Horváth Erzsébet

Sinka István mitologizáló költői világa

disszertáció
2001.

Tartalom

I. Recepciótörténeti hagyomány
- Sinka-kép -

1. A népi költő
2. Szemlélet és világkép
3. Költői poétika
4. A költői én
5. A recepciók mérlege

II. Költői mitologizmus és világkép
- téma -
1. Recepciók és témaértelmezés
2. Mitologizáló költészet
   Alapkérdések
3. Interpretáció és recepció
   Elvek és módszerek
4. Szöveg és olvasat
   Az interpretáció és recepció tárgya

III. Sinka István mitologizáló költői világa
1. Mitologizáló szemlélet
   Okok és célok
2. Mítosz és irodalom

A. Archaikus mitologizáció Sinka István költészetében
1. Himnuszok Kelet kapujában
1.1 Léthelyzet
1.2 Énszerep-énkép
1.3 Közösség-kép
1.4 Tér és idő
1.5 Nyelv-kép-poétika
1.6 Világkép
1.7 Utóélet

2. Pásztorének
2.1. Fogadtatás
2.2. Énkép-magatartásszerep
2.3. Éntörténet-közösségtörténet
2.4. Táj és tér
2.5. Idő
2.6. Költői szemlélet

3. Vád
3.1. Identitás-kép
3.2. Létszemlélet-világkép

4. Hontalanok útján
4.1. Út-utas
4.2. Szerepértelmezés
4.3. Népi mitológia
4.4. Mérleg

5. Denevérek honfoglalása
5.1. Téma-történet
5.2. Költő és költészet
5.3. Háttér-idők
5.4. Világmodell

6. Balladáskönyv
6.1. Tematizálás
6.1.1. Mitikus balladák
6.1.2. A lázadás balladái
6.1.3. A szerelem balladái
6.2. Világrend és poétikája

7. Ördöglakodalom
7.1. Téma-lények-hősök
7.2. Terek és idők
7.3. Mitologikus nyelv
7.4. Bipolaritás

8. Tűz és tenger
8.1. Múlt-idő-út
8.2. Sors-kép-váltás
8.3. A kettősség átmenete

9. Emlékezés távoli csillagokra
9.1. Múlt és én
9.2. Múlt és puszta
9.3. Megidézett idők és világok

B. Modern mitologizáció Sinka István költészetében
1. Éna-dalok
1.1. Élet-halál-út
1.2. Magánmitológia

2. Magyar vesszőn muzulmán virágok
2.1. Úton
2.2. „Kelet" virága
2.3. Versbeszéd

3. Ézsau éjszakája
3.1. Lét és létezés
3.2. Alak-mások
3.3. Terek és idők
3.4. Mitologizálás-szintézis

4. Mesterek uccája
4.1. Sors-képek
4.2. Világ-kép (ek)
4.3. Látszemlélet
4.4. Teremtő én

5. Szigetek könyve
5.1. Téma és forma
5.2. Létteremtés
5.3. Költői lét
5.4. Létkép

IV. Mitologizáló költői világ
- szintéziskísérlet-
1. Világkép-szemlélet
1.1. Önértelmezés-megértés
- identitáskép-
1.1.1. Én-prezentációk- és integrációk
1.1.2. Költő és beszéd
1.1.3. Költő és szerep
1.1.4. Én és közösség
1.1.5. Én és környezet
- táj és tér-
1.1.6. Idő-szemlélet

2. Nyelv és pozíció poétikai poétikus
2.1. Kódok és fragmentumok
2.2. Nyelv (ek) és világ (ok)
2.2.1. Motívumrendszerek
2.2.2. Képek és világok
2.2.3. Nyelv és poétika

3. Mitologizáló költészet
- összegzés-

4. A Sinka-kép vonásai
- költészettörténeti kontextus -

V. Hivatkozások
VI. Válogatás a felhasznált szakirodalomból

Sinka István mitologizáló költői világa

Kettős recepciómód érvényesítésére teszünk kísérletet, egyrészt érteni szeretnénk azt a történeti folyamatot, amelyben „a szöveget a különböző korok emberei különböző módokon befogadták és értelmezték", másrészt ezáltal igyekszünk majd feltárni azt, hogy egy aktuális olvasatban a „szöveg hatása és jelentése" hogyan konkretizálódik egy mai olvasó számára (Jauss 1997. 142.), azaz a változó értelmezés (értés és megértés) horizontjában helyezkedünk el.

I. Recepciótörténeti hagyomány

- Sinka-kép -

1. A népi költő

„Nem valakit énekeltem, nem az egyént, nem magamat, hanem együtt mind az egészet." (Sinka 1935.42.)

Sinka Istvánt a népi írómozgalom fedezte fel és emelte ki az ismeretlenségből s részben szociokulturális közegéből is (Medvigy 1984. 60-61). Népi költőként, eredeti tehetségként értékelték. Népiségét a konvencionális népi kategórián túlról, az autentikus népköltő vonásaival ruházták fel; úgy gondolták, költészete nem visszakanyarodás a népköltészethez, mivel ő maga „a mélyből felszálló, ősi, kárvalló panasz", akivel „egy egész világ merül fel" (Gombos 1940. 85.) Úgy vélték, ez páratlan jelenség, talán Kelet-Európa és a Balkán népeinél találkozhatunk hasonló törekvésekkel. Költészetét a Petőfi előtti, ún. magas kultúrától nem érintett, keményebb, barbárabb, a középkori népköltészet hagyományaival

rokonítható vonásokkal jellemezték, amelyben „spontánul szólalt meg a legmélyebb népi világ.” (Görömbei 1977. 177.)

2. Szemlélet és világkép

„Az ember csak akkor válik igazán emberré és valóvá, amikor minden korláton túl bír nézni, s a lelke mélységeket söpör.” (Sinka 1934.37.)

Szemléletében a népi kultúra archaikus és primitív formáit fedezték fel, világképét egy ősi társadalmi réteg világképéből származtatták (Görömbei 1977. 182., Borbándi 1989. 84.). Mitologizáló szemléletét részben e világ megjelenítésében, a népi és a bibliai mítoszok hagyományainak újraalkotásában látták (Bata 1977. 323., Varga 1969. 422-423.). Mitologizmusának társadalmi és szociokulturális motívumaira többen is utaltak: a kiszolgáltatott, szenvedéssel teli emberi lét következményeként értékelték: „oly tragédiák sorozata az élet, hogy a szenvedés, a kiszolgáltatottság természetesen mitizálódik végzetté, irracionális hatalommá” (Görömbei 1977. 10., 1996. 40., vö. Pomogáts 1981. 315.). Mitologizmusának „naiv népi” jellegét a népi művelődés és életrend archaikus hagyományaiból, a mágikus és vallásos kultúrából s a történelmi mítoszokból eredeztették; egy elsüllyedt parasztmitológia „széttöredezett” darabjait keresték költészetében (Lator 1977. 320.). A „líra ősi anyaga felől” vált a modern költészet biblikus hangú, látomásos, mítoszi költőjévé – véli Ágh István (Ágh 1968. 229.); az ösztönös mitológiától a metafizikus látomásokig ívelő eszmevilág költői kiteljesedését értékelték benne (Nagy 1987. 335.).

3. Költői poétika

„És ha magam maradok, akkor is megteremtem most már a magam álmodta költői világomat." (Sinka 1942-44. 50.)

Poétikáját a népköltészet archaikus rétegeiből s a modern költői törekvésekből származtatták: „a Sinka-vers genetikusan a magyar népköltészet ősformáiból fejlődött ki, de ezeknek az ősformáknak szemléletbeli rokonsága van a modern költői látásmóddal" is – írja Görömbei András (Görömbei 1977. 179.). A modern költői törekvések avantgárd hagyományainak újjáteremtődésére utalnak akkor, amikor alkotásmódjának szürrealisztikus és expresszionista vonásait említik (Varga 1969., Bori 1970., 301., 1969. 299.). Poétikájának kettős természetével, az archaikus és a modern elemek szintézisének sajátos kísérletével különösen az utóbbi évtizedek recepciói foglalkoznak, a hagyomány és újítás egyidejű megjelenítését emelik ki (Fried 1984, Gellért 1984, Szirák 1999). Tornai József e sajátosságot a következőképpen jellemezte: „A népit, a parasztit, az ősit összevonta modern életérzéssel, a modern kifejezési módokkal, hol expresszionista, hol szürrealista eszközöket használva […] Összetett, gazdag asszociációs metaforái az európai izmusokkal kifejlődött korszerű költészet mesterének mutatják. Népi és modern egyszerre, vagyis nemzeti, vagyis műve az egész magyarságé." (Tornai 1997. 373.).

4. A költői én

„Jelnek születtem én!” (Sinka 1951-1968.549.)

Költői szereptudatának poétikai és morális forrásait a közösségi költészet hagyományaiból származtatták: eszerint a költői lét küldetés, kiválasztottság és elkötelezettség (Féja 1973. 100., Görömbei 1977. 10.). Költői szereptudatának kettős jellegére utalnak, amikor az eredeti, teremtő egyéniség, az önkifejezés teljessége, „a kifejezésre és formába törő élmény”-világ (Veres 1967-1968. 246-247)., a „végtelen világ bensőségé”-nek megszólaltatójaként (Bata 1977. 321.), a „személyes értelmű költői mítosz”-ok költőjeként (Pomogáts 1978) jellemzik. Költői énjének kettős arculatát egyrészt a közösségi lét, az ember és világ szemléleti egészként megélt teljessége, másrészt e léthelyzetből fakadó személyes morális lázadása és a küldetéses szerepvállalás motívuma formálja – N. Pál József értékelése szerint. (N. Pál 1998. 377-378.). Költészete – ilyen értelmezésben – az emberi méltóságért vállalt morális tett is volt.

5. A recepciók mérlege

„Ahova elértem, az úton, ahol ma állok, ott maradok.” (Sinka 1938.12.)

A Sinka-recepciók tehát egyrészt a valóságkontextusból, a szociokulturális és a történelmi környezetből s ebből fakadó költői élményvilágból származtatott műalkotás-értelem genezisét hangsúlyosan kezelő befogadói attitűd jelzései. Az értelmezői hagyomány kánonjainak általunk megidézett példáiban egy nemzeti-közösségi alapú kulturális diskurzus hagyománya körvonalazható (Kulcsár Szabó 1994. 16.), amely szerint valamely személyiség/költő valamely csoport

reprezentánsaként szólal meg. E szemlélettel együtt az „immanens-esztétikai” megközelítés recepcióhagyománya is hangot kap (Kulcsár Szabó 1994. 23.), ahol az adott mű mint poétikai komplexum kerül felértékelt szerepbe, ahol „a csoportszemélyiség helyett a személyiségválságot individualitásként átélő embert” állítják elénk (Kulcsár Szabó 1994. 28.).

A jelzett irodalomtörténeti szemléletformák összefonódásának gyakorlatából – az aktuálirodalmi vonatkozásokat mellőzve – a Sinka-költészet karakterisztikus vonásait az archaikus és a modern poétika szintézisében, a közösségi-népi és a személyes-individuális költői én megszólalásában és mindenekelőtt egy mitologizáló költői világ megteremtésében látjuk.

E recepciótörténeti tudáselemek értelmezői hagyományából a részben kifejtett, a részben felvetett és a részben implikált megjelenítésű interpretációs elemek továbbgondolását látjuk szükségesnek a jelzett gondolatköröket figyelembe véve, a Sinka-költészet mitologizáló vonásainak vizsgálatát rendező szempontnak tekintve.

II. Költői mitologizmus és világkép

– téma –

„fél-élet és fél-halál közt” (Sinka 1939.131.)

1. Recepciók és témaértelmezés

Mitologizmus és világkép összefüggéseivel a jelzett Sinka-recepciók többsége is foglalkozik. Úgy vélik, a mítoszi teljesség költői megteremtésére tesz kísérletet azzal, hogy a modern előttihez fordul (talán) azért, hogy a személyes és a közösségi létsors válságának mitologikus magyarázatával keressen megoldást (Pomogáts 1984. 101.). A mitologizáló szemlélet mint világmagyarázat kap funkciót, ezért világképalakító szerepet tölt be költészetében.

A Sinka-költészet mitologizáló jellegét elsősorban az archaikum világának a mélyfolklórból merítő újrateremtésében látják, amely a népi költők mitologikus irányára általában is, de nem kizárólagos módon jellemző volt. Görömbei András írja: „A népi líra a két világháború között jelentősen megváltoztatta a népi költészetet, az új tárgyiasság, új klasszicizmus irányát teremtette meg vagy erősítette föl, másrészt ösztönösen és tudatosan az archaikus kultúrában rejlő költői értékek megtalálásával a látomásos-mitológiai költői látásmódnak is új irányt teremtett a magyar költészetben.” (Görömbei 1996. 42.). Úgy vélik, hogy a szociografikus és etnográfiai hitelű világfelfogás- és feltárás párosul mítoszteremtő, mitologizáló szemléletével. „Mitikus költeményeiben a tárgyi világ kilép primer jelentéskörébőL, misztikus törvények szerint viselkedik, megfoghatatlan erők jelenlétének és működésének szimbólumává válik – írja elemzésében Varga Rózsa (Varga 1969. 422.). Költészetét a látható társadalom alatt létező pásztorvilágból, a

magas kultúra alatt megőrzött archaikus, mágikus-mitologikus parasztkultúrából eredeztetik (Pomogáts 1978. 98.). A „naiv mitológia" legnagyobb hatású alkotó egyéniségének nevezi Pomogáts Béla (Pomogáts 1981. 315.). Mindemellett elismerik, hogy egyéni költészet az övé, de költői módszereit és eszközeit tekintve a népköltészet hagyományos keretei között maradt, „a tradicionális parasztkultúra világképéhez és látásmódjához ragaszkodott." (Pomogáts 1978. 98.). Az archaikus poétika és a modern szemlélet szintézisének kísérletét mégis elismerik: „A népköltészet archaikus-szürrealisztikus rétegeinek életre keltésével a szintézis modern törekvései – Nagy László, Szécsi Margit, Csoóri Sándor költészete – számára kínált lehetőségeket." (Pomogáts 1967. 1911.).

A recepciótörténet egy másik, kevésbé domináns hagyománya is felbukkan tehát akkor, amikor az archaikus poétika és lényegében egy archaikus világszemlélet költői interpretációja mellett a modernitásra is jellemző mitologizálás-értelmezést Sinka költészetére vonatkoztatják, a „szuverén teremtő erő"-vel (Ágh 1968.), a „modern életérzéssel" (Tornai 1997), a metafizikus látomások megjelenítésével (Nagy 1987) jellemzik. Mitologizáló költészetének e vonásaira mutat rá mindenekelőtt Ágh István, amikor e tekintetben Kassák Lajos, Füst Milán és Weöres Sándor költészetével rokonítható vonásokra utal (Ágh 1968. 229.). Témánk értelmezési lehetőségeinek kitágításában e megjegyzések fontos szerepet töltenek be, ugyanis ráirányítják a figyelmet mitologizáló költészetének differenciáltabb megítélésére, és lehetőséget kínálnak a költészetéről kialakult – némileg egyoldalú-kép felülvizsgálatára.

E tekintetben kívánjuk folytatni és részben meghaladni a recepcióhagyomány felfogását a mitologizáló költészet vizsgálata alapján.

2. Mitologizáló költészet

– alapkérdések–

Feltételezésünk szerint a mitologizálás Sinka István költészetének meghatározó sajátossága. Tapasztalataink e tekintetben az e vonásokkal foglalkozó értelmezői hagyományoknak részben ellentmondanak abból a szempontból, hogy nemcsak egy-egy alkotásra (pl. Karácsonyéji pásztor, Magyar jelenés), ill. műfajra (pl. ballada) nézve tartjuk jellemzőnek, hanem költői életművét építő jel- és szemléletrendszernek, ahol a rendszer minden domináns elemének lehet mítoszalkotó szerepe is. Ennek megfelelően mitologikus költői rendszer vizsgálatára kerül sor, amelynek lehetséges összetevői a mitologikus univerzáléknak tartott téma- és motívumrendszerek; a szemantikai oppozíciók formáiban megjelenő viszonyok; a mitologikus hősök és lények; a mitologikus tér- és időviszonyok; a szubjektum és objektum-értelmezések tartalmai; a mitologizáló jelrendszer és poétikai realizációi; a mitologikus gondolkodásmód, szemlélet és világlátás költői modelljei lehetnek.

Feltételezzük, hogy a költői mitologizálás kétirányú tendenciája érvényesül Sinka István költészetében, amelyek közt a lét- és világértelmezés szándéka teremt kapcsolatot.

E felismerés előzményeként Kluckhohn felvetését említjük, aki a mítosz kettősségéről szólva annak hagyományos-kollektív és nem hagyományos-individuális típusát jelöli meg (Kluckhohn P., hiv. Kirk G.S. 1993. 293.), amelyet bizonyos megszorításokkal alkalmazhatónak vélünk Sinka István költői mitologizmusának tipizálására is.

Értelmezésünk szerint a hagyományos vagy archaikus típusú költői mitologizációban alapvetően a közösségi lét retorizálásáról s ebben megjelenített énről van szó. Ebben még jelen van a megélt hagyomány mítosza mint mitopoétikai és mint világértelmezői konstrukció. A nem hagyományos-individuális vagy modern mitologizációban a közösségből kiváló én léthelyzete retorizálódik oly módon, hogy a hagyomány már nem élt, hanem vágyott mítoszként jelenik meg, s ennek hatásaként a mitopoétikai és világértelmezési stratégiák is módosulnak. Vagyis egy létező közösség világából és léthelyzetéből egy teremtett mítoszközösség világáig és léthelyzetéig jut, ahol a közösségben létező ént egy közösség nélküli én léthelyzete követi, amelyet a közösség újrateremtésével, egy mítoszi közösség megalkotásával „pótol". A költői én helyzete tehát alapvetően megváltozik, ezt a következő oppozíciókkal kíséreljük felvázolni: közösségben megjelenített én – (→közösség nélküli én→) – teremtett közösségben létező én; közösség (objektum) alapú én- és világszemlélet – egyéni (szubjektum) alapú én- és világszemlélet.

A mitologizálás archaikus és modern irányai a költői én és a világ, a szubjektum és az objektum viszony átalakulását jelzik, így nézetünk szerint az archaikum költői

világából a modernitás költői világába kerülő költői léthelyzet mitologizáló jellegének a megváltozásáról van szó.

A dolgozat a mitologizálás archaikus és modern irányainak megjelenítéséről, értelmezéséről, összefüggéseiről, a két irány közti átmenet sajátosságairól kíván szólni. Arra keresi a válasz(oka)t, hogy a költői világszemlélet hogyan retorizálódik szövegvilággá, s e szövegvilágban hogyan manifesztálódik a költői világkép mitologikus világa.

3. Interpretáció és recepció

– elvek és módszerek –

Értelmezésünk alapja a recepcióesztétika és irodalmi hermeneutika azon felfogása, amely a megértő tudatból mint az esztétikai tapasztalat szubjektumából kiindulva ismeri el az olvasói befogadás esztétikai jelentésképző szerepét (Jauss 1997. 18.).

A műkomplexum ezzel együtt kerül az újabb olvasatok dialogikus „játékterébe" kerül, ahol szembesül az olvasói elvárások újabb és másik komplexumával. A műalkotás-értelem e dialogikus „térben" képződik, így viszonylagos szemantikai autonómiáját és szövegidentitását az interpretáció során megőrizve-elvesztve válik a mozgó értelemképzés folyamatának objektumává (vö. Szegedy-Maszák 1995. 21.), tehát a kérdező horizontjának aktivizálása (Kulcsár Szabó 1996) jelentésképző szerepet tölt be. A történeti-diakronikus és a hermeneutikai-szinkronikus módszereket szembesítő és egymást kiegészítő alkalmazására kerül sor. (Vilcsek hiv. Vajda 222).

Az interpretáció a hermeneutika módszerének rugalmas alkalmazására törekszik akkor, amikor a részekből közelít a rész és az egész felé, majd az egésztől a részig halad, végül az egészhez tér vissza oly módon, hogy a lehetséges jelentések közül a befogadó számára a leglényegesebbek körét elérhesse.

Egy aktuális irodalomtörténeti és- esztétikai olvasat alkalmazására teszünk kísérletet Sinka István költői életművének jelzett szempontok szerinti értelmezése (értés és megértés) során.

4. Szöveg és olvasat

– az interpretáció és recepció tárgya –

Sinka István költői életművének a jelzett szempontok szerint történő feldolgozása önálló verses művekre, ciklusokra, ill. hosszúversekre irányul. Ezek: Himnuszok Kelet kapujában (1934), Pásztorének (1935), Vád (1939), Denevérek honfoglalása (1941), Hontalanok útján (1943), Balladáskönyv (1943), Ördöglakodalom (1944-46), Tűz és tenger (1943-49), Emlékezés távoli csillagokra (1950-1969), Éna-dalok (1961-69), Magyar vesszőn muzulmán virágok (1962-68), Ézsau éjszakája (1963-69), Mesterek uccája (1967) és a Szigetek könyve (1972).

A szövegfeldolgozás nagyrészt a szövegek keletkezési sorrendje szerint halad. A szövegek döntően a Nagy útakról hazatérve című gyűjteményes kötetben találhatók (Sinka 1993), kivételt képez a Balladáskönyv, a Denevérek honfoglalása című kötet és a Himnuszok Kelet kapujában első szövegváltozata.

Minden egyes versszöveg értelmezése során nem érvényesíthetjük minden esetben az összes megjelölt kérdéskör szerinti vizsgálódást, ugyanis a mitologizáló jelleg a két iránynak megfelelően is, de egyébként sem egyforma mértékben érvényesülő sajátosság. Olyan mitologizáló tendenciák felvázolására törekszünk, amelyek domináns és motivikus jellegű szövegsajátosságok alapján körvonalazhatók, ill. világképalakító szerepet töltenek be.

III. Sinka István mitologizáló költői világa

1. Mitologizáló szemlélet

– okok és célok –

A mitologizálás sajátos jelensége a XX. századnak: egyszerre alkotásmód és világlátás. Általában a szellemi kultúra krízisállapotára reflektál, a változó világban változatlan, örök értékeket keres, így szeretne túllépni korának tér- és idő korlátain és mindenekelőtt értékrombolásán. Az emberi lét alapkérdéseit szólaltatja meg úgy, hogy a demitologizált valósággal szemben egy remitologizált valóságot teremt (Meletyinszkij 1985. 380.). Olyan látomásvilág a társadalomról, amely „a történelem meghaladását tűzi ki célul, s ez magyarázza meg, hogy miért képes két történelmi korszakot, a szerzőét és a miénket közvetlen kapcsolatba összefogni." (Frye 1997. 92.). A mítoszok a létezés legfontosabb és „legtitkosabb" módozatairól szólnak, arról, hogy hogyan lehetne a létező világ ellentmondásait és polaritásait felszámolni (Eliade 1997. 14. 105.). Harmóniát és rendet kíván a harmónia- és rendellenes világban.

2. Mítosz és irodalom

A mitikussal az irodalom először a folklóron keresztül került kapcsolatba. A folklór és az archaikus jellegű eposzok őriztek meg legtöbb primer mítoszi elemet, s ezek maradtak a legszorosabb szellemi kapcsolatban az ún. alsó mitológiával is (Meletyinszkij 1985. 357.). Az alsó mitológia a tradicionális közösségek (pl. pásztor és paraszt) hiedelemvilágban élt a legtovább mese, monda, ballada, szokásköltészet, babonák, hiedelmek, varázsszövegek, imák, rituálék stb.

formájában. Ez a folklorisztikus anyag kerül kapcsolatba az irodalommal, amelyet a romantika fedez fel és értékel ún. nemzeti mitológiáiban is. Ugyanakkor fölmerül már ekkor is az egyéni, a költött mitológia, az ún. magánmitológia kérdése, amely esetenként a mitikus ősköltészet formáját is öltheti (Jánosi 1996. 63.).

Sinka István mitologizálásának egyik hagyományos vagy archaikus típusúnak nevezett iránya alapvetően az archaikus létértelmezés és remitologizációs átlényegítés példája, amely nagyrészt az alsó mitológia „legbelső, archaikus világképet őrző formáiból" teremt mitologikus költői világokat (Jánosi 1996. 217.).

A. Archaikus mitologizáció Sinka István költészetében

1. Himnuszok Kelet kapujában

„azt dalolom, ami viharrá nőtt bennem” (Sinka 1934. 67.)

Első verseskötete 1934-ben jelent meg. A kötet első méltatója Féja Géza volt, *„aki életem nagy perében az első igazságot szolgáltatta nekem.”* – írja róla Sinka István (Sinka 1942-44. 317.). Féja a kötet előszavában a „föltörekvő parasztság harmadik előhírnökének” nevezi, Himnuszaiban az eredeti népi kultúra értékeit üdvözli, amely „beárad az egyetemes magyar kultúrába és új fordulatot ad annak.” (Féja 1934). Azonban a kötetet még a népi irodalom jeles képviselői is fenntartással fogadták. Németh László *„rossz, ócska kazánhoz hasonlított [...], amiből minden pillanatban, minden oldalról kifú a gőz. Meg kell mondanom* – írja Sinka-, *hogy bizony Németh László rossz hasonlattal élt, mert kazánt emlegetett, és mégse látta meg – ő mint gépész! – hogy mekkora tűz lobog a kazán alatt”.* (Sinka 1942-44.. 317.). Veres Péter pedig beleceruzázott, sorokat húzott alá, elmondta, hogy a versek neki nem tetszenek, nincs „ükonómiájuk”, fanyalgás az egész. *„Én szóhoz se jutottam, hallgattam csak, visszanéztem magamba, egész életemre, ami mögöttem volt, s tudtam, hogy Péternek nincs igaza. Ott feküdt előtte egy nagyméretű magyar épület fundamentuma, csak az volt a baj, hogy a nagyméretű magyar épületet nem bírta a fundamentumon elképzelni*” – emlékezik vissza Sinka a Fekete bojtár vallomásaiban (Sinka 1942-1944.. 315.).

A későbbi méltatások is ellentmondásosak. Varga Rózsa szerint a néptudatban megőrzött ősiséget kereste, de maga sem tudta pontosan, mit is akar kiásni a múltból: nyelvet, archaikus zeneiséget, az „aranykort”, a jobbágyvilág előtti időt, a

magyarság – mítosz költői megjelenítését. Tornai József a modern költőkkel (Ady E., Tóth Á., Juhász Gy., Füst M., G. Trakl, G. Lorca, Sz. Jeszenyin) rokonítja, gondolatok, leírások, filozófiai elvontságok helyett képeket, képzettársításokat, látomásokat rak egymás mellé, ezek közvetítésével éreztet vagy inkább sugall életérzést, gondolatokat, érzelmeket (Tornai 1978.). Pomogáts Béla a társadalom alatti lét üzeneteként, a mozdulatlan jobbágyvilág hírnökeként minősíti, a természetről, a társadalomról, az emberi életről mitikus-mágikus magyarázatot ad (Pomogáts 1987. 20.). Görömbei András szerint himnuszaiban csak a népköltészet külső ragyogása él, az „emberi tartalom nagyon gyér, olykor teljesen hiányzik, oly nagyfokú itt a varázsolás, éppen a változtató szándék sikkad el." – írja. (Görömbei 1977. 17.)

Az ekkor Vésztőn élő költő kéziratát elsőként Fülöp Károlynak (a szeghalmi gimnázium igazgatója) mutatta meg, aki több változtatást javasolt még a kiadás előtt, de Sinka akkor ezt még elutasította: „… *mind, ahogy van, úgy jöhet csak, nem változtatom meg. Ha valakinek kifogása lesz ellene, írjon jobbat…"* (Sinka 1942-1944.. 317.).

1.1 Léthelyzet

A magány, a nyomor és a szinte elementáris erejű küldetéstudat, a kitörés kényszere formálja himnuszait. Azt írja: *„Egy ember vagyok, ki a messzeségből jött, a sárban él, és a tengerbe vágyik… Ha a falevél beleesik a víz sodrába, nincs megállás, mennie kell…"* (Sinka 1942-1944. 296.) A költő az 1960-as átdolgozás kapcsán a következőképpen jellemzi azt a múltbeli léthelyzetet, amelyben Mágor-pusztán megszülettek himnuszai*:" … ösztönösen úgy éreztem, hogy olyan hangon*

kell megszólalnom, amit addig soha se hallottam… egy fáradt, sáros, rongyos napszámos rongyai helyett palástot és aranysarut álmodott magára, mert azt hitte: így mentheti meg csak magát, s így menekülhet attól az élettől, ami szinte kibírhatatlan." (Sinka 1960.).

1.2. Énszerep-énkép

A kötetben a költői én mitologizált megjelenítésének alapja egy teremtő, demiurgosz típusú szerephelyzet, amely a közösségben való lét közösségi és individuális értelmezésében és ebből fakadó küldetésében körvonalazható. E lírai hős fényt hozó *(„Keletről hoztam én eget, fényt, / hangot, csillagot, formát"* (11), világteremtő küldött, aki többfunkciós szerepet tölt be. A máglya motívumában az önfeláldozás, a megváltás krisztusi misztériuma, a tűzből születő új világ megteremtésének a vágya és hite szimbolizálódik. E szertartás a pap-táltos-varázsló tevékenységében tárul fel *(„pap vagyok én ma, napimádó táltos* (12*); ez az én máglyám, ez az én vérem"* (25.). Az áldozat-áldozás visszautal az emblematikus értékű krisztusi szerepre. A máglya-áldozat újabb motívumokat hív elő, ezek a vér, ígéret, tűz, oltár, templom, amely a krisztusi misztérium fogalomkörét alkotja *(„vért csapolok… /az én népemért (12); S a kőmáglyán / vakítón az ígéret fellobog" (13)*; stb.). Az áldozat a kötet szövegvilágát átható fókuszmotívum, amely az énszerep és énkép lényegét fejezi ki.

Az áldozattal társul a lázító szerepkör, a népvezéri sors (*„fehér palástban / és különös sípon / különös lázban / hívom a falut, / hívom a várost (32); szívem cseppenként égő / tűzét, / fiatal életem / nagy-nagy akarását, / szavam zenéjét, / letiport lelkem örök lázadását, / mind-mind szerte repíteni, / mind-mind közibétek*

szórni / ó, kettépattant korunk / félhalott, félélő / fáradt, nyűtt fiataljai" (61.) Az ének, a dal, a költészet lesz az, amely kiválasztottá, küldötté avatja a *„föld-/szagú"* parasztokért, pásztorokért *(29).* A költői én az időtlen és a végtelen lét mítoszvilágába emelkedik.

akik még nem látták a költőt, mint paraszt fiút,
ha erre ment... S a porba lent,
ahova csak néztek
szinte-szinte látom ragyogó nevének
betűit a föld felett...
Köröttem idők és ágak rengenek –
alattuk némán, hangtalan lépek
s hallom: szent magyar lanton
halhatatlan, örök balladák zenélnek. (33)

1.3. Közösség-kép

A pásztor- és parasztközösségek világa is mitizált megjelenítésben tárul fel. E világ szereplői is varázslók, zsoltározók, szent seregek, főpapok, akik napi tevékenységükkel részesülnek a teremtés, az élet misztériumában *(„készítik / az örök, / tündöklő kincset: szent / búzaszemekből kenyeret* (15); *A lángoló mezőn egy / paraszt ballag által és avott / ruháján aranyként szikrázik a fény* (17); *nézem... a /rőthajú parasztot, ki, / mint kincskereső / örök nagy varázsló / a naptól aranyba vont barázdák csillogó / porszemében lépdel... A porból / roppant kincset / emel most a napba: / az aranytestű első, sárga búzakévét* (45-46); *láttam / a kévekötő / lányokat, / amint aranyat szedtek / és forró / kezükkel megkoszorúzták / a királyi földet / csillogó vérrel és tiszta imádsággal"* (79)/. Egy emelkedett, kultikus világ szereplői ők is, akik életet adnak és teremtenek. Életük is mintha rituális szertartások sorozatának történeteiből épülne fel. Sinka hite szerint e közösség

hordozza az ősi hagyományokat, Kelet és Ázsia világát, a magyarság eredetének a tudatát, a pogánykor mitológiáját.

1.4. Tér és idő

A mitikus lét és cselekvés háttere egy idillizált-mitizált természeti-emberi környezet ünneplő megjelenítése, amely színpompás látványban tárul fel *(villogó nap, tűzpiros ég, vérszínű nap, kék vas ég, aranyporú esték, aranyfény, piros napfény, rózsaszínű felhők, lángoló mező, lángorkán, tüzes lángcsepp, csillogó nap, fémfényű nappalok* stb.*)* A valóságos földrajzi tér elemei *(tanya, falu, vidék, mező, hegyek, síkság, mezsgye, város* stb.*)* e mítoszi világban elvesztik realitásukat, szociokulturális vonatkozásaik elhalványulnak, s egy harmonikus, rend elvű világteljesség élményét nyújtják.

A földi világ a kozmikus világegyetemmel alkot teljes rendszert, amelynek kiemelt jelentőségű objektumai a Nap és a csillagok. A Napnak termékenység- és áldáshozó szerepet tulajdonító hagyomány a paraszt- és pásztorkultúrából ered. A kötet szövegvilágát e szoláris kultusz hatja át, amely többféle relációban mutatkozik meg mint jelenség, mint fény és ember, mint fény és természet viszonya. E kultusz centruma is a költői én, aki napimádóként jeleníti meg önmagát. A kötet egésze a pogány hitvilág nap- és fénykultuszát, a költői ént mint e kultusz papját-táltosát hozza centrális helyzetbe, s ebből a szöveghelyzetből történik a szemlélődés és a lírai történések kibontása is.

A Naphoz kapcsolódó minősítések (pl. arany, piros, tűzpiros, vérszínű, fényes, tüzes, szent, boldog) a Napot mint a királlyal azonosított kozmikus világrend urát jelenítik meg *(„A nap most király és kegyétől / fénylik a szép, bús nagy világ* (17.), tőle függ a természeti és az emberi lét minősége is *(a felkelő nap fénye, mint égi kegy* (12), *Ezüst hinták / fények hintálnak és a nap / hosszú, piros dárdát hajít* (19), *Csókol a fény* (19), *a fényért zúduló / seregek szava* (26), *különös fénnyel homlokán* (35), *lángolt a napkelet* (43), *béke boldog fényét* (48), *szent tüzek fénylenek"* (59) stb.). A nap-fény-tűz szinonimák szimbolikus jelentéstartalmai *(„fényért zúduló seregek szava* (26), *tűz száján a szó"* (31) egy jövőorientált célképzet-jelentés hordozóivá válnak, mindkét kiemelt példában a szóhoz, a költészethez kapcsolódnak.

A másik, gyakrabban előforduló kép, a csillagmotívum megjelenése. A fény és a csillag is a Kelettel együtt szerepel („*Kelet és fény, Kelet és csillag"* (11) jelezve a kulturális irányultság történelmi mitológiáját. A csillag a szemmel alkot leggyakrabban metaforikus képet, gyakran meseemblémaként hat („*szemem csillag* (27), *Csillag a két szemem* (58), *Csillagszemű vagyok"* (72) pl.).

A szövegvilágot átható egyetemes nap-fény kultusz motívuma egy szimbolikus fénymitológia költői példája is. A kötet időszemlélete az előidőktől, a történelmi múlton át az aktuális múltig terjed. A jelen a meghatározó időkategória, amely mintegy a jövő előkészületeként kap szerepet. Időélményünk az álló idő, az örökös jelent sugalló időtlenség dimenziója.

1.5. Nyelv-kép-poétika

A kötet nyelvezetének sajátos rétege a szakrális nyelvhasználat, amelyben keverednek a pogány és a keresztény liturgia elemei. A kereszténység rituális világát idézik a pap, a templom, az áldozat, a kegyelem, a hozsánna, a szent, a kehely, az áldott, az ima, az ígéret, az Isten, a Biblia, a himnusz stb. szósorok; a pogányét a táltos, a varázsló, a varázslat, a máglya, a vezérek, a delejes, a csuda, a tűzoltár, a pogány, az ősfám stb. szavak.

A címben megjelölt műfajtartalmak lelkesült, ünnepélyes nyelvi világban tükröződnek, amelynek kultikus, mágikus jellege a valóság átformálásban, a valóság legyőzésében és a transzcendenciával történő mitikus egyesülésben kap szerepet.

A világgal történő misztikus egyesülés metaforikus-retorizált nyelvben testesül meg. A metaforizálás világszintézist sugalló képei a különböző valóságszférák azonosításából, ill. kölcsönhatásából keletkeznek. Ilyen a természeti és az emberi valóságsík „egyberántásával" létrejövő képek rendszere („*örök virágok vagyok Ti / én hugaim* (48); *A búzakeresztek vert aranytestét, a hegyek sárga / vállát* (20); *a boglyák barna hátát* (45); *Arca bronzult síkján* (45); *vibrál a fény keze* (17); *s nekik / dalolt a por* (44); *morgó kőtesteket* (55); *A kék folyó a szemembe nézett* (47); *fényes arcú nap"* (12). stb.). A jelöltek többsége a természeti, a jelölőké az emberi világból származó jelenségre, minőségre, állapotra való vonatkoztatás, amelyben a megszemélyesítés-emberiesítés (szubjektiváció) és a tárgyiasítás (objektiváció) egyaránt jelen van (pl. „*fényes arcú nap, Arca barnult síkján"*). E képegyüttesek

egy mitikus-harmonikus világegészről szóló költői látomás nyelvi szintéziskonstrukciói.

1.6. Világkép

A világkép a szövegben ábrázolt lét rendszerszerű összefüggéseit jeleníti meg (Lengyel 1981), amely a költői szemlélet különböző realizációiból épül fel. Ebben az esetben az énkép-énszerep, közösség-kép, tér-idő és a képi sík nyelvi és jelentéstani rétegeit vizsgáltuk meg. A szemantikai tartalmak a lázadás-várakozás-teremtés alaphelyzeteiben a közösségi lét jelenétől a jövő felé nyitnak távlatot. A költői én messiási szerepe e közösség megváltása, amelynek rituáléjában az ének, az ige, a szó, a költészet jelenti a megváltás módját és eszközét.

Így élek én
fénylő faluimba hullva
szelid ó-mesék,
zsongó imák,
felejtett csudák között
s parttalan életemből kiszáll az új, felmentő nagy
(*Ének*. (27)

E szemantikai mitologizáció bibliai előképei mellett ősvilágok misztikája is felbukkan a Kelet- és napkultuszban, a természeti folyamatok kultikus-szakrális értelmezésében, egy teljes értékű világegész újrateremtésében, egy harmonikus (kozmosz típusú) világrendben, ahol a „jelenséget jelenésnek, a világot kitágult egésznek" (Ungvári 1976. 237.) látjuk. Az archaikus múltból teremtett rend világát

a jelen széttört-rendellenes világával kapcsolja össze egy a jövőbe irányuló célképzet szerint. Így a kötet hármas logikai pillére, a harmónia-diszharmónia-harmónia egyúttal egy múlt-jelen-jövő tercier modellt épít a költői világban.

1.7. Utóélet

Az 1934-ben kiadott kötetet – mint ahogy azt már említettük – 1960-ban átdolgozta, egyúttal 30 új verssel is bővítette a költő. A változatok megítélésben ő igazít el, amikor ezt írja: *„Én úgy érzem, hogy a többi írásommal is hű maradtam magamhoz, vagyis ahhoz az elsőhöz [...] Szemléletben és magatartásban is végig."* (Sinka 1960.8.). Ennek ellenére a szövegváltozat mégis a szemlélet és a formavilág bizonyos átalakulásáról vall.

A módosulást egyrészt a szöveg nyelvi síkjai hordozzák. Az első nyelvi változat az érzéki megjelenítés gazdagságával tűnt fel, amelyet a jelzős szerkezetek minősítő és értékelő elemei (jelzők) és a vonatkozási szerkezetbe került világ-elemek (jelzettek), a metaforák jelölői és jelöltjei fejeznek ki. Ezek átdolgozásának változatait a következőképpen látjuk. A) A jelzős szerkezetek megbontásával a jelzők egy részét elhagyja vagy másokkal helyettesíti (pl. *„Csudát / csorgatok ma a fényes arcú napra: / őseim énekét és vert ezüst kehelyből / az aratók szent dalát 〉 Azt csorgatok ma a fényes arcú napra: / régiek énekét, / aratóknak dalát. (Napimádó); a szent kohóban, ahol / vörösen izzó kéktestű acélból / edződik most lelkem / bús, örök sóhaja: vér - /piros/ lángokból kard 〉az új kohóban, ahol / izzó acélból edződik a kard".* (Örökké égő kohók stb.). Összességében az eredeti versszövegek jelzői közül hiányoznak a második szövegben az *ó, szép, villogó,*

vert, csudálatos, sárga, tüzes, nagy, fehér, küzdő, kék-testű, mart, forró, csillogó, végtelen, fénylő, tiszta jelzők. Ezek többsége a látvánnyal, ill. az adott jelenséghez fűződő költői viszony jellegével kapcsolatos. A színvilág fakul, az értékelő mozzanat háttérbe szorul. A jelzettek a változatban is megmaradnak, többségük a természetre (pl. kövek, utak, földet, síkjaimra, porán), a tárgyi világra (pl. ruhában, tornyainkra, kohóban, acélból stb.) s néhány a költői énre és sorstársaira vonatkozik. Az első változathoz képest a mindent kimondás és a világ birtokbavétele kényszere csitul, az egyetemes jelleget a közeli, a konkrét váltja fel. B.) A metaforák száma a szövegváltozatban jelentősen csökkent, ill. megváltozott módon jelenik meg, e módosulások az eredeti szóképek mintegy 60%-át érintik. Az eredeti szövegben a névszói típusú metaforák döntő többsége volt megfigyelhető (pl. alany-állítmányi viszonyban: *A nap most király,* birtokos jelzőiben: *az est halk gitárja*, határozói viszonyban: *aranyként szikrázik a fény*, minőségjelzőiben: *kiáltó nappalaim* stb.). A jelölők a himnikus, patetikus jelentéstartalom, hangulat, hangzás- és színvilág kifejezői (pl. *szimfónia, varázslat, fény, szent, arany, vérszínű* stb.) míg a jelöltek a kultikus jelentéstartalmakban kaptak szerepet (pl. *nap, varázslót, sátorok, búzaszem, sorsom* stb.). A jelölők többsége ugyanakkor valamely emberi testrésszel (pl. *kőbordájú hegyeken*), természeti jelenséggel (pl. *lángorkánban cserfaág*) van kapcsolatban. Az animizmus és antropomorfizmus szemlélete a megszemélyesítő típusú metaforákban jelenik meg: a fogalmi megszemélyesítésében (pl. *siket mélyből*), természeti tárgyakéban, alakzatokéban, jelenségekében (pl. *„A jegenyék ujja lengve int, Csudadolgokat láttak / ma az egek, nekik / dalolt a por, bús kövek”* stb.); a tárgyi világéban (pl. *a „pince is harácsol”* stb.). A jelölők többsége ige, igenév és melléknév; a jelöltek zömben névszók. A módosított szövegben az előbbi típusú metaforák 40%-a kimarad vagy módosul.

A metaforák a másként való megnevezés és a másként felfogott világ értelmezésében játszanak fontos szerepet. Az eredeti szövegben való gazdag megjelenítésük a világ átformálásának sinkai hitét sugallják, azt, hogy lehet másképp és máshogy is élni. A szövegváltozatokban az egyetemességelv, a világegész teljessége sérül azáltal, hogy a mitologizáló képi sík visszaszorul, így a mitologizáló jelentéstartalmak is elhalványulnak.

C) Az eredeti szöveg szemantikai szempontból hangsúlyos szavai a szövegváltozat adott verseiből nagyrészt kimaradnak: pl. főnevek: *táltos, vér, arany, hozsánna, főpap* stb., melléknevek: *ezüst, arany, csillogó, különös, szent, bronzkezű* stb., igenevek*: vert, remegve, tündöklő, csillogó, aranyló* stb.; igék: *tömjénezem, szentelt, pecsételjen* stb.

A kulcs-jellegű szókészlet elhagyása, ill. kicserélése a kötet legfontosabb jelentéskörét, a költői szerep küldetéses, messiási történetét, a közösségi világ ezzel kapcsolatos megjelenítését módosítja és részben a mitologizáló jellegétől fosztja meg, ill. halványítja el.

A recepciókban megtapasztalt kritika szerint épp a „palást és aranysaru" kellékek, a költői szerep külsőségei tompulnak, s az Ady-utánérzések mellőzése következik be. A kötetváltozatban a költői szerep- és magatartásmodell lényegében változatlan marad, de a mitologizáló „díszek" nagy része lehull. A szabadversek szaggatott hömpölygése, tördelt megoldásai egy egyszerűsödött, a gondolati tömböket racionálisabban megformáló költői eljárás „áldozatául" esnek.

Úgy véljük, az első megoldás ösztönös szépsége, mitologizmusának archaizmusa külön értéket képvisel még akkor is, ha ennek szenzualizmusa, látomásvilága már esetenként soknak bizonyul.

Az 1960-as átdolgozás költői mitologizmusának átalakulásáról vall, az archaizáló vonások tompítása a költői szemlélet megváltozását jelzi.

2. Pásztorének

„a puszta beszél…” (Sinka 1935. 51.)

2.1. Fogadtatás

A Pásztorének a Kazinczy Irodalmi Társaság kiadásában jelent meg 1935-ben (Kárász 1987.). Műfaji besorolása nem egyértelmű, nevezték eposznak, önéletrajzi elbeszélésnek (Pomogáts 1981), önálló verseskötetnek (Medvigy 1993. 590.), „családregénynek” (Fried 1984), lírai önéletrajznak, ciklusnak (Móricz 1940. 67.) és hosszúéneknek, hosszúversnek (Görömbei 1977).

Kedvezőbb kritikai fogadtatásban részesült, mint a Himnuszok, igazi költői indulásának e művét tekintik. Úgy vélik, hogy ebben már szakít a „hamis népiesség táltosromantikájával” (Pomogáts 1978), hogy „Lefoszlik lelkéről minden álmodott ragyogás, mindenféle táltos-királyi, napimádó póz”. (Görömbei 1977. 26.). Móricz Zsigmond azt írja, hogy ennyire őszintén még senki sem mondta ki, hogy hogyan „indult el s érkezett a túlsó partról” (Móricz 1940. 67.). Maga Sinka úgy látja később, hogy *„Az élet bizonytalansága, a napok kavargása ebben az énekben majd*

megnyugtató bizonytalansággá higgad, s mint gyógyolaj ráhull a lélekre és szétmossa és meggyógyítja annak minden sebét." (Sinka 1942-1944. 193.).

2.2. Énkép-magatartásszerep

A vers-intenciója szerint – *„legyen izzó, hatalmas, mint a dél, / legyen panasz, / legyen vád..."* (Sinka 1935. 51.). Az írás adománya és kényszere, a küldetés attitűdje már az első sorokban megjelenik, amikor azt írja, az *„én apáim... engem áldozatra adtak, / hogy fussak s égve / daloljak az esti szélbe angyalfaragta furulyán."* (51) Az áldozat motívuma visszautal első kötetére, egyszersmind arra int, hogy a költői magatartásmodell és szerepfelfogás hagyománya folytatódik, s ezt továbbépíti a panasz- vád tematikában is.

Az énkép és sorsválasztás története egy szociografikus ihletettségű s egy mitologizáló személyiségtörténetben formálódik a kisgyermekkortól az ifjúkorig. A sorskép meghatározó mozzanata itt is a kiválasztottság felismerése s az a szerepmodell, amelynek szövegelemekből felépülő története van. A táltos-költő-jézusi szerep és sors kijelölése és egymásra vonatkoztatása számos önminősítő fragmentumban jelenik meg (*„s a kegyelmes déli nap, / mely forralta vérem, hogy költő legyek* (56); *legyek jó pásztor / mert hiába: így kell csak elégni* (64); *én a táltos* (76); *Ó, te kis jézus, / ki kavarod itt a lelkeket* (76); *sugárzó / ág* (53); *kis magyar pillangó* (64); *én, a kivetett* (68); *lettem egyedűl. – S egyedül igazabb* (71); *olyan lettem én is, mint a daru: / szelek hajtanak. / lelkem nyugtalan, / életem vad"* (73); *„magyar Lázár"* (79); *„puszták fia"* (859; *„pusztai sas"* (86) stb.). E minősítő fragmentumok a személyiség önmeghatározásai, az identitáskép elemei. Az árva, a

puszták fia, a kivetett, a pásztor, a költő-sors egy metaforizált szinten, az asszociatív dimenzióban is megjelenik az ág, a pillangó, a daru, a Lázár, a táltos azonosításokban, lehetőséget adva a reáliák és fikciók összevetésére, ill. tükörkép párok alkotására (pl. *árva-daru, puszták fia-ág, kivetett-Lázár, pásztor-pillangó, költő-táltos*).

Az énmitizálás vonásai az én- és szerepfokozás metaforikus képeiben (*pl. pusztai sas*), a kultikus szerepértelmezés hagyományaiban (*pl. táltos, Jézus*), a mesei megjelenítés motívumaiban (*vándor-vándorlás-útrakelés*) bukkan fel. A költő és költészet szakrális értelmezése e művében is folytatódik (pl. Isten megkente nyelven szól (89). A költészet, a költői szó képessége többféle szövegrealizációban tér vissza mint *szép hang* (65), *a szavak mint tüzes tollú madarak* (67), mint *ének* (55) és *vers, ima* (88). E képességét is a közösség legitimálja („*Ó, kicsi népem, / kunnyhók lakói, /... ti akartátok, hogy fényem nőjjön, / s hogy vándor legyek, kiáltó e nagy világon"...* (62). Identitásának gyökerei visszautalnak egyfajta kollektív identitást megtestesítő szerepre is, ám már az ottmaradás és a kiválás kettősségének a dilemmáival.

A költő-szerepre és- sorsra való kiválasztottság az élettörténetben formálódó „másik" történet, amelyben a szociális közösséghez való tartozás és azonosság még külön hangsúlyt kap (pl. „*Évek alatt így lettem pásztor, / én is bölcs, / én is kemény, én is hallgatag"* (66).

2.3. Én- és közösségtörténet

A vers történeteiben az önéletrajzi s a közösségi tematika fonódik össze. A születéstől a házasságig ívelő történetben a nevelődés, a gyermekkorból az ifjúsorsba való jutás folyamata idéződik meg attól a pillanattól, amikor kimondja: *„emlékezem”*. E folyamattörténetben a családnak (ősök, nagyszülők, apa, anya), a pásztor- és parasztvilág történelmi és erkölcsi értékeinek, intencióinak van meghatározó szerepe. Az én és közösség bensőséges, lírizált kapcsolattörténetben nyer arculatot és formát. Mados György, Juhai Boncos, Ács Laji, Jaraba, Cserei Mihály és a névtelenek a költői sors formálói, ösztönzői („*Én most tüzesen értük nyúlok, / fehér hajuk boldog zászló / a roppant időben fellobogva* (60); *Most üzenek néktek, kedvesek, / a lelkem értetek ösztökél* (80); *Segíts vádolni. Tűz lesz szavunk* (100); *Ó, zúdulj fel ősi sereg, / s jöjj utánam”* (102). Az éntörténet így egyéni múltjához s a sorstársakhoz való viszonyban nyeri el értelmét azért is, mert az én és közössége azonos léthelyzetben jelenik meg.

A kisgyermekkor, a serdülő fiú sorsa és szenvedéstörténete, lázadásai, menekülési kísérletei a tanulás és a tapasztalatszerzés évei, kiválásának előtörténete, közösségben formálódó mozzanatai. A közösséghez tartozók is reális és mitizált megjelenítésben tűnnek fel. Szüleit az időtlenségbe emeli, óvó szeretete varázsolja halhatatlanná alakjukat. („*Tán anyám is sejtett ilyenfélét, / madárszíve tudta, / azért szeretett: vitt magával, / sodrott a szél, / az ég alja gyülladt, / sírt az idétlen szúnyog / s hogy ne féljünk – se ő, se én – a vállára ültetett, / dalolt nekem, mentünk / a puszta fele apám után valahová / apáink nyomain. Azok/aludtak ott / vak szemekkel, szorított fogakkal, / hol elnyelte őket jeltelen a mélység és a*

szolgaság". (54.) Elődei sorsában keresi és találja meg küldetésének okát és értelmét („*Nagy pásztorapám, / szíved keresem, / hamvaidat ásom, szólalj, / adj jogot, / hogy vádoljak, mint a feketevíz, / mely fog, ha mosnak benne. - / Fiad vagyok. Én is / magánosan állok s fáj bennem az árva szív"* (56). A kettős léthelyzet új vonása az éntörténetnek: a közösségben és a közösségből való átmenet dilemmái felerősödnek, s az egyéni költői lét értelmezésének dominanciái felé mutatnak.

2.4. Táj és tér

A versvilág táji-téri vonásai a Körösök vidékének kettős arculatú megjelenítésében tárulnak fel: egyszerre utalnak a gyermek- és ifjúkor valóságos térségeire s egy teremtett *„Biharország"* szövegtereire. A térfragmentumok mint referenciális képességgel rendelkező természet- és társadalomföldrajzi környezeti elemek alkotják azt a térvilágot, amely bejárható, amely megtapasztalható s valóságos névtana van (Csobánhida, Csókás, Erdőgyarak, Hórindzsa, Kaba, Kálló, Körözs, Kötegyán, Mágor-puszta, Mezőgyarak, Nagyvárad, Pusztahalád, Szalonta, ill. puszta, szállás, hodály, tanya, vadvizek, nádas, kastélyok, cselédházak stb.). A realitásból a mitologikusba való „átlépésük" többnyire itt is a metaforikus képalkotás során megy végbe, amelynek szépsége, ünnepi megjelenítése s részben idillizálása a világ organikus egységben történő szemléletéből fakad („*Hajh, tenyérnyi föld, országom! / belőled jönnek egyre, egyre / a folyók és a nagy vándorok. / Belőled hegyek nőnek, / tüzes vad nyár nő* (53); *Milyen is volt ez a tájék? / Nap lobogott, / futott az árnyék, / színek lengtek az ég habjain, / pattant az árpa kalásza, s a Körözs muzsikáló vizén / Papp Piroska hajladozott"* (97).

Gyakori a váltások azon típusa, amikor pl. egy naturalisztikus képsort egy idilli zár vagy folytat („*az öszvér valahogy / mellé lépett a gázlón, s azt hittük, hogy álomban áznak, / s valami dögszag fintorított, / a két macskánk itt elbolyongott, / apám térdig állt a vízben, / az öszvér kapott sok dorongot, / s rózsás fodra volt már az égnek*" (58). A szociográfiai hitelességre utaló dokumentalitás, az életkép-sorozatok így válnak e világnak egy másik szinten szemlélt dimenziójává; az ilyen és a nem ilyen, az ilyen és ilyen is, az ilyen és ilyen is lehetne változatok párhuzamos világait teremtve meg.

Az évszakok váltakozását követő táj megjelenítésének gazdagsága, hangulati telítettsége feledhetetlen képeket rajzol elénk („*Hát gyönyörű a téli erdő, / csenddel takarja be magát, / a zúzmara ragyog… és lepergő, / és mint tündöklő angyalköntös / védi az alvó téli fát.* (88); *a búzafej… aranytarisznya, / fényes bölcső, csöpp vér, igézet, / éneklő vagyon*" (72). A színvilág arany és fénylő pompája a mitikusba emelt világ itt is visszatérő sajátossága.

2.5. Idő

Az emlékezés indítja el a történéssort*: „Apámra, falumra, anyámra emlékezem, a puszta beszél"* (51) – írja a költő. A múltba irányultság azonban nem zárja ki más időkategóriák megjelenítését sem, sőt, a múlt és a jelen síkjai szabályszerű rendben követik egymást. A múltbeli történetek és azok jelenbeli minősítései egyúttal a múltbeli és a jelenbeli világ és költői én közti kapcsolat síkjai is, az én (ek) és világ (ok) közti dialogicitás lehetőségei.

A jelenbe történő átlépés leggyakrabban a lírai reflexiókkal történik, amikor megszakítja az elbeszélés folyamatát, s egy-egy villanásra elidőzik a múltakon („*Repüljetek, óh, fényes méheim, / emlékek. Szálljatok rám / a zsongó időből* (65); *Ó, jöjj most árva rétem, legyél erőd, / dalaim háza, / sövény, jó szárnyék* (71); *Aludjatok csak édes tájak, / síkok, patakok medre, / elfutó ösvény, / virágos mesgye"* (82). A költői én jelenbeli helyzetének minősítése gyakran a jelen és a múltbeli törekvések hiábavalóságára utal („*És lám, mégis hiába égek, / rettentő sorssal hiába jöttem: / hogy pórfi vagyok csak / alig élek"* (95). A jelen síkjának harmadik eleme az a metanarratív mozzanat, amikor a mű írásának momentumait szövi a szövegbe („*Énekeljünk! / szálljon fel a hangom* (51); *Jöjj, fekete föld, / széles mező, furcsa kis juhászkunnyó, / énekeljünk* (55*); Most úgy érintem e dolgokat, / mint szél a lombot: / fúvom, alakítom arra-erre* (47); *Annyi év után-hajh, hogy eltelt! - / visszaképzelem magam / vándornak a régi éjbe"* (88). A vers befejezésében mintha összegezni akarná az „időutazás" és sorstörténet lényegét (*„valahonnan jöttem"*), és a jövőre utaltsággal (*„valahová megyek"* (102) kezdene egy újabb történetet.

Az idő- és nézőpontváltások a többszólamúság szövegbe írását rejtik. Az időszemlélet mitologizáló vonása a múltba irányultság kiindulási helyzete, az a költői-emberi igény, hogy ezáltal keressen értelmet és találjon távlatot az egyéni és a közösségi lét számára.

2.6. Költői szemlélet

A Pásztorénekkel azt a közösséget emeli be a költészetbe, amelytől sorsát, költészetét kapta. A költői szemlélet formálója a közösség világa, a költői én értelmezése is ebből a távlatból kap szerepet és formát. A múltidézés a közösségi s az ebben formálódó egyéni lét számbavétele, amely egyúttal a művészi-emberi sors kijelölője is. A mitologizáló költői vonulat az énformálás történetében a leghangsúlyosabb, e tekintetben kapcsolódik a leginkább előző kötetéhez is. Azonban az énkép már kétféle vetületben jelenik meg: egy valóságanalóg és egy mitologizált realizációban. E kettősség a költemény tématörténeteit, táj- és térvilágát is jellemző sajátosság. A világ „megkettőzése" a van és a lehetne párhuzamait veti fel. A szociografikus és a mitologizáló jelleg együttese a mű világának sajátos lüktetést, dinamizmust kölcsönöz, és egy különös, kettős világlátás távlataiba nyújt bepillantást.

A mitologizáló szemlélet szemantikai tartalmai a költői én megjelenítésében, az én- és közösségtörténetben, a tér- és időviszonyokban érvényesülő egyik sajátosság. A közösségi alapú archaikus mitologizálás lét- és világértelmezése a múltból a jövő felé keres távlatot.

E szemlélet kifejezési síkja a lejellemzőbb módon a metaforikus nyelvben ragadható meg. A világok birtokbavétele és egészként történő értelmezése ebben az esetben is az objektiváció (pl. *„sugárzó ág leszek; Az öt ujjam itt, mint öt ragyogó pálca* (51); *tán a lelkem is szabadabb /, mint a fa, mi lombjával érzi, hogy elkészült ágán a nap"* (79), ill. a szubjektiváció (pl. *puszta beszél, árnyék lohol, a botnak*

alvó, fényes belseje / nótákat szűlt minden estefele) jelenségével írható le. A különböző valóságszférákat mítoszi egységbe foglaló szemlélet a szinkretista világlátás példája is.

A műben azonban már megjelennek olyan mozzanatok is, amelyek a közösségből eltávolodó költői én helyzetelemzésére utalnak, arra, hogy a vállalt szerepnek meg tud-e felelni. Ezek a hangsúlyok egy belső szemléleti változást jeleznek, amely majd későbbi műveinek mitologizáló tartalmaiban bukkan fel, s a jelzett modern típusú mitologizáló tendencia felé történő átmenetet jelzi.

3. Vád

„én már lázadó vagyok” (Sinka 1939.146.)

Az 1939-ben megjelent első gyűjteményes kötetét a Magyar Élet Könyvkiadó adja ki. A Vádban „saját balsorsa, családjának, barátainak szenvedése, az kap itt hangot, az kiált irgalomért és jóvátételért” – írja a kötetről Juhász Géza (Juhász 1943).

E kötet tematikájában is meghatározó vonulat az önportré, a sorstársak és a magyarság problematikát megszólaltató Sinka-hang (Pomogáts 1977). Életsorsának akkori folytathatósága kényszerítő erővel hívja elő az énkeresés, az identitás-lét kérdéseit. Az 1930-as évek költészetében az út- és utas motívum gyakori felbukkanása jelzi az identitásmeghatározás mozzanatának kontextusát, a kiválás, az elindulás, az útközbeni lét állapotát: *„Messzehagytam / juhot, kunnyót és réteket* (130); *Csak lázas útasok vagyunk* (131); *Nincs hely, nincs mező, nincs út / hol árván futó ballangók ne lennénk*” (109) – írja.

3.1. Identitás-kép

Az identitás én-képe az én-motívumok ismétlődő, újramondó változataiban, az én-prezentációkban jelenik meg e kötet verseiben is (*„Pásztor vagyok* (118); *én a pásztor* (119); *én... a költő* (128); *Messiás* (10); *én-új csillaga annyi vaknak* (121); *ki vagyok én? A rongyosok krisztusa* (207); *Rongyos fejedelem vagyok; megcsalt fejedelem* (148); *Bihar fia* (227); *növő sámán* (176); *angyal vagyok* (201); *jó leszek prófétának; vad és bűnös vagyok* (186); *Én árva vagyok* (127); *magányos vagyok*" (158) stb.). Az én-megnevezések (*pásztor, költő, Messiás, csillag, fejedelem, Bihar fia, krisztusa, csillaga, angyal, sámán, próféta*) és az én minősítései (*Rongyos, megcsalt, vad, bűnös, árva, magányos*) kettős fénytörésben jelenítik meg az individuumot: egy aktív (pl. *próféta*) és egy passzív (pl. *magányos*) minősítő szemléletben. Az aktív szerep a küldetéses-képviseleti sorsból következő feladat, amelyet itt is mitologikus emblémák fejeznek ki (pl. sámán, Messiás, próféta). E feladat betöltésének dilemmái a minősítő motívumokban (pl. megcsalt, bűnös, árva) érzékelhetők.

Az én-prezentációk egy része referenciális vonatkozással bíró ítélet (pl. pásztor, költő), más része metaforikus-mitologikus állítás (pl. fejedelem, próféta). A mitologikus költői sors a felsőbb hatalmak által megjelölt szerepre történő kiválasztottság: (*„dadogó nyelvedet megoldom ...és lánggal ütöm meg a szádat: / nesze! angyal vagyok, én ezt tehetem. / Ezután ahány szót vétel, / annyiszor újra születel, / és ahányszor születel, annyiszor halsz is."* (201) – írja Míg a juhaim aludtak című versében. Egy mitikus küzdelemben elnyert költői tehetség adománya teszi megjelöltté és kiválasztottá, teszi a teremtő, önmagát feláldozó költői lét

hordozójává. Ezután mindig szólnia kell, *„Mert ...kiben egyszer / megnő a mesék jele: / egy láthatatlan ruhát vesz fel, / s az meséltet egyre vele”*. (181).

Az én-képet e sors formálja mássá, akinek szívéhez *angyalt kötöztem* (104), akit a *lelke zavar* (107), aki után *szél lobog / s veri sugárzó homlokod* (114), akinek a hangja *örök mise* (119). Az én-mitologizálás e kiválasztottság és megjelöltség helyzetéből fakadó én-kép jellemzője.

Az én-prezentáció az én-integrációk rendszerével egészül ki, amelyben az én és közösség kapcsolatai tárulnak fel, e tekintetben is folytatva a Pásztorének tematikai világát. Az ősök *(„Keresem ősöm udvarát”* (107), a szülők *(„S amint a nagy nyájak után / valamikor szélbe bomlott / apám fürtje; most az útján, a nagy úton én itt bolyongok”* (111); *Ifjú anyám gyalogolva Szalontárúl kijött néha, és megölelt... és lombosan / borúlt ránk a fák karéja. / S hogy ment vissza: lábát odább szikrán vitte a délibáb. / Néha eltűnt ... A messzeség / játszott vele, visszaadta. / Úgy tetszett: két karján az ég, / s a világ ott ragyog alatta* – (113); bátyái *(„nagy szomorú lángok ők. / Mint virágaljas gyertyák a síron ősszel, / ha kigyulladnak a temetők* (174) és a volt sorstársak *(„Dús András juhász volt / már fekete a képe; / leásták pihenni / le a fák tövébe. Fiatal volt, mégis / görbe volt a háta -... Istenem, magyar volt: / szóljon, aki látta* (150); *Ács Lajin kankalin nő, / Cibere is halott. / Úgy hulltak / e szegények, / mint a nyárvégi csillagok”* (161). A mitologizáló tendencia a pásztorvilág megjelenítésében is érvényesülő sajátosság, amely a valóságanalóg ábrázolás mellett egy másikat, egy mitikus dimenziót is teremt: *„zord, vad juhász”*-ok (106), *„az éj fia”*-i (144), *„roppant pásztor”*-ok (144), *„súlyos parasztok”* sírnak *„az időben* (159), *„apáim szobrai, süllyedt óriások”*

(159) – írja. E mítoszalakok veszik körül, akik az időtlenség időtlen hőseivé válnak. A költő vállalt feladata szerint vezérük *(„vezéretek vagyok* (109), és helyettük szól, érez (*nyelv vagyok én és szív vagyok én „* (150). A megélt és a teremtett lét az én-prezentációk és az én-integrációk kettős vetületében (Angyalosi 1997. 291.), egy szociografikus és egy mitologizáló költői világban teljesedik ki.

3.2. Létszemlélet-világkép

A tájmegjelenítés idilli és komor színei a létvilág vágyott és megélt élményeiből fakad. A puszta *„illatos csipkefá"*-i (108), *kék felhőcské"*-i (156), a *„sárga lángokkal tündöklő vadrepce"* (182) s a fehér avar, melyet teleszór *„gyönggyel a dér"* (173) mellett ott van az *„ibolyaszínű vad halál"* (157), a *„sovány kék virág"*, mely *„lóbálta felénk a halált"* (159), a csendet *„befonó pókháló"* (160), a *„vérpiros... alkonyat..."* (209). Itt *a „Korpafüvek között / égig nő a semmi"* (123), itt *„fekete a tavasz*" (125) *és álom lesz a csend / és álom lesz az idő"* (127), *A menny a földig ér / a felhők tűnnek tova - /... Az álom és a csend / el nem múlik soha"* (118). A tájba integrált emberi léthelyzet vetületei a reális és a realitáson túli létezés és pusztulás egyidejű képei.

Kísérteties e világ: itt visszajárnak a *„kósza lelkek, s tört szárnyakkal a csend idején / az ablakok alatt megállnak... / ők virrasztanak... Az élők félnek, / suttogják, hogy ezernyi holt /ott remeg az ezüstfényben / éjfélkor, ha kisüt a hold"*. (112). Itt különös lények járnak köztük, angyalok, vándorok *(„aztán szólott: - én már megyek, / útam végtelen; / ezüst szekér vár, / azon szállok fölül a holdon"* (209). Babonák, varázslatok közt élnek *(„s úgy képzeltük: a vérünkből / tündökölnek a*

búzaföldek" (134); *„az idén a nyárnak furcsa szaga volt. / A liget elől Krisztust ellopták, / Máriáék dérben véren arattak; / tegnap kigyúlt egy búzaasztag"* (174). Itt mintha mindenki örök vándor lenne, de sohasem érkezne meg: *„íme vándor / az útad, a sorsod időtlen, / most taposnod kell, hát-taposs. / Százezer közül te csak egy vagy, / ki úttalanul útnak eredt."* (204). Ez az úttalan út a költő útja is. Elindult *„valahonnan valahová"*, de sehova sem érkezik. A létező a múlt: *„Mert mi maradna más még ezen kívül? / Ami nem az enyém: valahol a róna, / mibe furcsa szívem belefoly és kihűl"?* (126); *„Elmaradt az akol, / a pásztorbot-fűben, / s az idők habjain én, / én is elmerültem."* (149). Az elmerült lét – az 1930-as évek vége, a *„fél-élet és fél-halál közt-i"* lét. (131). Átmenet ez: egy megéltből a vágyottba, a pusztulásból a teremtésbe, a kivetettségből az egészbe, a valóságosból a mitikusba, a mitikusból egy megélhető valóságba. Hova vezet az út? Hontalanságból hontalanságba?

4. Hontalanok útján

„bennünk tán egy világ veszett el." (Sinka 1943. 244.)

E kötetéről írja Sebestyén László, hogy „verseskönyve a pusztalakók, a szegény magyarok >> Hadak útja <<. Megidézi őket a kunyhók mélyéből, aklok mélyéből, aklok gőzéből, gazos temetőkből, hogy értük szólva sorsukat számon kérje." (Sebestyén 1943. 113.)

4.1. Út-utas

Az út-utas motívum a kötet átfogó kategóriája, témavilágát, érzelem- és gondolatrendszerét, világképét is meghatározó, fókusz szerepű szimbólum.

A hontalanok léte az útközbeni állapot, a történelmi és az egzisztenciális bizonytalanságé. E lét- és világhelyzet szempontjából szemlélhető az út többrétegű jelentéskomplexuma, mint az élet, a sors, az egyén és a történelmi lét képe (*„Hosszú az út onnan, / hosszabb, mint az élet* (233); *sorsunknak útja se volt* (238); *be nagy útak, én Istenem”* (253). Az utat mitikus táj veszi körül: *„Kétfelől az egek: / hallgató falak- / s e kék falak csendjén / ököriga halad* (242*); Körül zúgó nyárfák álltak, / árnyékuk messzibe nőtt”* (248). Az utas *„útak fia”* (253), a vándor, *„esti pusztáknak útasa”* (327); aki *„Idegen csillagok között, / útas a Göncöl szekerén”*. (343). Az utasok a summások, kondások, pásztorok, hajcsárok és betyárok gyakran névvel említett alakjai. A kötet gazdag névvilága egy mikroközösség szociokulturális vonatkozásrendszerét teremti újjá, ugyanakkor a mitizáló alakmegjelenítéssel és helyzettel egyúttal az időtlenségbe, az egyetemesbe is emeli. Az úton lévők közt ott van a költő is, aki az út végét sürgeti: *„Tudom, most már szenvednem kell* (241); *kínjaimból boglyát / raktam egy magasat* (254); *Virág hulljon, csillag essen, / Vesd majd alájuk a testem / Rövidítsd vad fiad útját: törd össze a kocsirudját* (292); *De én már csak annak élek, / hogy hosszú ne legyen az élet* (250); *Fogyok én, fogy a csillagom, / rossz volt az élet – itt hagyom”* (326) – írja. Az értelmetlen, szenvedéssel teli lét korán előhívja halálköltészetét, a tragikumba emeli alakját.

4.2. Szerepértelmezés

A költői én szerepértelmezése e kötetben is visszatérő motívum, ám a mitologikus vonások szakrális elemei elmaradnak, s egy magánmitológia szereplőjeként tér vissza, mint az *„esők vőlegénye* (235), a *„csend örököse, / alvó népnek alvó / fekete Körözse* (240). Mind gyakrabban tűnik fel a lázadás hiábavalósága is: *„óh, álmom, mi semmivé lett, / most látom, hogy nélkületek / füstté foszlik szét az élet"* (297); *„Szegény vagyok, sorsom süpped, / áld az Isten, mégis büntet. / Folyó voltam, tóvá lettem, s tél jött – jéggé merevedtem"* (318); *„élve vagyok eltemetve."* (321). A közös hontalanság kilátástalan hazaképet fest: *„Lábunk nyomán sírás, / szívünkön halál nő. / - Magyar biz itt a sors / s magyar itt az idő* (256); *Leng a piros paré / - levele mint a vér - / s ezerév könyörög, / lázad, vádol és kér... /; Én Istenem, milyen, / micsoda egy ország!"* (257); - írja a költő az 1940-es évek elején.

4.3. Népi mitológia

A kötet szociokulturális referenciákban gazdag olyan értelemben is, hogy a népi hiedelemvilág forrásanyagából teremt mitologikus világot, ahol babonák, babonás szokások, varázsló tevékenységek, átváltozások irányítják az ember sorsát. Azt írja Sinka: *„Hajdanába / betakarózott a népem / mesék illatába. / S kínra, sebre, szerelemre, / ahhoz tért segedelemre".* (Sinka 1941. 367). A mesék, a varázslatok jelenthették a gyógyulást és a büntetést, a megoldást a megoldhatatlanra.

Kísértetvilágot fest, ahol a kóró köszön, az égről csillag hull, a lét bevérzik; itt vesszőt táncoltat a sátán, ördögszekerek járnak, kővé válik a rossz és veres lombú a

nyárfa (271. 369.). A környezet és az ember átváltozása átszövi a mindennapokat. Rontó asszonyok szemmel vernek, *„azért lett nagyálmú gyermek belőlem”* – írja (241). Lúd képiben száll az ember, boszorkány-hajók úsznak a pokolba, nyárfákba költözik a bábaasszony s ott sír, a rosszakat ördögszekér viszi a semmibe (271. 368. 370.).

A kötet balladáiban is e látomásos, kísértetvilág teljesedik ki, amelyben a reálisból az irreálisba csúsztatott alakok és megoldások születnek. Simon Virág és Kéri Jankó úgy táncol, hogy *„Lábuk alig ért a földre / s járták az időbe nőve”* (Simon Virág 357.). Cser Mihály vasalt szekéren egyszercsak eltűnik, *„útjának nincs semmi jele. / Eltünt egy őszi reggel. / útjának nincs semmi jele…”* 362.). Tatár Imrét ökrös szekéren viszi hat zsandár, *„Döcög lassan a nagy szekér / s itt-ott véres a falevél”* (Ballada egy őszi szekérről 304.). Magyar Mihály *„végső erején, hogy nem tud talpraállni, / keletre bömbölnek / fekete bikái.”* (Magyar Mihály balladája 339.). *„Az ökrösnek szép lánya volt, szép homlokán pihent a hold / A tyúkos hű fiat nevelt, / Vállán egy nagy csillag hevert. / Mind a kettő gyönyörű volt – találkoztak: Csillag és Hold.”* (Ballada a Körözs mentén 341.).

Görömbei András szerint az „élő népi hiedelmeket tudatosan emeli be a költészetébe”, ezzel érzékeltetve, hogy a „nyomor és kiszolgáltatottság ilyen világképbeli torzulásokhoz vezethet.” (Görömbei 1977. 99.). Sinka kívülálló már, de érzékelteti, hogy ez az irreális világ népe számára az egyetlen reális világ. Sinka úgy képviselője a mitologizmusnak, hogy bár ő is benne élt e világban, de már költészetépítő funkcióját érvényesíti.

4.4. Mérleg

Mitologizáló költői világában az út és utas kohéziós szerepet betöltő motívum, szervező elv, amely egységes és koherens témavilágot teremt.

Az archaikus jellegű mitologizációt át-meg átszövi az individualitás, a személyes lét kiúttalansága, a képviseleti szerep betöltésének elbizonytalanodása, s ez új és erősödő hangja kötetének. Az a kettősség, mely eddigi kötetei világát is jellemezte, ebben is folytatódik, megmaradnak a költői szociográfia tartalmai, amelyekre ráépül a mitologikus „valóság", a realitás átbillen az irrealitás világába. Ez költői szemléletéből, világlátásából fakad, nyelvi világa mögött rejtőző tudástartalom, kulturális örökség és alkati jellemző. A mitologizáló tartalmak a balladaformát, a látomásra épülő hosszúverseket és dalai nagy részét jellemzik. A metaforizáló költői nyelv ez esetben is közvetítője a reális és irreális, a szubjektív és az objektív valóságszférák szintézisének.

5. Denevérek honfoglalása

„néma népe felől... énekel" (Sinka 1941. 81.)

Műve a Bolyai Akadémia kiadásában, önálló kötetként jelent meg 1941-ben.

Allegorikus (Görömbei 1977. 68.), mások népies eposznak (Pomogáts 1977) vélik; egyenetlen, átgondolatlan, eklektikus műként értékelik (Juhász 1943. 111., Görömbei 1977. 68.).

Alapvetően a költészet és a költők szerepéről kialakított nézetrendszerének allegorikus-szimbolikus-mitizáló megjelenítésére vállalkozik.

5.1. Téma-történet

A témamegjelölés e szándékot tartalmazza, amikor azt írja, *„éneklem én, / én a magyar Parnasszust - / hisz Múzsám örök panaszai / azt a hírt sírják felőle, / hogy megcsúfolták e szent helyet”* (5). A témamegjelenítésbe archetipikus elemek szövődnek, az érték és értéktelen, az igaz és hamis, a jó és a rossz stb. oppozíciói bukkannak fel.

E kétféle erő összecsapását jeleníti meg a főtéma kibontása: a Parnasszusért, a *„szent hegy”*-ért, a *„szent csúcs”*-ért (8) folyik a küzdelem; a tét a költészet kisajátítása. A szembenállók allegorizált megjelenítésben (béka~Mocsári Lény~Nagy Lény, denevérek; →←galambok, sasok) tűnnek fel. A rossz jellemzője a Hamisság, Másolás, Gőg, Önimádat, a Dilettáns-Pártolás, a Zagyva és Léha, s melléjük szegődik a Vagyon, az Érdek és az Üzlet. A jó és az igaz galambok és sasok őrzik a szent csúcs értékeit, azt az erőt, amely *„egy nép lelkének a szárnyain / jut fel e nagy magasságba”* (40). A Parnasszus költői rangját *„egy virágtestű / ifjú, a nyugtalanok nyugtalanja”* (16) testesíti meg, aki a néptől kapott *„szivet, nyelvet s gondolatot”*. 893). A küzdelem valójában az igazinak tartott költők és a mindenki más között dől el, a történet szerint a galambok és a sasok, vagyis az igazi költők javára, így helyreáll a rend.

„Én nem szólok… A szívem galamb.

Vergődve szállok a fénybe
s a sok dicső alvót lesem…
Úgy szállok… Szállunk néhányan,
szaggatva, rúgva, éhesen”. (85)

5.2. Költő és költészet

A költői énmitologizáció eddig megismert vonásai e művében is megjelennek, így a képviseleti szerepfelfogás *(„ahogy a virágpor pereg, / én is úgy, én is olykép énekelek, / néhány sorban arról a népről, / ki énekes és csodálkozó, / s kinek hazája talpait mossa négy nagy erős folyó”.* (49); *„az a költő, / ki a néma népe felől / a lelke lelkivel énekel.”* (81). A költészet fegyver az értük és velük együtti küzdelemben.

Bugyogjál szavam,
én kicsi dárdám,
arany nyíl, egyetlen fegyverem,
zengjél a szélben,
im magunk vagyunk olyan árván,
mint fa az őszben, idők foglya, de győzhetetlen.

Zúdúlj szavam,
vigyen az ének láza,
holnap tán csata lesz,
én is megyek… Hogy győzni tudj, ime most elrepítlek. (6)

Feladata a *„drága, tiszta szó”* (92) és *„népük el nem fogyó”* (57) álmainak őrzése és továbbvitele.

A mű kerettörténetében a beszéd, a mesélés hivatásának vállalása a népi történetmondók szerepébe emelik, és egy másik modalitásban ismétlik meg a főtémában megszólaltatott allegorizált szerepfelfogást. A keretfunkció értelmezi – magyarázza a nép fia – népköltő szerepet: *„egy messzi világnak / mondom a mesét”* (31), *„a mese játékos kerekit / elgurítja messzi, messzi, / póri nemzetségem elé”...* (43), *„Akkor aztán fújni kell ám, / fújni kell az éneket - / Szeretik ám itt a mesét / s az énekhez is értenek...”* (81), *„Ó falum! falum! / S meséim mesés ideje!...”* (86) stb. A történetet *„dalmesé”-nek* (27), mesének, *„dalból nőtt mesé”-nek* (63), *„éneknek”* (77) nevezi, mindenképpen olyan kontextusforrásból származónak, ahol az élőbeszéd imitációja kap formát, ahol a „közösségi” beszéd a közösségért történik. A beszédnek, költészetnek tett- és cselekvés-szerepet tulajdonít.

A mű zárlatát jelentő kerettörténetben a főtémában kifejezett költő-szerep-értelmezés egyesül e második szólaméval, jelezve azt, hogy a harcnak nincs vége, folytatni kell.

„Megyek biz én, most megvallom,
arany-nyilat repíteni,
mert sok hamis dalnok-fattyat
el akarok veszíteni.
Megyek énekes-voltomban,
fajtám, nemzetségem, hozzád
s átkutatom ellenségért
ezer esztendők bozontját.

Megyek, neked énekelni,
a hamisakkal feleselni,
Verseny van. Énekek hete.
S szép nagy dalomat velem fújja
égi jányok kisérete…" (96)

A költészet rangjának megemelése, az égi szférák kísérete az isteni adomány, a tehetség már előbbiekben is megénekelt újbóli visszatérése. A panasz-vád, a lázadás-küzdelem motívumait teljesíti ki e művében is.

5.3. Háttér-idők

A történetek (az allegorizált erők összecsapása és a vers megírásának története) hátterében egy idillikus, mitizált, archaikus előidő jellemzői bontakoznak ki: a teremtés, a béke, a fény és illat aranykora, ahol *„csillaggal játszik egy bojtár"* (5), a hegy oldalából *„folyó eredt, / tetején meg a négy szelek / megnyugodtak: Béke. Teremtés… Nagy volt a csend"* (7) – írja. Gazdag e világ, pásztorok birtokolják, *„és ujjongtak a szélben / … Boldog nép volt"* (9), *„ezüst eső húll… s a hamisat halálba mossa"*. (12). A hegycsúcs magányos, *„csak csillag lobbant fölötte néha."* (13) E mítoszi előidő közösségi és egyéni létének földi változata a 11. énektől szövődik a másikba: ez a Körözs tája (26), *„szűkebb hazá"*-ja (11).

A keretben életkép-sorozatokat rajzol egy gerencsér mester portájáról és családjáról, aki szállással, étellel és itallal látja el a mesélőt, azaz a közösség tagját, aki mesél nekik és szól róluk.

A reális idő múlását a napszakok és életképtörténetek összekapcsolásával érzékelteti. A reális időn túl a mitikus időben zajlik a másik történet, amelynek kezdetét csak felvillantja *(„Így nőtt a hegy. Viharok marták sarkait, / angyalok verték le háborúval / s most szent ez a hely”* (8), s a folytatását a kerettörténetben veti fel *(„Megyek, neked énekelni, / a hamisokkal feleselni”* (96). Az igazak és hamisak csatározásai ebben a köztesidőben zajlanak, amely átmenetileg a jelennel fejeződik be, de a jövőben is folytatódni fog.

A másik színtér a mocsárlakó békáé, aki a lenti, a sötét, a rossz, a hamis erők allegorikus alakja, *„akinek a terve / fekete volt akár a szén”* (37). Célja gondolatot, éneket lopni, csalni, elhitetni, hogy a hamis az igaz. A megjelenített közeg a mitikus mélyvilág, a *„zápült mocsár”* (18), *„a mélye gyász”* (19). Az összecsapás előtti idő hosszú, *„sárga sziklák öregedtek. / A hűvös oldalon szakálluk nőtt: / egy fél évezred árnyéka bújt ott / s szűlte gyermekét, a mohát. /Csend volt, az években és a napokban. / Olyan csend, mint mikor / megáll a villám, pislog a tűz / és semmi se lobban, / semmi se viharzik / s hosszú, fakó ruhákban fekszik a történelem…”* (32). A béka szövetségesei a denevérek lesznek, akik *„Felszálltak a sötét világból, / hogy a lelkük árnya mását, / a varangyos békát lássák.”* (39).

A két világot a sötét és a fény, a lent és a fent szimbólumai minősítik, s egy többosztatú világrendszer felfogásáról tudósítanak. A harmadik szféra az égi, a felsőbbrendű, amely a Sors-angyal megjelenésével válik létezővé, aki először a jó, majd a rossz s aztán újra a jó oldalán avatkozik be a másik két világ küzdelmébe. A három világ a világfa-modell parafrázisaként válik a mítoszi tér jellemzőjévé.

5.4. Világmodell

A világmindenség káosz és kozmosz típusú világai a költészetért folytatott harc hátterében sejlenek csak fel, amelyek az Ördöglakodalom című verses művében mint világmodell jellemzők kapnak karakterisztikusabb formát.

A Denevérek honfoglalása című mű világait a bipolaritás-szemlélet, a dualisztikus világlátás szférái tagolják (sötét-fény, lent-fent, hamis-igaz, rossz-jó stb.); az égi szféra mint Sors-angyal avatkozik be e világok és értékek küzdelmébe.

A mitologizáló szemlélet univerzumfelfogása egy archaikus típusú világértelmezés hagyományából kiindulva teremt hasonló világmodellt. A világmindenségek közti örök küzdelem a költői én számára a legfontosabbért, az énekért-költészetért, *„népük el nem fogyó”* (57) álmaiért, a *„lelkük lelkéből szálló énekért”* (57) zajlik, ez az ős sorsa, ez az ő küldetése, ez az ő harca is.

Az allegorikus megjelenítés (alakok), a szimbolikus motívumok (hegy, csúcs, fény, sötét stb.), a tér- és időjellemzők, a jelentéscentrum mint mítoszi témakezelés s a metaforikus nyelvhasználat teszi e művét is az archaikus költői mitologizálás folyamatának egyik szélsőséges és ellentmondásos értékű példájává.

A recepciók általában aktuálirodalmi és politikai arculatú értelmezői hagyományt folytatva a fajvédő mitológia, a „harmadik utas” elképzelés (Pomogáts 1977), az idegengyűlölet, a paraszt- és pásztortársadalom kizárólagos képviselőjeként, az őstehetség példájaként nagyítják fel művét, amelyet a „primitív allegorizálás” s a

naiv eposzok utánzása jellemez (Görömbei 1977. 69.) A kritika bizonyos elemeit vitatni nem lehet, ám a mitologizáló belső költészettörténet, a költői szemlélet alakulása és világképformáló tendenciái szempontjából mégis figyelmet érdemel, hisz a Himnuszok Kelet kapujában s az Ördöglakodalom című művekre utal vissza és előre sajátos jellege, témavilága és világképe.

6. Balladáskönyv

„a lét bevérzik” (Sinka 1943. 29.)

Balladáskönyve 1943-ban, a Magyar Élet kiadásában jelent meg Muhoray Mihály illusztrációival.

Méltatói elismerően szólnak kötetéről, „amit mond, néha évezredes keserűség; ijedtség, babona vagy egészség szól, benne a szegényember beszél” – írja László Gyula (László 1944. 125.). Görömbei András szerint a balladákban találta meg a mondanivalójának leginkább megfelelő kifejezési formát: „a zártabb és archaikusabb formák mélyről jött indulatainak finom árnyalatú és erőteljes kifejezésére adtak lehetőséget”. (Görömbei 1977. 104.) Pomogáts Béla az érzés és a kifejezés tökéletes összhangjának megteremtését értékeli balladáiban (Pomogáts 1967. 1910). A ballada műfaj jelentős szerepet tölt be életművében, erre több értékelője is utal (Tárkány Szűcs 1947, Varga 1970, Fried 1984, Faragó 1998).

A kötetben az archaikus mitologizáló költői szemlélet realizációi jelennek meg; a Denevérek honfoglalása és az Ördöglakodalom című műveivel mutat rokonságot.

6.1. Tematizálás

6.1.1. Mitikus balladák

A Balladáskönyv egyik sajátos témarétegét alkotják azok a mitikus balladák, amelyek a közösség hiedelemvilágát jellemző, pogánykorból származó mitológiai elemekkel egy archaikus világkép és világhelyzet megjelenítését aktualizálják: hagyományok, hiedelmek, mágikus tevékenységfajták, életformák és gondolkodásmódok költői szövegbe történő beemelésével teszi referenciális értékűvé e világkép hordozóit.

A témavilág építő elemei azok a mitikus motívumok, amelyek még nagyrészt a pogány mitológia alsó világából származó jelenségekre utalnak, másrészt a keresztény misztika elemeivel együtt jelennek meg (pl. átváltozás, rontás, átok, ráolvasás, eskü, varázslás, babona, halottak jelenése; megváltás, bűn és bűnhődés, szenvedés).

A mitikus balladákban ezek a legarchaikusabb tudati rétegekhez kapcsolódó történések, jelenségek, világkép-elemek merülnek fel aktualizált történetek formájában.

Az átváltozás mint a büntetés sajátos módja jelenik meg, amely mintegy megmagyarázza és reflektálja a rontás és pusztítás tényét, a negatív mágia tartalmait (Látták lúd képiben szállni, Gonosz bíró balladája).

A halottak visszatérésével kapcsol össze haláleseteket a Jósasszonyok balladájában, amelyben a visszatérő-kísértő szellemek megfigyelése, a földi és túlvilági határok megsértése tabunak minősül.

A bájolás, varázslás a negatív mágia eszközeként működik, hisz a rosszra, a halálhoz juttatáshoz használják fel, amely annak a pusztulásával is jár, aki okozza (Vesszőt táncoltat a sátán…, Bába-kocsi).

A halottsiratás rituáléja olyan tiltott szertartás, amely azoknak jár, akik törvénytelenül s ezért ima nélkül, hivatalos szertartás nélkül kerültek a temetőn kívülre. A szertartás tánc és ének és végtisztességet nyújtó dramatizált jelenet. (Anyám balladát táncol).

A mitikus cselekedetek, történések valóság és mitikus valóság, élet és halál határain, a pokol, a föld és ég színterein végbemenő, megtörténő sorsfordító események, amelyek a valóságból, valóságos helyzetből nőnek ki, de az irracionálisban fejeződnek be. Az irracionális-mitikus világot a pokolbéli esték, boszorkányhajó; vérré váló víz; pokolbeli veres lovak; feketévé váló piros; égi tűz; sikoltozó nyárfa; hét hal-hét nyárfa; bájital; ördögszekér; sötét hold; vesszőt táncoltató sátán; rituális tánc; hang- és fényjelenségek stb. idéznek meg.

A reális és az irreális egymásba történő átalakulása, egyfajta metamorfózisa nem kelt csodálatot vagy megütközést, a közösségi tudás hagyománya hitelesíti.

Katona-dűlön magába
zúg egy veres lombú nyárfa.
Azt mondják róla, hogy olykor
minden leveliből vér foly. (39.)

Égi tűz vert át a tájon,
s ott haltak meg. Mind a három. (25.)

Zsuzsi megtört,
le a földre görbült
s lelkivel egy ördögszekér
a semmibe gördült. (30)

Néha biz a sors visszanéz,
ha sokszor idézik –
sötét lesz a hold ilyenkor,
s a lét bevérzik.
S mellé ki vak, annak hátán,
vesszőt-táncoltat a sátán. (29)

Sinka azonban szabadon kezeli a népi hiedelemvilág különböző rétegeit; eredeti kontextusból kiragadott elemeit a költői igazságszolgáltatás etikai és esztétikai rendjébe emeli.

6.1.2. A lázadás balladái

A „szegényember" versek és betyártörténetek tematikájában a társadalmi vagy szociális (Görömbei 1977. 84.) igazságtevés formálódik a hatalommal és hatalmasságokkal folytatott példázat értékű esetekben.

Az ellenállás formáiban az elbujdosás (Göncöl utasa), az önpusztítás (Csengett az ég, pengett a föld), a tehetetlenség (Magyar Mihály balladája, Zab Mihály varnyudi szélben, Dióéren költöztettek…, Fügedi halálára) s a fegyveres lázadás (Ballada az őszi szekérről, Tálasok balladája, Fábián Pista, Hódfaván zokoktak, Este volt, épp napszállatkor) valóságos és mitologizált történetei és sorsképei jelennek meg.

A világból való „kilépés" a mitikus szférába emeli vesztes hőseinket. Rongyos kis Péteres Áron utas lesz a Göncöl szekerén, az öngyilkos béres akasztófája alatt ibolya nyílik *„kéken, mint a kék menny"* (6), Zab Mihálynak a *„szélbe száll el az élete"*. (9), tálas Gergely halálakor *„vér foly akkor a csapon."* (18), Fábián Pista *„Úgy szállott, mint az utolsó, / mint egy lebegő koporsó."* (21), Fügedi halálában *„Ezer füstpillangó / repdesett az égre"* (4).

A történetek esetenként – abból kiszakadva – általánosított példázattá válnak, amikor pl. a puszta és pusztalakó a magyar sors és hazakép szimbolikus megjelenítésébe csúszik át.

Sorsa végtelen magyar sors. (10)
a magyar puszta árok.
Nemcsak árok, de ősi sir. (12)

6.1.3. A szerelem balladái

A szerelem mint érték válik a pusztulás okává azért, mert érvényesítésének gátat szab a szegénység érdekházassággal történő elhagyása (Ballada a Körözs mentén, Bor-Ökrösné), mert a közösségi etika nem törvényesítette azt (Sötét Olt és sárga dongó, Bondár Márta balladája).

A fiatalok megjelenítésében is érvényesül a mitizáló szándék (pl. *„A táj violája”* (38), *„Mind a kettő gyönyörű volt - / találkoztak: Csillag és Hold”* (479. Pusztulásuk, haláluk az értékvesztés fájdalmát sugallja. A Virág-ballada az előbbiekhez nem tartozik, mégis szintetizáló jellegűnek érezhetjük, mert e világ humánumot, szépséget (zene-szó) hordozó értékei esnek áldozatul az irigység és gonoszság barbarizmusának. Mint morális példázat válik általában is a költői értékítélet hordozójává.

6.2. Világrend és poétikája

A mitikus sorstörténetek az ok-okozat, bűn-büntetés-bűnhődés rendszerei közt teljesednek be az eleve elrendeltség végzete szerint. Az ok mint bűn váltja ki a tettet, s ez a büntetést mint okozatot (pl. gonosz (bíró) → gyilkosság → átok → átváltozás (nyárfa); ördögi praktika → pusztulás → átváltozás (híd); bájolás → méregital → halál, pokol; babona → tűz → halál).

A lázadás és szerelem balladáinak hősei a sorssal szemben (ok) jutnak el a pusztulásig és önpusztításig (okozat), amely etikai értelemben nem a büntetés, hanem a vállalt sors beteljesülése, a végzet (l. László Gy. 1944. 127), amely világuk törvénye.

E világrendben a determináció törvényei működnek, a következmény a „sorstragédiák” sorozata. A pusztulás, a halál értelmezi azt a világot, ahol a vég felé sodor minden mozzanat, amely e világ rendjébe történő beavatkozásnak minősül; de a sorsba való belenyugvás is oda vezet, így nincsenek alternatívái.

E világ tragikus komorságát csak a lepke, a virág s a kék szín motívuma oldja, amely az engesztelés felé nyit emberi távlatot (pl. *„Ezer füstpillangó / repkedett az égre* (14), *Ökrész volt ő, s minden este, / körözte fejét a lepke* (7), *Kötelet vett a kezébe… / s néhány lepke elszállott egy / szegről villogva az égbe* (16); *Másnap sirdogálva tették / violák alá a testét* (46), *És kelt a nap, hozta a hírt: / két góré közt pár ibolya / kéken, mint a kék menny, kinyílt.* (16), *s így lett Virág András / televényföldje a fának, / s ágya száz új ibolyának."* (36)

Az e világgal történő költői-emberi azonosulás emocionális jelzései már nélkülözik a tudati azonosulás lehetőségeit, „személyes kívülállását" (Görömbei 1977. 99) a szövegbe beírt jelzések hordozzák (pl. *„Ugyan ki emlékezik / Fügedi Imrére?* (3); *ki hallott már Petrányiról?* (13); *Akkoriból hírlik az is* (25); *Mondom: híre volt Zsuzsinak. / S kínra, sebre, szerelemre, / ahhoz tért segedelemre.* (26); *Azt mondják róla, hogy olykor / minden leveliből vér foly* (39); *Beszélik a régi népek / Bor-Ökrösné felől, hogy megy éjjel, megy nappal / ütött lelke elől"* (65) stb.). A hírközlő-krónikás – mesélő szerepfelvételt azonban az érzelmi viszonyulás jelzései oldják, amelyek legtöbbször a reflexív jellegű kommentátorokban jelennek meg (pl. *„De mért kellett neki / megégni, Istenem!?* (3); *Vajon hol járhat ma szegény* (6); *A könnyet kék letagadni, / vagy a szívnek meghasadni* (12); *Jaj be kár volt neki inni, / S kár a húgainak hinni* (17); *Csend volt, mint a sírban, / kéklettek az egek, / s: Istenem, hogy hulltak a nyárfalevelek"* (57). A történetből vagy a történethez fűződő kiszólások többféle narrációszólamként értelmezhetők: a költői én, az elbeszélő én, de a közösségi állásfoglalást közlő kollektív szólam (kar-szerep) is elképzelhető.

A beszélő én megszólalásai a beavatottság, a személyes érintettség megnyilvánulásai (pl. *„Én ismertem mind a kettőt: / a húgát, s őt is, a veszendőt* (8); *Volt jó pajtásom Zab Mihály* (9); *Este volt, épp napszállatkor, / ott hányódtam én is akkor*" (46) stb.), ám egyúttal azt is érzékeltetik, hogy a kívülálló szemléletével és objektivitásával, de a beavatottság tudásával formálja költői világát.

Sinka István a Nagyszalonta környéki, a Körös melléki hagyományok, hiedelmek világát teszi költészetté, ezért a lokalitás s a szociográfiai szín az archaikus jelleg erősítését fokozza. A személy- és földrajzi nevek megörökítése az adott mikroközösséghez való kötődésnek egy másik relációban történő új hangsúlyait teremti meg. A név-történet-sors egymásra vonatkoztatott meséje egy rendkívül koncentrált nyelvi világot teremt, amelynek gyakran csak utalásszerűen felvillantott képei, helyzetei a közösségben ismertnek, tudottnak tekintett történet imitálására nyújtanak lehetőséget.

A Sinka-féle ballada redukciós nyelve a gondolati és érzelmi koncentráció fokozásával együtt valósul meg. A detrakció alakzatai, az említés (perlokurzió), a kihagyás (ellipszis) és az utalás (alluzió) rendszereit vázolják fel, egy szikár közléstípus erőteljes, beszélt nyelvhez közelítő közegét teremtik meg (pl. *„Kötelet vett a kezébe… / S néhány lepke elszállott egy / szegről villogva az égbe* (16) – ellipszis; *Ha rabolt is – urat rabolt / s nem szomjazott vérre"* (199 – perlokurzió; *„Beszélt Pista, elnémult, / várta őt az örök árok"* (22) – alluzió). A szemantikai és a szintaktikai alakzatok a nyelvi világ vizualitását, auditív jellegét és a gondolatok töréseit, megszakításait a lírai-epikai és drámai hatások összefonódása felé terelik.

A ballada műfajában más műfajok vonásai is felbukkannak, így a dalé (Hódfalván zokogtak), a siratóé (Tálasok balladája), az átoké (Fábián Pista), a varázslásé (Vesszőt táncoltat a sátán), a rítusé (Anyám balladát táncol) pl. Irodalmi és ősi folklór műfajok vonásai kelnek életre szövegeiben, így a szintézisteremtés nemcsak költői világépítő törekvés, hanem műfaj- és szövegteremtő sajátosság is.

A Balladáskönyv a mitikus ősmúltból továbbörökített kultúra elemeiből megalkotott költői realizációja a paraszt- és pásztortársadalom sorskérdéseinek, a költői identitástörténetnek, egyszersmind művészi szintézise az 1940-es évek költői eredményeinek.

Az archaikum világképében mutatja meg mindazt, ami e világ tragikus létképében megőrzésre méltó etikai és esztétikai érték, ill. változtatásra sürgető feladat.

7. Ördöglakodalom

„És meghalnak mind az álmok." (Sinka 1944-46. 11.)

Az Ördöglakodalom az 1944-46 közti időszakban keletkezett hosszúvers, amely az archaikus mitologizáció sajátos megvalósulását jelenti. Önálló mítoszvers, amelyben az eposzra és a mesére jellemző vonások is felbukkannak mintegy műfajszintézist alkotva.

Az archaikus mitologizáció jellemzői koncentrált formában jelennek meg az ún. alsó mitológiára utaló rendszerben. Míg előző köteteiben (Vád, Hontalanok útján)

már a mitologizáló szemlélet modernitás felé mutató elemeivel találkozhattunk, itt az előbbiekkel nagyjából azonos időszakaszban az archaikum világa tárul fel.

7.1. Téma-lények-hősök

A témavilág a Jó és a Rossz, a Fény és a Sötét archetipikus erőinek összecsapását jeleníti meg. A történet e világok és képviselőik küzdelmét, a Rossz, a Sötét erőinek földi invázióját, azaz a Káosz eluralkodását, a Kozmosz rendjének veszélyeztetését bontja ki.

A Rossz közeledését a rontás, a varázslás, a negatív mágia működése jelzi, visszájára fordul az eddigi rend.

A kéményből kéntűz esett,
kilenc fakanál repdesett;
a kés kezdett ördögfonót:
táncoltatta a szénvonót.
S közöttük a sütőlapát
el-elsikoltotta magát. (5)

A kaotikus, kísérteties jelenségekkel szembeni védő mágia hatástalan marad. A kaotikus jelenségek centrumában a Rossz, a Sötét szimbolikus alakja, a Sátán található, akit különböző mitologikus-allegorikus lények vesznek körül (Dömötör 1981). E lények sajátos hierarchikus szervezetben megjelenített alakjai az Alég/Alsó ég szférájában, a Pokol előterében helyezkednek el. Állandó jelzőik valamely negatív emberi tulajdonság kifejezői, neveik a költői poétizmus körébe sorolható, a pogány (mitologikus) névadás példái: Törkő, az átváltozató;

Karankota, a rontó; Záhu, az alattomos; Balany, az ámító; Boncs, a kétarcú; Tufuj, a pusztító. Kísérőik a bűvölősök, bűbájosok, kísértetek, szépasszonyok és lidércek. Körülöttük a legalsó szinten mitologikus szörnyek, démonikus lények világa található.

A Jó, a Fény mitologikus megtestesítője a *„rét hű fiú-jegyese”*, aki demiurgos típusú kultúrhérosz szerepet tölt be, s egyúttal a két világ, a Káosz és a Kozmosz, a Rossz és a Jó, a Sötét és a Fény világai közt közvetít. Földi meghatározottságából („*rét*”) eredően az emberi lét humán elvű védelmezője, akit a Nap, a Hold, a csillagok (kultikus égitestek) segítenek a Rossz elleni küzdelemben.

Az összeütközés oka az, hogy Szemes juhász Perke lányát elragadják a sátáni erők, „*lóforma rémmé*” változtatják, és fel akarják használni a világ rontására. A küzdelemben átmenetileg a Jó erői, a *„rét hű fiú-jegyese”* győz, aki sárból gyúrt aranygolyóval győzi le a Rosszat, és megmenti Szemes Perkét.

7.2. Terek és idők

A tér többszörösen tagolt rendszer: a Semmi, a Pokol, az Alég a fény tereivel, az irreális szféra a reális terekkel alkot oppozíciót. A mítoszi, irreális tér végtelen; a reális, a földi véges, e távlatok a bináris megjelenítés szerkezetképző összetevői. A Rossz világa egyetemes, az ég és a föld terein át birtokolja a világmindenséget.

A levegő titkot lángolt
és az egész pokol táncolt.
A táj fekte virágot
nyitott fiainak, átkot. (15)

...

a levegő mennydörgött
az ég alatt minden tájon,
s tűz kavargott a pusztákon. (19)

...

Elfutott az égről a hold,
sok csillagnak halála volt. (16)

A pusztulás „*fekete virág*", az átok, a rontás maga, amellyel szembeállítja a „*dal*-t", amely az emberi lét értelmére, a humánum elvű világra, a költészet szerepére utal.

És elébük állott a hold,
s minden dal, mi a tájba volt. (24)

A Jó, a Fény világa idillizált képsorokban jelenik meg.

Csakhogy a hajnali réten
sok ibolya nyílt ki kéken.
Sok ibolya: tájnak illat.
Sok illat: a rétnek csillag. (21)

A térvilág tehát mitikus és reális, véges és végtelen, földi és égi, a Jó és a Rossz világa, azaz olyan világegész, amely a felsorolt oppozíciók szerint tagolja a kozmoszt.

A mű kultikus időszemlélete az évszakokhoz, a napszakokhoz kapcsolódva fejezi ki a feltehetően etikai és történelmi elvű Jót és Rosszat. A Jóhoz a Fény, a Nap, a Hold, a csillagok, a hajnal és a nyár; a Rosszhoz a Sötét, a Pokol, az éj, az ősz és a tél kapcsolódik. A mítoszok szoláris kultusza e vonatkozásban is újra feltűnik. A történetben megjelenített küzdelemnek van kezdete, de örök harcnak bizonyul; Szemes Perke megszabadulása, a Jó győzelme csak epizódként jelenik meg.

7.3. Mitologikus nyelv

A költemény nyelvi világában többféle nyelvi regiszter működik. A metaforikus nyelvi képek a bináris szerkezetből megszülető jelentésszintézis hordozói. Szerepük van a szereplők megnevezésében és jellemzésében (pl. *„rossz anyó, sáros, vén fekete folyó”* (5); *„Lelke meg mint őszi pára / füstkint füstölt utána*” (5); *„Lett volna inkább meggyfaág, / vagy szép fehér szilvavirág”* (89); *„Élt a lelke, mint a csillag, / mint a halhatatlan illat”* (16). A képek az emberi-természeti, az elvont-konkrét valóságszférák elemeiből alkotott jelölt és jelölő szerkezetek.

A természeti világot az emberihez kapcsoló perszonifikáció képei jelenítik meg (pl. *„s ahány boglya mind megőszült”*. (13); *„a fa féljen, a föld fájjon”* (14); *„Dongók piros gyászban sírtak”* (15);). A tárgyi világ is gyakran antropomorfizálódik, kísérteties lényként viselkedik (pl. *„a kemence-száj bömbölt”* (5); *„Hahotázva nyílt az ablak”* (5); *„tombolt a nagy káposztáskő”* (6).

A metaforikus képalkotás összetételekre is jellemző vonás: (*„rémlovát, tűzabroncs, embersátán, ősfélelem, tűztenger, légtenger, tűzszín, tűzfészek, virághabok,*

ördögálmok, vakszínű, láplelkű" stb.). A látvány és látomás az archaikum romantikus jellegű megjelenítője, érzékeltetője.

A látvány teremtésében jelzői is meghatározó szerepet töltenek be; motivikus jellegűek, több művében is felbukkannak hasonló szerkezetben és jelentéstartalommal (pl. *fekete tyúk, fekete golyó, fekete gyöngy, fekete homok, fekete virág, fekete felhő; piros gyász, piros villám, piros szekér, piros pillangó; kék Körözs, kék mennykövek, kék homály, kék ménes"* stb.). Gyakori az oxymoron megjelenése nemcsak itt, más verseiben is, amely a költői szemlélet ambivalenciáit, szokatlan (szürrealisztikus) társításait hozza felszínre.

Sinka versbeszédének archaikus jellegét a tájnyelvi regiszter alkalmazása (pl. *„füskint, kezibe, szemiben, hevibe, nyelvire, seregire, kedvire, fájdalmok, hollait, padmaly, gyékeny, pitar, megyen, fúni"* stb.), a mítoszok, varázsmesék sajátos lexikai anyaga, a népi hiedelemvilág elemei teremtik meg (pl. *„banyák, rontani, szemveréssel, szívrontásra, igézet, bájolás, varázslás, ősrontás, boszorkánynap, boszorkánymalom, ördöglakodalom, ördögbál, gyehenna"* stb.). A tájnyelvi és archaikus tudáselemek lokalizálják a történetet a térben és az időben is, amelyet valóságos történelmi-földrajzi utalások is fokoznak (pl. Bihar, Körözs, Korhány stb.).

Az archaizálás az előadás módjában is megnyilvánul, a szóbeli kultúra hagyományait imitálja, a történetmesélés szituációját teremti meg. A történet előidejére utal, amikor azt mondja*: „így hallottam én, így tudom"*, s ezzel a kollektív emlékezet folytatójaként, megidézőjeként tünteti fel magát.

A költemény sorainak ritmusvilága ősdalokat, ráolvasásokat, mágikus rituálékat idéz. A 2 ütemű 8-as sorokban feltűnik az ősköltészet, a Kalevalát idéző regölő-bájoló-varázsoló kultúra és világszemlélet.

Jaj a földnek, jaj a tájnak,
jaj legénynek és leánynak,
jaj a ringó kis bölcsőknek,
s jaj a sirbaköltözőnek. (7)

...

Őszi ködnek az erdőkre,
esőnek az elmenőkre.
Tályognak a kút vizébe,
rossz jelnek a forgószélbe. (11)

A mű kulcsszavai a mágikus cselekedetek tartalmát közvetítik: bájolás, ámítás, rontás, pusztítás, varázslás, szemverés, ősrontás, ősfélelem pl. Ezekkel alkot szinomikus kapcsolatot a tánc, lakodalom, boszorkánynap, boszorkánymalom, ördögbál, ördöglakodalom. Az ördöglakodalom centrális esemény, alkalom, amikor a kaotikussá váló világban a félelem, a szenvedés, a pusztulás, az ősfélelmek törnek fel; a közös tudatban, emlékezetben, élményekben megőrzött archetipikus tapasztalatok, melyek aktualizálódnak a költői teremtésfolyamatban.

7.4. Bipolaritás

A költemény szövegkonstruáló elve a bipolaritás, az a duális szemlélet, amely az erkölcsi kategóriákban (Jó-Rossz), a téma- és tevékenységszerkezetben (negatív mágia-pozitív mágia), a szereplők rendjében (mitikus-reális), a térviszonyokban

(reális-irreális, földi-égi, véges-végtelen), az időszemléletben (fény-sötét, éjjel-nappal, tél-nyár) s a megjelenítés nyelvi képeiben (emberi-természeti, emberi-tárgyi, elvont-konkrét) jut kifejezésre.

A műben a negatív (a világ rendjének széttörése) és a pozitív (a világ rendjének helyreállítása) mitizálás egy archaikus szemléletű költői mítoszt teremt, amelyben atavisztikus és modern félelmek törnek fel az emberelvű világ megmaradásáért.

8. Tűz és tenger

„veszendők a reményeim” (Sinka 1943. 399.)

A Tűz és tenger című kötete keletkezése idején (1943-49) nem jelenhetett meg, az 1993-as Nagy útakról hazatérve gyűjteményben találhatjuk szerkesztett egységként.

8.1. Múlt-idő-út

Az előző műveit jellemző témamotívumok e kötetében is felbukkannak, a meghatározó attitűd az emlékezés, a múltidézés: *„S életemben tenger / lett az emlékezet... / Idő, vesd szívemre / két nagy kéklő kezed”* (454) – írja. Az idő mint létmeghatározó törvény mitizálódik, fut és robog, idők úsznak mellette el, és minden elmarad, elvész, eltűnik.

A múltba vesző közösség világa e kötetében is egy szociografikus és egy mitologizáló megjelenítés során bukkan fel. A szociografikus vonulat szólama a

„szegényember-versek”-ben bontakozik ki. (Öreg summás vallomása, Zsellérek, A pór megszólal a magyar úriszék előtt, A megcsalt szegénység balladája, Tűnődő parasztember ébredése, Hontalan favágók, Rossz szekéren hazafelé pl.). E tématörténetben jelenik meg leghangsúlyosabban a lázadás *(„Fel paraszti sokadalom / áll a világ-lakodalom! / Parasztoknál a hatalom. Fel parasztok! Minden ember! / Nem a víz, a nép, a tenger! / Támadj fel hát ős-óceán, / s fordíts sorsod vascsillagán!”* (487), a forradalom és szabadság eszme, amelyben néhány mitologikus szimbólumának továbbépített variációja figyelhető meg (Nap, csillag).

A szabadsághoz

Ragyogj! most már megszülettél
lelkemnek fele, foglak ím,
s ringatlak, hogy nagyra nőjél
népemnek új búzaföldjén.

Nőjél nagyra, Nap gyermeke,
tükre az égnek, óceán.
S mint a nap az óceánból
néz magára, úgy tekints reám.
Szabadság, ó népek álma
dalolj! S dallamod én legyek.
Hangod, mint az ősmorajlás
zúgjon. Mint a tűzhányó hegyek.

Hangodat, ha a zsarnokság
hallja: hátrál és jajt dadog.
A zsarnokság mulandó-de
te örök vagy, mint a csillagok. (1948)

Az idill ritka e világban, ha fel is tűnik, mellette ott van az „éden" elvesztésének pillanata is (pl. *„Óh emlék, óh kék sirályom, / sírj te értem kis madaram! / Már a puszta, lásd, nem éden."* (388). Az emlékezésben összekapcsolódik az idő és az út, együtt haladnak vissza a múltba és a múltból a mostba. Hosszú az út, *„amin egész életen át, / még nyáron is nyílik a dér." (*408). Az utakon menekülő szekerek, koldusszekerek, nyöszörgő szekerek víziója, és *„végtelen keréknyom / a végtelen kocsiúton"*. (390). Előttük szél, utánuk szél, csak „*kéklő semmit*" ad a „*nagyvilág*", / *„Kéklő semmit, hosszú útat, / ami egész a halálig ér."* (408). Az utak utasa mind „*mosolytalan*". Az utasok közt ott a költő, *„útak tövise szúr, / pókhálószál befon, / hajót süllyesztene, / annyira bánatom."* (414). Az úton lévők sorsa közös: *„Széthányódtak valahányan / úttalannak a világba."* (515). A hontalanság és az úttalanság egzisztenciális létállapota teremt folytonosságot a múlt és a jelen között, a „*veszendő remények*" időtlenített világában. Az út-úttalan (jel) kép átcsúszik a metafizikai létbe és időbe, a kilátástalanba és veszendőbe, a semmiből a semmibe. A semmi után merül csak fel egy új világ víziója, csillaga.

Kinn a világegyetemben…

Vaskorszakban fahajóval
szállok a világtengeren,
én a megvert magyar Noé,
s galambjaim elengedem.
Hátha enyhet találnának:
vízözönben drága ágat.

E nagy világegyetemben,
jaj, olyan egyedül vagyok.
Mentem az emberi lelket.

Én a hajómon maradok.
S maradok, akármi vár rám,
a tengerek távolságán.

Ellenségemmé lett a föld,
ássa sírom a félvilág;
nem tart fiának egyik se,
nem szeret. Még innom se ád.
S vashajóin száz esztelen
népe üldöz a tengeren.

De én jó hajós vagyok, és
le nem győzhetnek. Senkisem.
Az eljövendő korszaknak a
fényes, nagy lámpását viszem.
S kinn a világegyetemben,
az lesz a csillag kezdetben. (1949)

A kocsiút, a tengerút, az utas és hajós emblematikus motívumaiban a kereső én az elveszett, elhagyott közösség képeit idézi, amelyekben a szenvedés, a menekülés, a keresés, a semmi, a létmagány és a mégis szembeszegülő konokság magánmitológiája bontakozik ki, amelyben a Puszta és a Semmi azonossá válik (526), s a költői én a kiüresedés, az elveszettség állapotát a metaforikus nyomatékosítás képeibe szorítja.

8.2. Sors-kép-váltás

Az egyéni sors eddigi tartalmi elemei részben folytatódnak (pl. rongyos, csavargó, vándor, parasztherceg), azonban már nem a megnevezésre, a kijelölésre, hanem a

minősítésre kerül a hangsúly. A minősítésekben az egyéni sors képei sorakoznak: a magárahagyottság *(„Mégse néz a népem rám se / Nincs egyetlen katonám se.”* (383), *„száz sors hívott, egy se várt rám”* (424); az élet reménytelensége és rettenete *(„Egy félelmes csak: az élet”* (389), *„Bú hát volna, de a remény, / árvaságunk hajójával / eltűnt az idők tengerén”* (390), *„Úgy kéne már: lassan élni, / a múltammal szembenézni. / S mint sok mások ezer bajban / elkallódni nagy Biharban”* (394). *Sírósak mind az éjeim, / s veszendők a reményeim”* (398), *A remény is mind a tied, /mi a semmiségbe siet.”* (425); s feltűnik újra a halálmotívum *(„Ha majd örök este jönne, / jéggé válna szemem könnye. / S szívem, ahol a dal terem, / lenne a jégnek jégverem.”* (385), *„A messzeségek halk szekerén / tűnök én el, visz az idő”* (409). Az elmenés különös szertartás, talán rejtőzködés, átmentés, értékmentés valahová: *„Tenger sötét ölébe / szállj alá majd én csillagom. / Alá, alá az éjbe. / Tenger az éj. Én ott lakom. / Éj alá, a tenger alá, / rejtőzz égő szívem alá.”* (547).

E sorsképben már elmarad a prófétai hevület; a képviseleti szerep keresztény és pogány mitológiáját felváltja a magáramaradottság új mítosza, a közösségben lévő létet a közösség nélküli lét állapota.

A váltáshelyzetet jelzi az áttekintés, az összegzés igénye, amely a kötet több versét is jellemzi; a lírai helyzet változásairól szól.

Sötét esztendők...

Csillag voltam előbb,
aztán gyermek lettem
s gyertyaként szivem a
tenyerembe vettem.

Sötét esztendőkben
úgy néztem a tájat
s Isten simogatta
gyönge kis gyertyámat.

Ment előttem farkas,
jött utánam bárány
- kastélyt vehettem vón
gyertyám fénye árán.

Kastélyt vehettem vón,
nem vitt rá a lélek.
Végtelenből így is
végtelenbe érek. (1947. 469.)

8.3. A kettősség átmenete

A költészet szentségébe, tisztaságába vetett morál és hit „gyertyafénye" ég, az isteni adományt nem adta el, és nem hagyta el. A sors- és énmitologizáció azonban új vonásokkal bővül, az archaikus közösségi szerepértelmezés az individualitás új hangsúlyaival társul. A közösségi alapú mitologizációban egy virtuális közösséggé váló általános emberi jelenik meg *(„Mentem az emberi lelket".)* A kétszólamú kötetben még feltűnik a tűz, a Nap, a fény, a gyertyafény, a csillag motívumsora, de

ezzel együtt a deres út, a nyöszörgő szekér, a kéklő semmi, az úttalan és hontalan állapot. A vád és lázadás együtt, de a lázadó mögött már nincsenek szerepek. A teljes értékű világ szétszakad, s benne a közösség léthelyzetének megjelenítése mellett a szubjektum alapú lírai helyzet manifesztációja ölt formát.

A poétikai nyelv tradicionális formái (pl. dal, ballada, történet, életkép, helyzetkép, látomás, ritmusvilág stb.) még az archaikus mitologizáció „kelléktárából" való, de a léthelyzet értelmezése és megjelenítésének formanyelve már a modernitás tartalmait és nyelvi világát idézi (pl. a végtelen kocsiút Ady E., a kéklő semmi József A., az árvaságunk hajója Tóth Á., az örök este Babits M. képeinek reminiszcenciája). A kötet szemantikája és formavilága kettős arculatú, feltételezésünk szerint átmenetet képez az archaikumból a modernitás költői világába.

Az Ördöglakodalom és a Tűz és tenger versei nagyjából azonos időszakaszban keletkeztek. Az Ördöglakodalom a kollektív félelem és veszélyeztetettség archaikus mítosza, míg a Tűz és tenger a költői szubjektum közösség alapú világképének megrendüléséről szól.

9. Emlékezés távoli csillagokra

„Úgy sem tudod, miért
s úgy sem tudod: hova." (Sinka 1957. 608.)

E ciklusrészbe foglalt versek az 1950 és 1969 közti időszakban keletkeztek, amelyek közül a kötetszerkesztő néhány szorosabb egységbe tartozót kiemelve

külön ciklusként jelenített meg (Czégé Ádám versei, Éna-dalok, Ézsau éjszakája, Magyar vesszőn muzulmán virágok). (Sinka 1993).

9.1. Múlt és én

A kötet címében is hordja az emlékezés attitűdjét. Az egyetemes törvény az idő, amely hol *„megy”, „tovalép”, „nyikorog”, „tovaing”;* máskor meg *„megállnak az órák”*, ahogy az emlékező éli a múltat, ahogy fölmerülnek a lét képei a múlt és a jelen váltásaiban. A fölbukkanó képek az emlékezőt a múlthoz kötik, ám a múlt kezdi elveszíteni kontúrjait, hisz *„Oly távoli már a tegnapi élet”* (606) – sóhajt fel. Ez az a távolság, amely a misztikumba emeli azt is, ami azelőtt talán valóságos volt; most a volt-ból a nincs-be kerül: *„Az egész múlt megégett! - / és tovatűnt, nincs. Kísértet. Halott”*. (606). Ez a mitizálás egyik véglete. A másik az idill, ahol „*habos felhőknek fodra lebben*”, ahol *„a falu aljában kis gyöngy-mesék ég”*-nek, ahol *„tengerkék”* az este és *„opálszín”* a hajnal. E megszépítő emlékezés többször is vissza-visszatér *„a messzebbről” „egyre szebben”:*

Ősszel olykor, ha madár rebben,
szinte látom az elavúlt
zsalugáter mögött a csendben,
egyre messzebbről s egyre szebben
*tűnt estéim, ha lámpa gyúlt. (*682)

A múltba vetített kettős létsors képei, a *„Fájtam ott, mint aszú inda, / s röppentem onnan, vadmadár”* (685) jellemzik a költői én múlthoz és önmagához fűződő kapcsolatait. A megidézés az útmotívummal fonódik össze. Az ember *„útra kél”*,

„álmodunk és utazunk álmodni" „egy régen eltünt hajón", amely „eltün a tengeren" (553) egészen addig, míg *„utolsó útján"* a semmi hajójává válik (608). A falevél-sors is visszatérő én-képe: *„Ág lehettem volna, de falevél lettem, / s elfútt a szél. Ég és föld között lebegtem."* (576). A köztes lét felvillantása köti össze az elindulót és indulást a soha meg nem érkezéssel, a be nem teljesültnek érzett költői léttel, amelyhez újabb motívumként a kivetettség, a magány társul: *„Nem fogad bé a nagyvilág, / virúlón vagyok száraz ág"*, csak az *„idő-ország köddarabja"* (570) védi. A magány magyarázatát a koránjött költői sorsban keresi.

Korán jöttem. Magam vagyok.
Miért is nem jöttem holnap.
A koránjövők mindenkor
mindig nagyon meglakolnak.
...
Magános ős-utazók ők:
kiknek nagy útjaik vannak,
vagy az égért vagy a földért
mindig halálba rohannak. (552)

A múlt veszendősége, kettétörtsége, hiábavalósága alkotja az énlét negatív misztikáját. E múlt *„apadt vízén" a „merengő csónakos"* kettétört sugárzás, és tört az ölelés, és *„pokolra nyillik az ablak": „Így hát akármerre futok, / mindenképp vesztembe jutok. / Így is halál, úgy is halál"* (554. 556.). A valamikori „*jel*", a tündöklő csillag tört csillaggá válik az „*ég telében*". (595). A motívumok ismétlődnek, de jelentésük átfordul a pozitívból a negatívba. E kettősség egyidejű megjelenítése új vonása az énmitizálásnak (pl. *„kiben a világ / először tündökölt, ... S azóta.... kínjában a pusztáknak lelkét / kileheli és beleheli*" (577). A jelenbeli

lét is minősíti a múltbelit, ebből a nézőpontból válik értelmetlenné az *(„siratom magam, s álmaimat vesztvén / emlékezem a citera hangjára / s a távoli, akkori csillagokra”* (635).

A költői sorsot így is vállalja, úgy is, mint a Himnuszokban, mint istenektől rendelt adományt, értelmet adó létet.

Fut a lét az idők napszállatján
s e napszállatban Ő kisér engem,
kinek én balga, füstökkel áldoztam,
hiába mondta meg, hogy ember a nevem;
köveknél, kútaknál a pornak imádkoztam –
Ő, nézett utánam hosszan, visszahívón,
ha tovafüstölt tőle kék varázsszekerem:
És még most is Ő tart ujja hegyén és jón,
mint fa tartja a harmatot a reggeli levelen. (667)

„csak a dal lesz az, ami volt: / elsirandóan örökre szép” (680) – vallja. Még *„Didergek, élek, itt vagyok*” (579) – írja, de sokszor feltűnik a vég, az utolsó utazás.

És komorlik: tovareng az álom.
Hajnallana: föld hull már szememre.
S ha gyászkocsim gördül: a Sorsot, a
vak óriást a menetből kizárom
és nem hívom meg a temetésemre. (615)

A létből kiszökő élet groteszk helyzetelemzése a feleslegesség és hiábavalóság egzisztenciáját hozza felszínre, amikor azt írja:

Mostoha hozzám hazám is,
s ég- és föld is mind mostoha.

...

Kétség, remény s nyugtalanság
éjjei hullnak rám ködlőn.
Lakásom nulla ucca null,
s innen is kell költözködnöm.

Várom pedig a leveleit
tekintetes Élet úrnak
Új címem: lenn fagypont alatt,
ahol csak nagy havak hullnak. (706)

Az élettel szemben feltűnik egy halál utáni értéktelített lét, amelyben *„Fény Ő, ki világokat teremtett, / akkor Benne fény lesz, s ha Hullám, akkor-hullám; / visszatér a >>Vagyok<< a Szent Csend állagába, / s mint Viola-Madár pihen ott”* (669). Az énmítosz a halál utáni léttel teljesül be.

Az öregkor rezignációja egy letisztult, bölcs énképet is teremt, amelynek szelíd melankóliája a megrendült és világból kizárt lét mítosztalan tudomásulvételéig jut.

Fáradt, nagy, öreg kezemmel...

A múló nap szobámba bevilágol.
Vártam reá, egész nap lestem
a keskenyke rést – A külső világból
más ragyogást már elvesztettem.

Falra vetíti az ég a csokrait –
Nagy csendesség van, és mégis úgy hallom,
mintha esti szél zokogna itt

az ablak alatt lenn elhalón.

Vagy csak egy légy döng át síró szárnyakon,
el az alkonyatba, nyugtot keresve?
ülök egymagamban… Semmi fájdalom
nem érint már – este van: este.

S ha jön: jöhet bíborban a reggel:
egy marad csak, ami még óvhat:
fáradt, nagy, öreg kezemmel
rám takarom a takarómat. (712-713)

9.2. Múlt és puszta

Az elhagyatottság kettős állapotában is fogva tartja a puszta világa, *„szűkebb hazája, „Égtől és földtől elhagyatva!… / Távol mindenkitől."* (549). A puszta idillizált képeit teremti sorra, *„Hova felleg siet, / hol a nap enyészik, tündérszép országom / mossák az árvízek."* (553)

Tele volt a puszta pirkadattal
akkor még, és tele virágmaggal
teljesen a síkság nagy kötője.
S kikelt a magból az ős-mosoly,
a virág, a fa, csudálatos bimbók,
s nékem örök ábránd lett belőle.
Ábránd, mi már akkor tovaringott.

…

Állt a kunyhó, kerítve karámmal,
s földig fedve füstfogta magánnyal.
Látogató anyám eltávozott.
S vacsorázván ötszáz esti jószág:
madár sírt, s mint ember kiáltozott
szépet felőled, nagyot, te kedves,
te édes, alsó kis Magyarország. (564-65)

A puszta értéktelített világ, képek villannak, egy *„öreg udvar”, „violák”,* egy *„sárga lepke” s* egy *„méla juhász”,* az anya és apa a *„mezők gyalogútján”.* (619). Itt *„Piros holló volt az este, / s az éj fekete bivaly”* (693), itt az ős-pusztában sárga rózsa a nap, acél, ibolya és opálszínek, *„viola-láng lobog*” (712). Puszta lenn és fenn: *„lila és ibolya-puszták az égen / naplementekor, s e pusztákon a nap, a bolyongó rózsa, / ahogy lehullt s ömlött utána az éj világa; / gyászfodrok lobogtak s visszfény együtt: esti korona, / s valahol a tengerbe folytak tinta-kéken; / megtelt velük a táj; elbújt bennük, csend lett, / de holtan is ragyogott / a menny széle még: a félvilág-egy lengő levélen”* (700). A puszta-mítosz egyik arculata ez: a szépség és érték világa.

A másik az üres puszta képe, amely őrzi századok sötétjét, pásztorok bánatát: d*ecember-ország; „Tűnj el innen, tüzes madár, / jégország ez. Reménytelen.”* (568).

Régi tanyaudvar szemvillanásnyira

Ez volt a régi, vén udvar
forgószeleknek táncterem.
Itt termett annyi bús nagy dal;
nem terem többé sohasem.

Vén tánctér. Most – el se hinnéd:
kapuszárnya is zab-selyem.
Kiköltözött a múlt innét,
s beköltözött a végtelen. (712)

A puszta a metafizikum része, múlt nélküli, a végtelen foglya; *„a volt mezőt, juhaim s ifjúságom / pusztáját… nem, / többé nem lelem sohasem!”*, ezért *„erre a tájra nem térek vissza sohasem!”* (656-57) – írja a költő. A pusztulás realitásból származó képeiből formál látomást.

Pitarnak, kamrának széttört az ajtaja,
s szél futkos bé rajta öldösni a csendet,
S kinn a szérűskertek fekete szalmáján
a vak História veres csikót ellett.

Megzöldül a kútvíz, néma a galambdúc,
s mint gyászlobogó, olyan a lomb a fán.
És a lomb alatt nagy idő-apóka-szem
sír a százezer paraszt százezer udvarán.
(1956. XI. 2. 604.)

A puszta éden és rom, s mindez arányaiban a realitáson túli külső és belső világok mitikus szimbólumává válik. A pusztalakók archaikumbeli léte a múlt maga, ahol *„Révült ős babona-látók”*, *„öreg juhászok, / kik piros kis szamárszekéren / a felhőn szoktak áthajtani, / a csend útján, a hold tüzében.”* (668), ahol a szüretelők *„körűl táncolják a lángot, / s nagy csizmájuk betapossa / a földbe a holdvilágot”* (719), ahol édesanyja *„Hol menny fényessége gyúl, / haza onnan integet, / s míg a világ el nem múl, / ott mossa ingeimet”* (721).

Mesék, mítoszok hősei egyrészt, de a valóságból formált alakok is, mint Bede Erzsi és Patócs Imre, Kurus, a kun juhász, Kis-Papp Perke János, Madosék, Hód János és Katona Zsuzska pl. Az eltávolodó szemlélet azonban a lét alá merülő puszta alakjait is ritkábban és mindinkább kívülről szemléli, s egy más szinten megalkotott közvetett identitás magánvilágát teremti meg.

És mégis szerettem ezt a kort,
sejtelmét, a vének meséjét,
mímelését, a borzongását,
falujában az esti békét –
az életem vele összeforrt.
Szerettem hitét, babonáját:
csuprából bort ittam. Ősi bort. (582)

9.3. Megidézett idők és világok

A kötetben az egyéni lét értelmezése s egy szubjektum alapú én- és világmagyarázat hangsúlyai körvonalazódnak, amelynek első jeleit a Vád és a Hontalanok útján című köteteiben érzékelhettük.

A költői én önértelmezése új vonásokkal bővül. A közösség reprezentánsának szerepe megrendül és válságba kerül; a közösségi létből valóságosan és virtuálisan is az eltávolodó és a kívülálló helyzetébe jut. A múlt megidézett múlt, amely a vágyott, de már nem élt közösségi lét képeit hozza elő. A megidézett közösség az egyéni lét közösség nélküli állapotából minősül egyszerre teljes értékű világnak és „világhiánynak", így a mitologizálás is egyszerre értéképítő- és leépítő irányokban halad. E költői folyamatban az egyéni lét értelmezése kerül előtérbe; az énkép a magárahagyatottság, a beteljesületlennek vélt küldetés tragikus hangvételű

tudomásulvételétől az egzisztencia kiüresedéséig, a lét értelmének megkérdőjelezéséig jut, a „*Miért is nem jöttem holnap*” kimondásáig. E hangsúlyok már a szubjektum alapú mitologizációba történő átlépés jelzései; a költői én a közösségben megjelenített én állapotából a közösség nélküli lét állapotába, az archaikumból a modernitás világába jut.

B. Modern mitologizáció Sinka István költészetében

Sinka István költészetének első évtizedeit az archaikus mitologizálás dominanciája jellemezte, a Himnuszok Kelet kapujában, a Pásztorének, a Denevérek honfoglalása, a Balladáskönyv és az Ördöglakodalom című műveiben alapvetően a közösségi lét és abban megjelenített én világa tárult fel. A Hontalanok útján, a Tűz és tenger és az Emlékezés távoli csillagokra című műveiben azonban már megjelennek az individualitás új hangsúlyai; a közösségi lét artikulációját az egyéni lét értelmezésének új vonásai szövik át.

A kétféle mitologizáló szemlélet egymásutáni és egyidejű tendenciái egy átmeneti típusú költői mitologizmus-világot teremtenek. A kettősség későbbi munkáiban sem szűnik meg, de a hangsúlyok a közösségi alapú mitologizációtól az egyéni mitologizáció felé mutatnak.

1. Éna-dalok

„vagy és mégse vagy” (Sinka 42.)

Az Éna-dalok feleségéhez, Szin Magdához szólnak, az 1961-68 között írt szerelmes verseinek a ciklusa (Sinka 1993.).

A költői én ebben az időszakban egy szemlélődő, magánvilágát számbavevő lírai helyzetben tűnik fel, amelynek magánmitológiája az én, a te és a világ értelmezésének motívumaiban tárul fel.

1.1. Élet-halál-út

Éna lesz az életet megtartó *„jel”*, *„ábránd”*, *„látomás”*, *estéjének végső nagy mosolya”* (38), *„őszi kedvese”* (46), hisz mind jobban kísért az elmúlás: *„Sinka István, bújj át a halálon, mint madár bújik által a csipkebokor alatt”* (37) – írja 1961-ben. Az én-megjelenítés a te-hez fűződő viszonyban nyer értelmet már azon az „úton”, ahonnan elmaradnak az én-integrációk szereplői. Az „út” itt már a magánélet színtere *„két új útas”*-sal (40). Az *„ébenhajócska”* (46) még ringat a *„kék tengerek rengetegében”* (46), még ott van az ábránd egymás kimentésére, de már várja (tán) az *„utolsó hajó”*.

Ősz van. Köd lepi be a megáradt folyót,
hull bele a topoly levele.
Holnap kikötik az utolsó hajót,
s a csendet a szél s a hó kerengi be. (1966) (46)

A táj és a lét párhuzama az elmúlás-tematikában kap szimbolikus szerepet: az *„ősz”*, a *„késő délután”*, a *„Fény nélkül maradtam”* (37) az élet és a halál értelmezésének archetipikus visszatérése (fény-sötét) azzal az általános emberi tapasztalattal, hogy *„visszatér a hó”*, de az *„elment ember, elmúlt örökre”* (39). Éna alakját a fény-szimbolika középpontjába emeli *(„csillag”* (39), *„Hold virága”* (47), *„láng”* (50), az élet szimbólumává teszi: *„él az élet: rózsa: tán Éna ő maga”* (41). A mitizálás Éna alakját is körülragyogja, mintha egy Mária-himnusz szereplőjévé válna, (*„Szeme a mennyet ígéri nékem / lába virágok közt, cipője aranyalma”* (41); *„nevednek oly foglalatot hagyok: / örök legyen, mint a rejtelmes ég, / s csillag legyen, mint ott a csillagok”* (48*); „Fogom a kezedet, lángoló*

tulipán" (45) stb.). Mitologizálásának eddigi motívumait most a szerelemmel kapcsolja össze, a motívum ugyanaz, de a kontextusa és a szemantikája más (pl. menny, csillag, láng, fény, arany, máglya, tündér (i), jel). A szerelem értelmezésében jeleníti meg lét- és világképét, amelyet a sár-arany dichotómiába foglal.

Sár a föld

Vallom, mint rózsaszín egemnek,
tündéri csillagnak, bűbájos magadnak;
Éna: idők, évek tova mehetnek:
sírom lomb lesz; ott sem tagadlak.

Nagy lángját futó életemnek,
e vallomást fogadd el: átadom.
Valahol most titok kel; pár viola reszket;
sár a föld, de érted aranynak álmodom.

(1963) (50)

Az érzelmek tartalmi elemei létképét új vonásokkal rajzolják át, az örök vándorlót a megérkezéshez vezetik: *„virágzó botomat pihenni elteszem, / nem vándorlok tovább…"* (41) – írja.

A táj nemcsak a *„te meg én"* (42), hanem a személyes identitás múltat idéző világa is, a szülőföldet megidéző táji elemek szépsége mítoszi örökkévalóságba emelik a múlt színtereit, amit elhagyott, ám jellegzetes képi elemeiből, motívumaiból teremti újjá vágyott hasonmását, édenét. („*Piros vidékek, arannyá vált ég és szikfű*) (40-41), *a nyári réten ibolyaalkonyat és csillagpipacs* (45), *virágnyájak"* (47). A Himnuszok pompája tér vissza, az arany, a tűzmajális, de egy új színszimbolika is

feltűnik: a violamáglya és az ibolya-alkonyat. Az elhagyott szülőföld visszaálmodott édene vall épp arról, hogy a nemlétezőből hogyan teremt a tájmitizálás legalább virtuálisan létezőt.

1.2. Magánmitológia

Az Éna-ciklusban a szerelem és elmúlás, az élet és a halál motívumai szőnek egy teljes értékűnek álmodott magánvilágot, amelyben a „megérkezés" rezignált szólama már a búcsúzásé is.

Ez már a modern személyiségtörténet magánmitológiája, ahol az autonóm én teremt olyan különvilágot, amelyben a valamikori közösségi lét valóságtöredékei már csak egy elgondolt, teremtett költői lét teljességének elemeivé válva imitálnak teljességet a magáramaradottság feloldására. Az én-integrációkból az én-te maradt, e viszony látszik pótolni az én-közösség kontextusát, ezért lesz több az én-te viszony, mint szerelem, ezért emeli az én-te-élet viszony rangjára. Fölvillan a transzcendens létezés víziója is, a „*fehér körökön*" túli; a létnek egy másik létezése adhat (tán) feloldást a földi létért.

jössz- e velem kivülre e világon
megnézni, mi ott az égi part alatt van?
...
Szállottunk... fehér körökön túl
...
Ketten voltunk csak, és éreztük, hogy a vén
idő suhogva visz bennünket az örök örvényen át.

(1968) (47-48)

2. Magyar vesszőn muzulmán virágok

„mennie nem szabad, maradni nem lehet” (Sinka 1962.)

E ciklusának első változata az 1953-54-es években készült el, de az 1960-as években átdolgozta és új versekkel bővítette. A ciklus verseinek keletkezéséről írja Sinka: *„ennek a Muhammadnak a bőrébe öltözködöm én bele, és úgy írtam ezt a Magyar vesszőn muzulmán virágok című ciklust.”* (Sinka 1966.225.). A szöveg hátterét alkotó „tárgyi” és „helyi” dolgokat, irodalmat és földrajzot hosszasan tanulmányozza, és megerősíti azt, hogy *„Sinka-versek ezek a javából.”* (im. 225.)

2.1. Úton

A ciklus a szerepjátszás új lehetőségeit nyújtja. Az eltávolítás, a tárgyiasítás, az objektiváció sajátos megjelenése. A közvetlen lírai attitűd a közvetett megszólalásba bújik. Líraiság ez is, individualitás ez is, csak máshogy; a Kelet egzotikuma válik a mitizálás formájává.

E ciklus témavilágát is az út-motívum fogja össze. Az út többféle kontextusban jelenik meg, *„nyugtalan útra kel”* (51), *„Megyünk fáradtan is”* (53), *„újra útra keljek”* (53), *„az útakon tova vágyol”* (53), *„Mennyi útat tapostam”* (65) – írja. Az útonlevés a sorsa: *„Te akartad így, vagy Alláh szavára / lett e levelecske világnak vándora”?* (54). Az út az életsors szimbóluma. *„Óh hányszor megsirattalak már arab föld, / nap országa, ki azért küldted csak nagy útakra / Muhammadot, hogy a szívét szétcibáld, / a lelkét összetörd”.* (68). A kiválasztottság és küldetés eddigi tartalmait a magáramaradottság szenvedésteli sorsértelmezése váltja fel, a küldetés

beteljesítésének eredménytelensége és hiábavalósága kap hangsúlyt. Muhammad (beszélő én) most már más vonatkozásrendszerben és helyzetben tűnik fel, önmagáért indul el új utakra: *„Csak azt nem tudom, miképpen jöhetett / Vágyam megint, hogy útra keljek”* (53), *„Bolond kis vágyai, óh, az embert viszik. / Ám mit tégy, ha az útakon tova vágyol / s szemed a kék égből szomjan iszik”?* (53). Ám a *„kék ég”* nem azt nyújtotta, amit várt: *„hol vannak a dalok, / az esti sírók? És hol van a fúvolám? /Elloptad mind, más föld, rossz, idegen hozzám”* (55), *„Elhiheted: nincsenek virágok / útamon. Por van azon, sár-göröngyök / és tövis. S a tövis összetörött gyöngyök!”* (60). Az elvágyódás és a visszavágyódás kettős léthelyzete lírizálódik a Muhammad-sorsban. Az *„Atlanttól”* keletre vágyik, *mert „kívűl az Adrián más az éj, az ég, a szív kékje: hív a volt gyermekkor, villog az Arany-szarv, s viszi hajóm a tenger a világ köldökére haza. Ahol az én bűbájos Ázsiám megkönyörül végre a vén Mahmud fián.”* (55).

A Kelet-mítosz retorizálódik itt is, mintha a Kelet kapuján átlépve keresett volna megoldást és feloldást életére. Látja és várja az út végét: *„Az életnek vége / hamar, mint amiként hamu lesz a parázsból. / Vagy, mint hosszú emlék is, tovatűnik, s már semmi. / Nem is álom.”*(64). Az otthon, *„Konstantinoplim” „Szép hely, nem mondom, mennynek kapuja, de / bánat fekszik ott le s reggel bánat virrad”*. (65), de mégis az otthon.

Muhammad-sors az övé, azé, aki a *„tüzes tollú szép madaraival”*, költészetével akarta megváltani a világot. Most már elfáradt, *„Szeretnék én is békülni magammal”* (56), *„Csak egy tenyérnyi helyet adj, / hogy együvé hordhassam*

mindnek az emlékét... Magyarország... / vajha fegyvert adnál, vagy szívemnek békét" (61). De egyiket sem kapta, sem *„fegyvert"*, sem *„békét"*.

A ciklus mintha a Pásztorének folytatása lenne. Idézi a gyermekkort s a *„veszendő fiút"* (54), *„tépett szegény kis arab rózsá"*-t (56), *„Ki lehetne énhozzám hasonló / árva itten e kéklő ég alatt? / Nagy holló-szemem van, mondják. – Az vagyok: arab holló"* (61). Mintha a gyermekből férfivá érett ember útját rajzolná elénk, a megtört, kiábrándult embert, a *„volt hazám – nincs hazám."* (53) állapotát újra, a hontalanság képeit, hisz *csak „fogadott gyermeke"* a hazának, s a *„török föld, én mostoha anyám"*. (52).

Sorsának nincs megoldása, hisz *„mennie nem szabad, maradni nem lehet."*

Amina rossz fia...

Arab apám van és édes török anyám;
egyik nagyon hív, a másik sírva kiált
a szívemben; attól az oly beteg,
mintha tövis szúrná:
árván élek, nem jut ágy se alám.
Ki is ringatná el Amina rossz fiát;
mennie nem szabad, maradni nem lehet,
szinte már, már halott, csak a földet húzd rá.

(1962) (67)

A közösség-otthon-haza nélküli állapotát a szerephelyzetek imitációjában sem feledhető *„árván élek"*- lét szomorúságában és kietlenségében jeleníti meg.

2.2. „Kelet" világa

Az arab sors, a török haza s a vándorlét színterei a Kelet-kultusz körének elemei. A haza Törökországba vetített képei / *„kicsorbult pohár, /... beteg virág. / Mintha csak a nagy Kirecsköji mocsár / volna az egész"* (51), a Kelet-mítosz földrajzi megjelenítése, a mediterránum egzotikuma pontos imitációban tárul fel (Szíria, Kisázsia, Taurus, Siráz, Irán, Konstantinopli, Ázsia, Eufrát, Kurdisztán, Brussza, Libanon stb.). Arábia a *„nap országa"*, talán szűkebb hazája, hisz az küldte *„nagy útakra"* (68) őt.

Az arab és török párosítás a származásra utaló kettősség (magyar-román), földrajzi és történelmi hovatartozásra vonatkoztatott identitás elem. A Fekete bojtár vallomásaiban írja: *„A magyar síkság rejtelmes föld: télen megfagynak varnyúi, nyáron meg megőrülnek. Mintha nem a népe jött volna Ázsiából, hanem maga Ázsia jött volna népével ide."* (Sinka 1942-44). Talán ez a szülőföld-élmény volt a Kelet-misztika egyik forrása.

A vándorlét keleti színterei: a datolyás földek, a fügefák lombja, a sós puszták, a homok, a sivatag csak a szomjúságot, a szenvedést, az árvaságot hozták, hisz *„Hol vannak itt a déli ég rajzai, az opálszínű árnyak, / a juhtenyésztő királyok, a selyem homok", „nem fénylő világ ez"* (51) – állapítja meg. Az elvágyódás, a menekülés és a sorsszerű visszatérés története a ciklus: *„pedig nem lesz / örök-zöld sírom itt tudom. Hacsak majd egy napon / ki nem kél a lélek: török tűz a török sivatagon".* (52). A földrajzi nevek felsorakoztatása mellett a személynevek is a mitizálás, az illúziókeltés, a „megtévesztés" kellékei. Fátuma a nővér, Mahmud az apa és Amina

az anya, és a puszta-múlt szereplőinek arabosított és törökösített neveit sorakoztatja fel (*Hasszán, Musza-Tyázim, Hamid, Farén, Juszuf, Hákim, Ibrahim, Murat, Ahmed, Musztafa* pl.). S közben megjeleníti a közel-keleti világ életét, ahol tevehajcsárok, takácsok, halászok, rézművesek és vargák, pasák és agák világa feszül szembe; ebbe integrálja a magyar valóságról szerzett élményeit, tapasztalatait.

2.3. Versbeszéd

A lírai narráció e ciklusban alapvetően az egyes szám első személyű Muhammadként szólal meg: az álarc / maszk (D. Rácz 1996) arcára simul, a tükörkép nem torzít. A költő tapasztalati énje formálisan távol van a vers beszélőjétől, s ahogy D. Rácz István véli, a lírai én „összekötő kapocs" a tapasztalati és a beszélő én között (im. 8.). Ciklusában egyszerre jelenik meg a szerepjátszás és a szerepeltávolítás mozzanata. E poétikai eljárás célja is végeredményben az, hogy a költő és a külvilág viszonyrendszere, a világhoz való költői viszony artikulálódjék. Ez azért új vonása Sinka költészetének, mivel eddig a szubjektiváció (a világ emberiesítése) és az objektiváció (az én tárgyiasítása) a metaforikus átvitel-rendszerekkel valósult meg alapvetően, ez esetben az objektivációnak egy másik lehetőségével is él: Muhammad alakjába transzformálja a beszélő alanyt. Ebben az esetben identitásának egy más szinten és relációban történő megjelenítéséről van szó, amikor eltávolít azért, hogy az új kontextusban is a régi kontextusról és a régi önmagáról készítsen számvetést. Így vélhetőleg az eddigi identitáskép elemeinek a megerősítéséről és más elemeinek az elbizonytalanításáról lehet szó. A fiktív személybe költöztetett költői én

idegensége, mássága, (el) különbözősége, a világtól idegen én és az én-től idegen világ kap így formát. Alapvető élménye az, hogy a világba nem lehet integrálódni, s a világ sem integrálódik vele. Nagyrészt ez magyarázhatja az útonlévő visszatérő, motívumrendszerekben megjelenített állapotát. A valamikori közösségi én mögül a közösség (kép) eltűnik, a közösség nélküli léthelyzetből szemlélt identitás artikulálódik. Az eltávolodást ez esetben az utazások iránya és helye, az utazó Muhammad szenvedésteli léte érzékelteti. Az utazó már szeretne megérkezni: a vágy a vissza- és hazatalálásra motívum rendkívül erős itt is, még akkor is, ha ez a megérkezés már csak a végső és a végleges „megérkezésben" teljesedhet be *(„Csak egy tenyérnyi helyet adj"* (61), *„Az életnek vége / hamar."* (64).

Az archaikus mitologizációban megtapasztalt én és közösség, én és világ egysége felbomlik, az én elveszti közösségét, elveszti világkontextusát, s már csak egy teremtett, virtuális közösségvilág imitációjában jelenítheti meg önmagát, s keresheti identitását.

A Magyar vesszőn muzulmán virágok című ciklusa ennek az útnak a „kezdetéről" szól, az eltávolítás egyúttal a léthelyzet újbóli számbavétele is. Megerősíti az identitáskép alapjait, az alullévőkhöz (közösség) való tartozását, ám már nélkülük. A nagyobb közösség (haza) felé tekint, ám elfogadása és befogadása valójában elmarad. Ez az a pillanat, amely e ciklus identitásképét az árva, a magányos, a veszendő vonásaival telíti.

A szerephelyzet és szerepkép a tapasztalati én (költő) intenciói szerint alakul; a beszélő én (Muhammad) követi a lírai én köztes és fiktív közvetítő szerepéből

adódó „utasításait”. A versbeszéd három formája körvonalazódik, a személytelenített megszólalás (ő, pl. *Iránból hazafele* (52), az első személyű (én, pl. *Rózsaszín karaván* (53) s az önmegszólító (én→te), pl. *Beszélgetés magammal* (64). Feltételezzük, hogy a harmadik személyű a tapasztalati és a beszélő én-hez, az önmegszólító a lírai én-hez, az első személyű a beszélő én-hez kapcsolódik. E helyzetek lírai artikulációi egy-egy lírai narrációszólamot vázolnak fel, amely a belső nézőpontok differenciálódását s egyfajta dialogicitás lehetőségeit hordozzák.

A ciklusban a maszk / álarc a mitologizálásnak egy sajátos és itt alapvető eszközévé válik, s ebből teremtődik meg a kontextus (Kelet) mitizált megjelenítése is. Az objektivizált világon azonban nyomot hagy a szubjektum, s egy teremtő játék imitált nyelvi archaizmusába vezet.

3. Ézsau éjszakája

„világok születtek és világok vesztek el.” (Sinka 1964.74.)

Az Ézsau éjszakája című biblikus ciklusa verseit élete utolsó négy esztendejében, 1965-69 közt írta. A Biblia legkedvesebb olvasmánya volt, a „református hitben nevelkedett Sinka gyakran választotta verseinek témájául” – emlékezik vissza Hajnal László (Hajnal 1987.).

3.1. Lét és létezés

Pásztorvilágának létét a bibliai mítoszvilág rangjára emeli, s az emberi lét őspéldázatává teszi. Azokat az emberi alaphelyzeteket jeleníti meg, amelyek bibliai

előképeiben a teremtés, az éden, a bűn, az éden elvesztése s a kiválasztottság és a mártírium jelenik meg. A létmodell példázataival az utolsó számvetések és létösszegző nagy versek sorát zárja.

Egy emberiség alapú mitologizálásba sűríti a közösségi és az egyéni, azaz az archaikus és a modern mitologizációt egyaránt; a közösségi és az egyéni létről az emberi szintézisében, egyetemessé tett léthelyzetében szól. A léttartalmak a világ létében (pásztori-emberi) s a világbani lét (éden, bűn, büntetés, sors) egymásra rétegződött síkjaiban jelennek meg.

A ciklus bibliai alakjai az egyes létszférák reprezentánsai (pl. Mózes-Dávid-Jézus-Pál-Timótheus a kiválasztottságé és mártíriumé, Lót és lányai a bűné, Seir királya az édené és az éden elvesztéséé); a létállapotokban való részesülés teremt kapcsolatot közöttük. Az emberi-történeti alaphelyzetek összefüggéseit itt is az út-szimbolika fejezi ki, amelyet a „*keres, elmegyen, száll, bolyong, indulnunk kell, átmegyen, menekülünk*" stb. igék is jeleznek. A bibliai-emberi sors a születni, a lenni, tenni, menni, elmenni: *„S bús szolgád, Uram, én is / az értelmen túl, valahol / a káprázat határán / bolyongok az ős-csillagok között, / ahol a nagy víziók lobognak; / elhoztam elibéd, hogy szenteld meg a pálcám, / s egész életemet, mi, tudod: láng és álom."* (Mózes víz után kesereg.); *„kármin-iszapon át ott szállok a Seolba"* (Jákób, holtnak vélt fia után készül leszállni az Alvilágba.); *„neki vágott az éjszakának / s mindegy merre, hova"*. (Timótheus menekül Rómából); *„Oda indult Jézus is. Kapernaumba"*. (Jézus örökre elhagyja Názáretet); *„Reggel – ha ez az éjszaka véget ér, / indulunk, útunkon kavarog a szél / s lábunk e holt tájon örökre elmegyen"*. (Hágár siratja Ábrahám sátrait); *„szivében egy kimondhatatlan*

név, / saruján meg a nagy vándorlások pora". (Ibolya-szakállán ős- messzeség fénylett); *„vitte kis motyóját, új hazát keresni Muhammad."* (Az Eufrátesz születése). Muhammad, vagyis a költői én e formája köti össze e műve világát a Magyar vesszőn muzulmán virágok című ciklusával, mintegy a költői én útjának folytatásaként. Az életutak s a létformák realizációi a konkrétumban s az általánosításban egyaránt érvényesek. Ezekben szimbolizálódik a költői sors és identitástörténet egyetemes összefüggésrendszere is.

A lírai beszéd személytelen-általánosított objektivációi a ciklus tíz versének szerepbeszéd típusait jellemzik (pl. Ézsau, Timótheus, Dávid, Jézus), a személyes-egyéni, de nem a szerzői én megszólalásának szubjektivációi mindössze öt versében jelennek meg (pl. Jákób, Mózes, Seir királya, Hágár). Az egyes szám harmadik személyű megszólalás általánosításai, a lírai én tárgyiasított formái az egyetemességelv érvényesítésének szándékára, az egyéni kiterjesztésére, egyetemessé tételére utalnak. A költői én közvetlen beszédformákhoz kapcsolódó megnyilatkozásai e ciklus verseiből hiányoznak; az eddig döntően jellemző közvetlen, a költői szubjektumhoz kötődő megszólalás tendenciáját a közvetett megnyilatkozás objektivációi váltják fel; az én-mitologizálás új vonásai kerülnek felszínre.

3.2. Alak-mások

A sors és példázatai a bibliai „elődök" (Mózes, Jézus, Timótheus pl.) megformálásából tűnnek elénk. A teremtés utáni időben az első ember, Muhammad „lép be" a bibliai világba a költő hasonmásaként … *„Még este jött ő az esti széllel,*

s tovament reggel / a napsugárral." (Az Eufrátesz születése. 1969. (72). Vele az ember útjának keresése s a később megmutatott példák jelezhetik a megtalálás (?) alternatíváit. A Krónikások egyike lesz az a kiválasztott, aki megörökíti mindazt, ami ezután következik: és kezdődik a történet, a történelem, az emberi sors költői krónikája.

Jákób siratójában a fiát elvesztő apai fájdalom tér vissza. Fia *„hordozta volna lelkemet s botomat?; ne élnék most; nem vagyok immáron más, csak jajgató / öregember, / ki gyászába vész, s fájdalmában a hamut űli."* (Jákób, holtnak vélt fia után készül leszállni az alvilágba. 1964. (73). A lélek és bot az élet és a küldetés folytathatóságának dilemmájára utaló jelzés.

Mózes lesz az a kiválasztott, aki a Valakivel való misztikus egyesüléssel a transzcendencia részesévé válik, a szubjektum kitágítása a végtelenbe ér: *„Zengő Hang visszhangzott fülében; azelőtt / nem hallotta soha. Eszmélete percekre elveszett, / és nagy homloka alatt ragyogott a föld; érezte, hogy nincsen egyedül, / hogy Valaki a lelkében lépked / s mint mennydörgés, úgy leng a lábnyoma; / ibolya-szakállán ős-messzeség fénylett, / szivében egy kimondhatatlan név, / saruján meg a nagy vándorlások pora."* (Ibolya-szakállán ős-messzeség fénylett. 1964. (74.). Az Úr szolgálójaként bolyong *„az ős-csillagok között, / ahol a nagy víziók lobognak; / elhoztam elibéd, hogy szenteld meg a pálcám, / s egész életemet, mi, tudod: láng és álom."* (Mózes víz után kesereg. 1967. (75). A kiválasztottság a felsőbbrendi hatalom általi elrendelése és vállalása a sors lényegévé válik a mózesi példában is.

Seir királya *a „mennyek kertjé”-t* siratja, az emberi lét édenét, ami volt és lehetett volna, amely *„Éden volt... egykor”; „tündérfa-ligetek”*, s a *„tenger / zafir tükreiben mindennap / megfürdött a naplement piros lelke”*, ahol *„lepény a parázson, ser a korsóban, ó! / És lisztláng és pogácsa”*, füge, szőlő, narancs és bor, a bőség és béke kora. Most már *„Siddim elmúltál, / mint holtnak szívében elmúlt a vágy. /Szebb voltál te, mint az öntözött föld; / te voltál a hajnal bölcsője és / te voltál az éjfélnek bársony ágy.”* Most *„borodból nem ihatnak / pásztorok többé... / Mint elítélt csillagnak, csak a neved maradt fenn, mi immáron üres szél / csak...”* (Seir királya siratja Siddim pusztúlását. 1967. (79-80). Az édenből való kiűzetés, az éden elvesztése is egyszerre vonatkozhat a pásztorközösség létének s az emberiség bibliai sorsának a párhuzamaira.

Dávid mint *„kis betlehemi juhász / a friss zöld réten át kard nélkül rárohan” „egy rézbe öltözött”* óriásra példázva a sokszor a lehetetlen legyőzését is megkísérlő közösségi és egyéni sors nekifeszüléseit. Jézus épp *„jött / a műhelyből át / a rózsafás udvaron / az atyafiak között; szelíd mosollyal búcsúzott mindegyiktől, / és kilépett a kapun. / És megzendült a földön minden cimbalom, / s elvénhedett virágok nyíltak ki újra, / madarak ujjongtak, és minden madarat, / és minden vándort haza várt a csendes kis Kapernaum.”* Jézus is ide indul, hogy beteljesüljön a messiási sors*: „tekintgettek utána, s elámulva látták / Jézus alakjának mennyei ragyogását.”* (Jézus örökre elhagyja Názáretet. 1968. (84).

Timótheus menekíti és viszi tovább Mózes pálcáját és Dávid kardját: *„zöld vessző, a törékeny kis pálca, /mint lángoló kard villog Timótheus kezében... / És lágy nagy viola volt a mindenség körül.”* (Timótheus menekül Rómából. 1967. (85).

Timótheus válságos léthelyzete, a hit és hitetlenség, a szerep és a szerepre való alkalmatlanság a költői sorsalakulás történetét jellemző visszautalás megjelenítése. (Szegedi 1993.)

Timótheus mesterének, Pálnak az eltűnését siratja *„lelki menyasszonya*", Lidia: *„Se csillag nem tudja merre-útját, se nem tudja a felhő. / Nagy messzeség, az örök messzeség ő. / S kérdezheted Krétát, kérdezheted Máltát, / nem felelnek. Üresen peng az idő."* Pál, Jézus tanítványa, a hittérítő sorsa vetül a költőire is: a *„világnagysötétben / keresztyének égtek / fáklyaként el... S hogy azóta / se emberek, se madarak Pált többé sose látták."* A cikluszáró vers utolsó négy sorában, a mitológiai és a történelmi időben, a lét elmúlását és mégis örökkévalóságát sejteti.

...Álom volt? láng volt? Zene volt és ábránd?
Bíborárus lány, én mindegyiknek érzem. Úgy tán,
mint ahogy a tengeren
örök hullám megyen örök hullám után.

(Lidia Pál után sóhajt. 1967. (86)

A költői én bibliai alakokba való emanációjával azokat az élet- és sorslehetőségeket veszi számba, amelyek a választás és vállalás példázat értékű egyéni és emberi megvalósulásairól szólnak.

3.3. Terek és idők

A földrajzilag és történelmileg pontos térvilág (Közel-Kelet, Arábia, Mezopotámia, Róma) konkretizációi minduntalan a mitikusba csúsznak át, azaz egyszerre töltik be a konkrét és egyetemes, a valóságos és a mitikus szerepüket.

A ciklus térvilágának bibliai-történelmi középpontja Sináj földje, *„a világ köldöke”* (74), *„ahol az Úr lakott”* (83), *„Hol népek éltek, népek haltak meg és népek léptek át”* (71). A látomások terei azonban a világegyetembe nőnek, a fenti, a földi s a lenti világokat is magukba foglalják *(„őscsillagok, örök messzeség, nagy messzeség* (74-75), *alvilág* (73), *mély és nagy messzeség* (76), *ezeréves örvények”* (78) stb.). A világ rendje olyan, hogy egyes szférái nem zárulnak be, az ember és az Isten lakhelyei átjárhatók. Világegész ez, a Kozmosz mitikus alakzata.

A természeti tér gazdag színvilága itt is jellemzője a megjelenítésnek (Szegedi 1993.; Tornai 1997.). A domináns színek a kék-lila-ibolya-viola és a piros-sárga. A kék öreg-kék, mély-kék, hamukék, kobalt-kék és türkiz; a lila mély-lila és violakék. Az összetételekben többletjelentést kap az alapszín, színárnyalatokban létezik. A kéket a halál, a feloldás és a béke színeként értelmezik. A piros is változataiban él mint tűz, málnaszín, kármin, rubin. Az opál minden színek hordozója, a tarka sokféleség: az átlátszótól az üveg- és viaszfényig terjed színvilága. A költői én visszatérő jellemzője (itt: *„opál sziklák fia”* (85).

A színszimbolika ifjúkori arany és ezüst fényei innen hiányoznak, az öregkor lírájában a kék mint a megbékélés színe ragyogja be világát. Az idő az archaikum

világába süpped, az időtartamok hatalmas időszakaszokat fognak át: *„csillag-kor, ősidő”* (72) merül fel az *„időözönben”* (72). A régvolt előidőket erőteljes képekben idézi meg, különösen az idő múlását és végtelenségét érzékelteti: *„napok lobbantak el, esztendők, ezerévek”* (72); *„És bölcsődalok kísérték és ezerévek, / és elmultak benne mind, mint elmúlnak az álmok”* (82); *„Amikor még víz volt, és égbolt volt csak a föld.”* (85). A végtelen és telített idő mellett megalkotja a lét előtti és utáni, az *„Üresen peng az idő”* (86) képzetét, amely már meghaladja az emberi egzisztenciát.

3.4. Mitologizálás-szintézis

A ciklus a mitologizáló költői szemléletformák szintézise. A létértelmezésben, a költői szerep- és identitástartalmakban, a tér és idő megjelenítésekben megnyilvánuló mitologizálás ugyan nem jelent tematikus gazdagodást, ellenben elmélyíti az eddigi közösségi és egyéni létszemlélet irányait, továbbá mindkettőt az egyetemes emberi távlatába helyezi.

Erre a legalkalmasabb formaként a bibliai mítoszok sajátos interpretációja kínálkozott. A áttűnések egyéni metaforikájával teremt egyszerre valóságost és mitikust, evilágit és valóságon túli világokat. A történések egyszerre történnek a konkrét és a mítoszi világban. E sajátos szintézisszemlélet nem összekapcsol, hanem egyesít. E szemlélet szerint a reális világ természetes módon egyúttal irreális világ is, mivel a reáliák képesek a mitikus átlényegülésre. Így válik a zene csillagot tépő erővé *(„és betelt zenével / a táj, és megtépett minden csillagot”* (83), a bolyongás az értelmen túli káprázatban, *az ős-csillagok közt”* (75) folytatódik,

Ábrahám sátra *„Két csillag között / északon ragyog”* (75), a vihar a *„csillag-korból”* támad (78), s Egyiptomból indul egy csillag-angyal, *aki „tengerkék szamarán”* utazik, és miközben lángol az ég, *„aludt a sárga rózsa”* (76). Az egyesítés-azonosításokban a reális és a reálison túli, a földi és az égi, a földi és a transzcendens, a közeli és a távoli, a köznapi és a mitikus egy magasabb szinten érvényes metaforikus világban teljesedik ki.

Visszatérő, ismétlődő poétikai forma a sirató és ima imitációja (pl. Jákób, Hágár, Seir királya, Lidia szólama). Versszövegei a kinyilatkoztatás evidencia értékű példázatai. Az ünnepi-archaikus szakrális és a költői nyelv határain az emberiség eposzba illő sorsának méltó hangzásvilágát szólaltatja meg.

Sinka István egy teremtett archaikus világformációban a modern létértelmezés tragikus és emberhez méltó példázatait nyújtja azzal a végső tapasztalattal, hogy *„világok születtek és világok vesztek el.”*

4. Mesterek uccája

„látom [...] egy ős-hajó
villogó, tűnő vászon-vitorláit.” (Sinka 88.)

A Mesterek uccája az 1949-1966 közti időszakban keletkezett műve, önálló kötetként 1967-ben jelent meg. Kedvező fogadtatásban részesült, „Sinka életművében a legjelentősebbek közül való nagy vers” – írja róla Ágh István (Ágh 1968. 230.). Görömbei András Sinka költői szemléletének kitágulására hívja fel a figyelmet (Görömbei 1977. 165.). Műve eposzi formátumú alkotás (Ugray 1969.

277.), ahol a konkrét világban egyetemes léttörvények érvényesülnek, s az egyedi az általános emberi értelmezőjévé válik.

4.1. Sors-képek

A Mesterek uccája az emberi élet modellje. A sikátor olyan, mint egy „*ős-hajó*", amelynek utasai valahonnan, a „*nagyszőrű homályból*" érkeztek jobb életet remélve, „*Hányódnak az élet hajóján*"(211); aztán a beteljesületlen remények után mind „*kievezne / a sikátorból*". (217)

Arra gondolnak pedig mindannyian
s gondolatban már költözködvén,
hallják szekerük zörgéseit,
s látják: nyomukon por rohan
tova, s kibontakozik előttük
egy új lehetőség, egy új ösvény,
kinek, kinek a maga álma szerint. (209)

A sikátor egy állomás, átmeneti állapot, az emberhez méltó élet teremtésének kísérleti műhelye és költői számbavétele.

A sikátori lét a mesterek sorsképeiben konkretizálódik, egyszersmind sajátos embertípusok megjelenítésére szolgál. A termékeny és érzékeny költői tapasztalat egyszerre alkotja meg valóságos és mitikus alakváltozataikat. A kovács úgy került ide, „*mint vadrózsa magja*" (92), „*pár marok szén / fekete halmából csudálatos, / élő tűzbimbó*"-t (90) varázsol.

És kinyillott az első tűzbimbó
a kis kohón, és tűzrózsa lett,
vasverő virág és harapta mohón
a vasat." (94)

A *„tűzverő kovács"*-nak (92) van műhelye, háza, három szilvafája, konyhakertje, ahol a piros mályva és az estike, a *„szegények virága"* (91) nyílik. Van örökké síró gyermeke s egy asszonya, törvénye a szüntelen *„virágzás"*. A kovács *„szószólója minden igaz ügynek: / emberi szóra igen hajlékony"* (99). Nem tudja eldönteni, *„Menjen? ne menjen? mit tegyen?"* (96), maradjon-e.

A kerékgyártó jómódról álmodik: borról, illatos szivarról és vasárnap délutáni pihenésekről a kanapén. Gyors, friss és tanulékony, keze nyomán *„sír a fürész, göndörödik a forgács / és száll az idő, és szállong a fűrészpor."* (104).

Az asztalos a *„bánat / embere", „míves, ki a fáradt, / hallgató szíveknek / épít csöppnyi házat. / De ajtókat is gyártó, / kiknek víg vasárnap / minden nap – hát halkan muzsikálnak."* (108). Özvegy, van egy segédje, egy macskája, egy tyúkja meg egy harmonikája, és van magányossága: *„ríkatja a sikátor bánatát, / a múlhatatlant, a nagyot, ami itt / minden nap több, mert mindig születik. / S amíg a nyári hold / fényét lengő hajában fonja, / a sikátoron túlra mereng, / az este bong, / csillagok az ablakba űlnek, / és a csendes fa-mívesnek / nagy szeplői megszépülnek."* (109).

A csizmadia *„talpig ember"* (122), egyenes, együttérző. Három inassal dolgozik, és mindig *„szűk az ebéd"* (119), hét gyermeke van és egy sovány felesége; *„ég benne a tehetetlenség"* (119).

A kosárfonó púpos kis ember, aki szabad, igaz világot álmodik.

Neki a Minden Mindje kell.
A hold, a csillag gyenge alapja
az életnek – ő az a sátán /
kinek az óraláncán,
a nap mellett
ott fityeg a földgolyó is. (130)

A szitakötő harmadik asszonyát is elküldte, egyedül él. Elvágyódik innét.

Sokszor, mikor a késő délután
bearanyozza a fákat
és meleg csorog a lombból,
mintha óriás szitán
ismeretlen bánat
peregne át, hallatszik, hogy dúdol.
Nem tudja senki, hogy miért,
s nem tudja senki, hogy kinek. (133)

A fazekas mesét álmodik edényeire. Hatan élnek együtt, három lány, öreganyó és a két szülő.

Néha… úgy véli, hogy
kemencéje lánglovait
lovagolja, s feszesen ül
és úgy vágtat. Szinte repül.
Messziről nagy bazár vakít,
állomása álmainak:
vágtat az égen egyedül. (143)

A rézművesnek van két ribizlibokra, a felesége mankóval jár, s van egy 19 éves özvegy lánya.

fokost míveskedik,
tollas baltát. És majd azt verik
csattogva a csillagokra
azok, akik majd meglelik
az ösvényt a forróbb fokra. (148)
...
És így süllyed ő beljebb, lejjebb
a szegénység semmijébe. (151)

A szűcsmester keze gyorsabb, mint az esze, van egy inasa és két pöszmétebokra.

A kádármesternek kilenc gyermeke van. Arról álmodik, hogy kovács, bognár és csizmadia válik belőlük.

A kőműves a legmódosabb, a gazdagokhoz húz. Van szalonnája, csirkéje; kupeckodik és *„mestere ő a kártyavárnak”.* (174)

A baronakötő halcsősz is, van egy kordéja, szállít a sikátornak. Esténként *„kanalazza a csendet”.* (180)

A kéményseprő agglegény. Irigy. Madarászon született: *„Szomorú mesétlen táj az: / mezőtlen, száraz”.* (189)

A takács vásznán madár és rózsa születik.

madarak kelnek az álom piros fészkén
És sok öreg ősi jel
vonul a vásznon,
(ő helyezi el!)
és esti pír, s az esti pírnak
már-már viola kékjén
alig hasadt bimbók ragyognak.
Óh, az elmondott fohászon
ragyog úgy az ihlet,
amikor a félig nyitott szájon
még egyszer újra visszasírnak
a szavak, s ki tudja:
az égben már, vagy még a földön lenn dadognak? (196-197)

A takács sovány, középtermetű ember, arcéle büszke. Alig ismerte a gyermekkort, a sebek, belül, megmaradtak. Egyeneslelkű, *„Víz is, / tűz is ő."* (203). Első asszonya halott, a másikat ő hagyta el, a harmadik őt kíséri a sírba. Gyermekről álmodnak: Éváról vagy Ádámról. Van egy almafájuk, két leánderük és egy vadrózsabokruk.

a mester, a míves,
a bimbókat álmodó,
kinek a sors a koronát
mellé tette, nem a fejére. (206)

Álmaiból sző selymet, s a *„felhőkből sző magának egy nagyot, / egy nagy zsákot, s szövi egyedül / mióta él, önmagában, belül."* (207)

Sző a takács reményeket is,
s szövi minden világokkal szembe.
Reménység? Ó! szélvész indul abból,
mi rongyos öreg vitorlákat feszít,
s új hajókat hajt a tengerekre.
Reménység, ó! Azt is belül szövi
láthatatlan roppant fonalakból. (208)

Kalendáriumok, füzetes regények, álmoskönyv és zsoltárok az olvasmányai. Van egy rossz hegedűje és két nadrágja, s legfőképpen van szíve a *„kopott takácsnak”*. (209)

A szabó hangtalan, csendes, szomorú, *„útas, aki útját nem leli.”* (212) Felesége meghalt, két kicsi lány maradt rá.

A szabó szíve is nagy alvó madár
elmúlt s elsuhant időknek foglya,
kire az évek sötétje ráfoly. (214)

A sorsképek és léthelyzetek egyénített és az általánosba emelt példázatai a paraszti sorsból *„kilábalók”* iparos-polgári ábrándjait, tehetetlenségeit, bánatait, a szegénység semmijét, reményeit és reményeik elvesztését hitelesítik a konkrétumok síkján. Az életsorsok leltárszerű, objektív leírásai a részletekre irányuló nézőpont által válnak az egész jellemzőjévé. A szegénység rajza naturalisztikus pontossággal jeleníti meg a sikátor hangjait (cseng a kalapács, sír a ráspoly, a fürész jajgat, a köszörűkövet az acél vássa, a kádár dongájába bújna lábuk dobogása, a szitakötő műhelyében seffeg a hang); látjuk a lakhelyet, a

pitarokat, legyeket, dézsákat, árnyékszékeket, vizesgödröket, rossz köcsögöket, az iszapot, a sarat.

szegénységnek könnye szivárog
a falakból, vagy a műhelyek,
nehéz munkapadjaiból? Árok
lett tán a test és lélek,
mik szakadatlanul öntik
verejtéküket és könnyűket
áldozatra a folyóka vizének (89)

Érezzük a sikátor szagát, a port („*csak a szél dobta oda / a port az ablakokba néha, / hogy riadjanak az unt életű legyek, / mik belepték az életet dongva*" (99); a vereshagyma héját, a szalonnát, a sült halat, a lebbencset, az árnyékszékeket s a fertőt, „*az udvar sebé*"-t (215). „*Csendes és álmos igavonó / itt minden ember, / kit ide csak / a tehetetlenség kényszerít.*" (129) – állapítja meg a költő mintegy összegezve a részképeket. Ez a „*kézzel fogható valóság*"-a (226) életüknek. Ám létük másik vetülete a mitizált valóságban teljesedik ki, ahol mint míves mester-istenek formálják a világot, életüket; még a bánatuk is az egyetemesbe ér. A fazekas kemencéje lánglovait lovagolja, a baronakötő kanalazza a csendet, a takács álmaiból sző selymet és reményt, a kosárfonó óraláncán nap és a föld fityeg, a szitakötő óriás szitán bánatot szitál, és „*erős, inas / vitéz a történelem / s naplovon vágtat, / több, mint törvény, anyja az idő, / és szilaj. Nagy, óriás lovas.*" (228)

Másrészt az elhagyott múlt, a paraszti lét színterei is megszépülnek, az idilli-mítoszi létbe merülnek.

ragyogó
nyárfa, ringó kis
borjak, puli és
merengő tehenek,
ott ahol csobban a víz,
a nyári itató;
mint a fekete kis kakas
előtt a fehér pillangó
a sárga nyárba elmenekül;
mint ahogy a csendes panasz
képeket álmodik belül
a szívben, s azután
lassan ragyogva elmerül
a lélek alá, ahol az álmok
tengerré nőnek... (és a tenger megszépíti a világot!)
Fény, ami a szívre tapad,
szín, amit a szem befogad. (138)

A jelennel szemben a múlt *„halhatatlan / szépsége: lila ég, / villám, kunnyó, esti tűz, / paprikáshús, és miegymás; / egy-egy csillag fénye / a menny alján messze”* (164-165) idézi a közösségi és egyéni múlt értéktelített és újrateremtett képeit.

4.2. Világ-kép (ek)

A költő arról a világ-létről, amelynek élettereit végigélte, visszaálmodta: tapasztalati, gondolati és művészi birtokbavételét elérte, teljes képet nyújt.

A mesterek világképének részleteiből ítélkezik a világban létről. A szabó úgy véli, hogy *„nem is a világgal van a baj, hanem az emberrel.”* (182) A kovács szerint

„nem szóvihar kell, nem vita, / ha újat akarsz teremteni." (183). A kádár úgy látja, hogy *„csak az a baj, hogy a kisebb kanálhoz / soroztatott a nagyobb járom."* (183) A rézműves szerint az ember bár eszes, *„mégis neki fut a földnek."* (184) A kerékgyártó *„hiszi: kilábal a sikátorból"* (184). A csizmadia azt gondolja, *„Zúgni kén' egy kicsit valóban."* (184) A szűcsmester szerint *„amilyen rossz a téli bárány bőre, olyan /szakadozó az élet is."* (185) Az asztalos azt mondja, *„a világ, mint a menyasszonyi ágy, hol az élet, mint a berugott vőlegény"* (185). A gelencsér elballagna egy másik égitestre. A takács szerint még a gólya is boldogabb, mint az ember, *„Van útja lám, és van szabadsága."* (186) Egyedül a kőmíves nem tépelődik, hisz van külön udvara és vagyona, ki is veti magából a közösség s a költői értékrend.

A kőmívesről másként
nem énekeltem volna,
de a sikátori falon
a nagy szél, aminthogy átfolyna,
átfolyt hozzá e kis dalom.
De ő azért mégse rokon,
nem testvér ő a többivel,
a sikátor seregeivel. (175)

Az egyéni világítéltekből a sikátor – lét közösségének, *„seregének"* igazsága körvonalazódik: olyan *„ország"* után vágynak, *„hol kibontakozhat az élet"* (226). Ezt az *„országot"* még nem érték el, hisz a reménytelenség, a bánat, a tehetetlenség uralja világukat, az *„alúlsó Magyarország"* világát. A hajó-lét mint létmeghatározó állapot jellemzi életüket.

4.3. Létszemlélet

A sikátori lét életsorsokban megjelenített konkrétizációiban a létértelmezés egyetemes vonásai tárulnak fel. A lét-élet-út-világ visszatérő motívumai és kontextusai a létszemlélet költői interpretációjának rendszerét vázolják elénk.

„A lét csak fuvalom / s illata ha van: száll benne az élet, / mint a madár a szélben." (97) – írja. A létben megjelenített élet realizációi többféle vonatkozásban és értelmezésben tűnnek fel, mint *„szánalmas tánc"* (101), *„deszkátlan bódé..., űr, semmi, legfeljebb szalmaszál"* (103), *„délibáb*", mely *„fénylik, de csak füst, ragyog, de csak köd. / Ennyi. És nincs tovább."* (108), *„játék és munka... és álom"* (118), *„hajó, / az élet, mit a sors árja tovaragad"*. (160), *„az élet madara"*, a remény, mely tovaszáll (196). Az ember pedig *„Fáradt poros útas... Megy. Át a világon. / És nem látja a világot / mégse. Pedig rajta jár: benne, / pedig: látható valóság, / s látni is akarja mindenáron, tengerein menve, s porában kerengve."* (97)

És pereg csak a reggel, pereg a dél,
pereg az este, pereg a por,
és pereg,
pereg,
pereg a világ –és: Isten veled élet! (126)

Az élet és életút változásaiban és ismétlődő létképeiben itt is az útonlevés, az otthontalanság, a társadalmi és egzisztenciális hontalanság léttörvénye jelenik meg. Itt is feltűnik a *„semmi"* képzete mint állapot és mint vég: *„Szemén olyankor a kék semmi / tükröződik, a bú virága: a / virágtalanok nefelejcse"* (102); s aztán *„a*

semmi: bámul egy tört pohárba, / a kulcslyukba csend és rozsda lép, / s oly sötét, hogy nem lát bé az ég." (102), *„Tekintetének, óh, bizony / otthona lett a messzeség, / a kék semmi, amiben ott van / szép arcok elmúlt mosolya, / mik reá ragyogtak egykoron. / Ma már: - soha."* (135)

A semmi a kilátástalanság megoldhatatlan képe, az úttalanság, magárahagyatottság, értéknélküliség, a pusztulás szimbóluma, amelyben az élet-világ-lét tartalmai felszívódnak, megsemmisülnek.

az álom fekete hajó,
kiúszik az a szív alól,
de zátonyra fut, s rá hull a hó.
Zátonyra fut, s a szív alatt,
mint kék emlék,
ott marad
a roncs.
Hahó, bizony, a szív alatt.
És hiába szól: bonts
zászlót élet! Mert holt az emlék,
holt az álom, holt a múlt és holt a szó. (214)

Így tér vissza a hajó-képhez s a hajó-léthez, a sikátor-sorshoz, a zátonyra futott ronccsá vált hajóhoz, amely itt már a törvény erejével sugallja az egyéni és közösségi lét összetörtségét, pusztulását, a holttá vált álom, múlt, élet, szó hiábavalóságát; még a költészetnek is a nem-lét világába süllyedését. A *„nagy halász, a halál mindig ott halászik."* (221) mint a lét egyetemes és végérvényes és végül egyedüli mitikus alakja. Így válik a sikátor-lét hajója az egyetemes lét szimbólumává és mítoszává.

4.4. Teremtő én

Fölmerül e művében is a teremtő-költői én alakokba, helyzetekbe történő transzformációja. Az egyéni és közösségi lét alak- és helyzetváltozatait teremtve végső soron egy teremtő Én realizációinak lehetőségeit vetjük fel, amelyet a szöveg metanarratív szólamai is sugallnak. A teremtés pillanataira, folyamatára többször is úgy utal, mint *„zuhogó emlék”*-re, mint múltjának kezdetére és saját keletkezésének történetére: *„s bizony mondom: alíg vagyok bátor / tovább írni apró kis képeit”* (108), *„Uccáját énekelem / fáradt míveseknek, s minden idegem, mint selyem / borzongás olyan most: zuhogó emlék: /... Mert eszembe jut, a sikátorról énekelvén, / járt arra egy leány, ki juhászné lett elébb, / aztán özvegyasszony, utána mosónő, / s e mosónőnek, ki más, én vagyok a fia.”* (132) Kettős nézőpontból szemlél. Azt írja*: „innen látom, mégis onnan nézem.”* (230) Kívülről, eltávolodva és belülről, azonosulva; egyszerre kint és bent is, objektív és szubjektív szemlélettel, s ezáltal az identitás kétféle vetületét is egyszerre érzékeltetve, azaz azt, hogy fiktív közösségről van szó (közösség nélküli én), de a művészi újrateremtés csodájaként létezőként éli át (teremtett közösség) a közösségből származó, de az autonóm művészi lét új, modern identitását.

A teremtettség tényét és lényegét – nézetünk szerint – a takács alakjával kapcsolatban érzékelteti a legegyérteműbben.

Néha, mikor bolyg a takács
valahonnan valahova:
emlékeibe visszaás.
S tudja: mind ez csak képzelet,

immár a mult,
az emlékek uccája,
a lélek sikátora;
olyanok is, mint a
megírott levelek,
miknek a postája
mivelhogy elavult;
a címzettek vissza
nem küldhetik soha
...
a feladók neve:
Sors, Idő, Távolság,
és útak, miken nem lehet többé visszamenni
már... Idő, minek kékjét ha feloldják,
csak hamu, s e hamu fölött
a bús emlék-lepke csak haláltáncát kerengi
és elmúlik volt évek tünt kékjei közt.
Csak a szívben él
egy-egy rezzenés
egy-egy odahajlás,
mint egy utolsó pillanat
még... azután zúg a szél,
s utána hóesés
jön és csend lesz,
csak valami betemetett sírás
sírdogál még ott a tenger hó alatt. (201-202)

Az *„idő-tenger alá”* (202) merül a valódi lét, a *„sorson túl pihen”* (229); a valóságot a valóságnélküliség, a valóságnélküliséget a teremtett valóság művészi valósága kárpótolhatja talán még.

Igen, a takács lelkülete,
mint a selyem
olyan. Sejtelem-vonalak
és meztelen valóságok
háza ez a lélek,
az élet épülete,
füstölgő vonat,
s nesztelen álmok
végső állomása,
falai fehérek.

...

Perelj, uram perlőimmel!
Dallam, amit a lélek
még el-elsír magának, vagy a holdnak,
az égi arcnak, mi ihletet mímel.
A holdnak, mi a vén sikátor fölött
átballag nyiltan, vagy nagy felhők között. (209)

A *„lélek sikátorá”*-t, az *„emlékek uccáját”* teremti meg, mintha a teremtés során népesítené be azt, ami már holt, ami már nincs. A semmiből teremt létezőt úgy, hogy újra a semmibe vezessen az út. E világban az egyedüli „remény” a vadrózsa, amelynek pompás képe nyitja és zárja is a költeményt. A szépségnek, a létezésnek egy másik dimenzióját jelzi; a költői teremtés mégis – értelméről vall.

Hajlong
a vadrózsabokor
oda-ide, s gyönyörű
szőke feje meg nem pihen.

...

Áll a kapufélen. Szagos, szőke fejét
kivülre is hajtja, belülre is hajtja.

Áldott állapotú. Terhes. És ős-jogú.
Mézes vesszőivel a maga világát
beírja a porba: ég és föld kell neki.
...
Hajlong
a vadrózsabokor
oda-ide, s gyönyörű,
szőke feje meg nem pihen.
Szálló illata, lelkének jele
itt mosolyog e vers jeleiben. (87)

„Itt mosolyog e vers jeleiben" – írja a költő; megtermékenyíti és teremti a vadrózsa-hit azt a világot, amely legyőzheti a semmit; s ez a világ most már csak a teremtett művészet valóságában lehet valóság. A modern mitologizáló költői szemlélet így a nem-létezőből létezőt teremt azért, hogy a közösségvesztést egy valamikori valódira utalt, de mítoszi közösséggel pótolja, s ezáltal identitásának szakadását – a művészet síkján feloldhassa.

És a sikátori félkő-kapujában:
hajlong
a vadrózsabokor
oda-ide, s gyönyörű
szőke feje meg nem pihen
soha: haja rózsákkal telerakva.
Szép bokor,
viruló... Itt nőtt nagyra
nyugtalan lelkemnek élő sebeiben. (230)

5. Szigetek könyve

„Sziget ez, a szellem hazája” (Sinka 575)

1951-ben kezdte írni művét, de posztumusz kötetként csak 1972-ben jelent meg. Eposznak (Székelyhidi 1974. 48.), emlékek önéletrajzának (Ignácz 1964. 215.), elbeszélő költeménynek (Pomogáts 1981), a „magyar Kalevalá”-nak is nevezték (Pándy 185).

Elismeréssel szólnak róla; úgy vélik, hogy a külső valóság után most a belső valóság tájaira érkezik, de a nép sorsának tükrében keresi továbbra is az élet értelmét (Ignácz 1964. 215.). Egy archaikus és eredeti ősvilágot tár fel (Jánosi 1994. 298.); „mindent hangulattá oldó szemlélet” hatja át, amelyben a „szociális érdekeltség és egyetemes részvét motivál.” Apokaliptikus látomást nyújt az ember reménytelen, örök küzdelméről és igazságkereséséről (Görömbei 1977.169.).

5.1. Téma és forma

Maga a költő azt írja, hogy műve nem vers, nem dal, nem beszéd, hanem a vers és a beszéd közti „*szép beszélgetés*”, a „*kavargó élet*”.

a kavargó élet ez maga:
halál és születés,
sírás és öröm,
föld, emberek, ima, babona,
sorsok, útak, rossz tanya,
csillagok az égi körön,

és verejtékes
mivoltában is a múlt,
a drága, édes
alúlsó Magyarország. (232)

A későbbiekben azt írja, hogy

...én vagyok mind, ahogy éltem;
lelkemnek mind: egy-egy hasonmása. (552)

Tehát joggal nevezhetjük én- és léttörténetnek, egzisztenciális „útirajznak", amelyben saját sorsát a másokéba s a másokét önmagáéba oldja, az én-történetbe szövi az *„alúlsó Magyarország"* paraszt- és pásztorvilágának történetét, s e világába az én-történet „krónikáját". Az egymásban tükröződő történetek azonban az egyéni lét vetületei, hisz *„én vagyok mind"* – írja a költő.

Egy belülről kifelé irányuló szemléleti rend is a személyiségből építkező léttörténet megalkotottságát bizonyítja:

Mértéket vettem én belső önmagamról,
s külső életemet ahhoz idomítom. – írja (583).

Vagyis a belső lét teremti a külsőt, a belső teremtésfolyamat határozza meg a művészi valóság alakulástörténetét is. E belső és külső „létformákban" tükröződik a költői személyiség alakulástörténete is. Míg a közösségi sorsok képei egy-egy társadalmi csoport időtlenített léthelyzetét tartalmazzák (kisbérlők, zsellérek, özvegyek, istenkeresők, magányosok), addig az egyéni sors egy dinamikus folyamattörténetben tárul fel.

Az egyes szám első és harmadik személyű elbeszélői narráció az azonosítás (szubjektiváció) és az eltávolítás (objektiváció) váltakozó dinamikájú modalitásszólamait, a változó nézőpontok pedig a lírai és epikai megszólalás lehetőségeit teremtik meg.

Az *„Álomország, / ábrándok vidéke”* maga lesz a *„folytonos lét, mert folyton tükröződik, / valóság is, de nem valóság mégse”* (583).

5.2. Létteremtés

A költői teremtésfolyamat mozzanatai a természeti (nap, hold, csillag, föld, víz, növény, állat pl.), a társadalmi (születés, élet, halál, sors pl.) a kulturális (hit, hiedelem pl.) s a szintetizáló létmotívumok (út, utas, utazás, hajó, hajózás, tenger, sziget pl.) szemantikai rendszereiben tárulnak fel. A különböző témamotívumokban a természetre, a társadalomra, a létre, a világra és az emberre vonatkozó ismeretek tematizálódnak, azaz egy teljeskörűen felmért világállapotra utalnak.

5.2.1. Ember és világ

A Nap, a csillag s a Hold az emberi és a kozmikus horizont viszonyítási tartománya. A Nap az élet forrása, egyetemes fény-erő *(„Lásd a napot: / a megfoghatatlan / térben forog és ragyog, / és játékai az éjszakák s örömei a nappalok, / mik úgy születnek, mint az örök dalok.”* (231), a világegyetem központja, olyan ős-isten-madár, amely a fényt, a forróságot s az aszályt hozza a

világra *(„az isten-madár, / a nap-épp az ablakába szállt / minden reggel"* (269*), „ősisten madár volt valóban, és aszályt tojt / a határ közepébe."* (270). Az isten-madár mint világkotló, mint időmadár, mint életmadár a lét s a nem-lét forrása. A felső égi-világ, az égi haza, az egyetemes világrend központja.

A csillag a fenti s a lenti világ része, az emberi sors jelképe, magával az emberrel azonosul *(„a fekete öregasszonyok jöttek / új csillagot bámulni"* (245); *szegény kis porban futó / csillag"* (275); *Csillagnak kellett volna maradnom / vagy ami voltam / bezárkózva az égboltban?; Bolyongó csillag, bolyongó ember, / ketten egymásban tükröződnek. / A menny tele lesz kegyelemmel, s végén majd a végkori ősznek / ember és csillag egymásra találnak."* (556). A népi hiedelemvilág szerint minden embernek van csillaga, a halállal az ember újra csillaghazájába tér vissza. A költő is abban reménykedik, hogy ha földi életét veszti is, az égit talán megtalálja.

Igen, a Te szád mondta,
árvák csillaga, vesztesek királya,
hogy aki földi életét veszti,
a túlsót, az égit megtalálja
és él. (557)

A megkettőzött világ, a földi s az égi között a Hold teremt átmenetet, kapcsolatot, az örökös utazásállapot megjelenítője és eszköze lesz.

De a hold csónakja
alámbillent,
szétdúlta levélágyan;
ezüstje volt az útitársam;
a lányem abba öltözött.

S ujjongtam, hogy égi
hazámba megyek vissza
a sárból, ringok csillagok
között, s a fölről örökre
költözök. (359)

Az elvágyódás, a menekülés az (út) keresés, a hazatalálás végleges vágyával együtt a jövő felé keres megoldást.

Aranyló árvíz volt körül a világ,
a hold volt a hajója,
s futott velünk a föld öbölből
egy másik partra, új földre,
a jövendőbe át – (537)

A világmindenség a lét színtere: ember és kozmosz egysége.

Világmindenség: terek,
misztériumok, ólemek, csillagkörök,
életek, az egész nagy körforgás mind ott villog vele,
Ember, ez mind törvény, ha azt képzeled is,
hogy te ezt csak álmodod. (489)

Az utazás a víz, a hajó s a tenger motívumokkal együtt az emberi sorsképek megjelenítője *(„S nyugodtunk, mint /olyan hajók az öbölben, / kik elmennek majd egykor / a tengerre."* (530); a létbe és a nem-létbe való eljutás képe.

Mikor a pusztán nagy hó van,
S nő a penész a kecskeólban,
milyen szomorú utazni
a semmiben, e fehér hajóban. (457)

Jöjj a tengeren, angyal, hadd szállok hajódra:
iramlik az idő már innen és megyek. (586)

A hajó a költői sors és küldetés szimbóluma is, a boldogságnak, egy új aranykor elérésének a megjelenítése.

Hajtsd a hajót! Ha az voltam is: legárvább – a világon
kezemben a szövetség rózsája
virágzik minden elmúlt szenvedésem árán
Hajtsd a hajót! S mindenütt, hol a lélek-szarvas legel,
mindenütt, ahol az élet-madár
dalol, és mindenütt, ahol elhagyatott ember
él: körül a világon. Hajtsd a hajót!
Hadd karolja át a boldogtalan földet
a rózsa, az Ígéret, a tündöklő szivárvány. (586)

A sziget a költői léthez kapcsolódó szülőhely, haza, bölcső és temető és szellemi táj, a belső világban teremtődő létállapotok és az utazás kontextusának átfogó szimbóluma.

Hegyen ülsz itt. Ez az én szigetem,
s ez a sírom is. Majd eltemetsz te, és eltemetnek
belé az évek. (574)

Úgy is én vagyok ama szigetnek
vitéze, hasonmása az égi ősnek,
testetlen magamnak, ki eljön értem,
megáld, vigasztal, elém ül.
És nem bocsájt el már. Az ő útait járom,
minden útaimnak befejezéséül. (684)

5.2.2. Ember és lét

A Szigetek könyvének szigetei (Bunda-sziget, Péterszeg-sziget, Nagykörsziget, Sártalló-sziget, Magányos sziget) egy-egy létforma és léthelyzet teremtett helyei, amelyekkel sorsképeket, a nincstelenség fokozatait társítja.

A Szigetek könyve az „alúlsó Magyarország" költői megjelenítése, ahogy nevezték, a *„Tiszántúl Kalevalája*" (Sinka 1958). A Szigetek képeiben benne van az egész élet: a múlt elsősorban s a jelen is; a történelmi-társadalmi lét, a paraszt- és pásztorvilág és mindenekelőtt egyéni sorsa. Szociografikus krónikásként szól, de egyúttal mitizált megjelenítést nyújt.

A *Bunda-sziget* lakói a kisbérlők, az *„alígélők"* (235). Házuk *„földi börtön"* (235); maga az ember *„kis libavirág-pihe"* (235). Vándorlásuk egy állomása a sziget. Sóvágó Ambrus tanyája *„Nyáron magyar Szahara / s télen: egy kis marék / fagyos Ázsia"* (237). Sorsuk a *„napról-napra való élet"*, a „*féljövendő*" (238).

Az esték mintha
bénák lennének,
nem ég a lámpa világa,
az udvar árva,
s küszöbig nő a
vadmályva virága." (238)

Éhszeghez tartozik a Szeőke-tanya, ahol a *„gondok, mint fekete varjak, / egykor szép vállára ültek károgva, hogy el kell tünni / minden szépnek és nagyszerűnek."* (250). Szeőke István kubikos családból jött, volt kisszolga, kocsis, répamunkás és

favágó. Felesége zsellérsorsból került ide; most itt próbálnak élni Éhszegen, mely mint megnevezése is sugallja, *„sós sivatag."*

Bagosi Gáspár a *„síknek fia"* (263), felesége *„kövér tájakra vágyott"* (266).

Nyomtató-Vadi János *„hős lepke"* (271), *„szegény kis porban futó csillag"* (275).

Cser Sándor kocsis volt, a földbérletből saját földre vágyik.

Csak jönne, jönne
a világ vége már,
ama nap,
mikor a hegyek összeomlanak,
és a hallgatag kövekből
és a sok könnyekből
egy új birodalom születik:
a szegényeké, ahol
mindenféle hatalomnak
elromlanak a bilincsei;
a zsarnokokat az útfélre vetik." (284)

A kisbérlők sorsa közös, *„mind egyforma bajú, / egyforma sorsú / és egyforma bánatú", „szörnyű vasbölcsőben"* (289) sínylődnek.

Péterszeg-sziget a zsellérek hazája, *„élt mind, ahogy tudott, embertelenül"* (298). Szabóné, Firgéző Bence, Karancsiék, Bazgány, Sáraiék, Panda Mihály, Tenkei Gáspár, Karapék lakják, valamikori halászok, pásztorok, kubikusok. Mindennapi sorsok, és mégis, ha Panda Mihály fordult, a *„világot kavarta"* (345), Pandáné *„Kis sorsában is meg tudott nőni"* (349). Együtt mind mint *„ködmönös óriások"*.

S benn, a mécs alatt
ködmönös óriások
ültek körbe
fatuskókon,
és pipáltak.
És nagyon.
Árnyékuk fekete volt,
s lengett a négy falon.
…
ültek csak körben az óriások.
S úgy rémlett, hogy
ők a vizes föld urai:
nagy csizmákban nyirkos királyok. (352)

Életük mint az évszaké, öröm és bánat, születés és halál körforgása.

És öröm is volt és gyász is volt.
szűltek és temettek. –
És tél is volt és nyár,
és hó hullt vagy délibábok reszkettek. (391)

Nagykörsziget az özvegyeké, Dobos Sára, Fazekas Ádám, Vajda Sebestyén, Széll Imre, Pardi Balázs megrokkant világa.

Sorsuk csónakja oldalra dült
az élet vizén,
és le-lemerült
a mélybe… (430)

Az *Istenkeresők mezeje* Sártalló-sziget. Libárdi Sámuel, Lovas Lázár, Hadabás Bálint, Ó-Nagy Kálmán, Bajza Máté, Nagy-Katona Mihály, Katona Zsuzska élnek

itt. A maguk által teremtett hit hívei, *„mert számukra se maradt más igazság, / mint egyszerűnek, tisztának lenni, / mint a lepke szárnya”* (520). Katona Zsuzska alakja és szerelmük szépsége örök, átfénylik időkön túl is: *„Nem föld, / több, mint emlék: / mozdúlatlanság: ő az örök égbolt”* (534). Emberségből, bölcsességből, szeretetből leckét adnak. Sorsukban egyetemes történelmi folyamatokat sejt.

Ki tudja: az országutak
mikor eredtek; népeknek, embereknek
nyomaiból lettek, s futnak
nyugatnak, futnak keletnek,
rajtuk az idők tovazúgnak,
hazátlan népek hazát keresnek
rajta ma is, mint ahogy
régen kerestek. (454)

Utolsóként a *Magányos szigetre* vezet, amely *„Nem széle földnek, nem partja vizeknek, kívül van mindegyiken”* (544) – írja. A lélek szigete ez is, a legbelső világ, ahol a *„földrom, hazám csupa rom”* (554) fájdalma szól.

mivé tették kedves arany szöllőinket,
s hogy mesétlen a puszta, nincsen ékessége,
mert lemosta csonkig
nagy köpenyű rablók dübörgő csizmája,
s elpusztult fészke az ős-mesemadárnak. (579)

A társadalmi és sorsképeket az alak- és sorsmitizálás vonásaival szövi át: óriásokká, csillagokká vagy kis pihékké és lepkékké téve szereplőit, s az óriás és a parányi közt a realitás hétköznapisága vergődik.

A Szigetektől a haza képéig ível az áttekintés, az elszigetelt világok megrekedtségének és atavizmusának általánosított körképét rajzolja elénk.

5.3. Költői lét

Életsorsa a Szigetek lakóinak sorsába szövődik, vándorként érkezik ide.

Lépkedtem, bizony, előre dűlve
s nem tudtam azt se: hova megyek.
Vágyó voltam és reménykedő.
Sorsom Isten keze szőtte;
tudta, hogy ki jár előtte.
Nem volt más, ki rám tekintsen
s az se, aki búcsút intsen. (290)

Olyan vándor, akinek nincs otthona, aki a világgal-emberrel szembeni üldözött, kivetett.

Árulóim az emberek,
üldözőim a csillagok,
és a világ… a világ
utolsót ragyog – (296)

És egy csellengő valaki,
valami Sinka,
az udvar sarkában
ágyat vetett a tengeri csuhában
magának, …
Ő jövevény volt, senki,
a por fia. (317)

A vándorlét magányosa, üldözöttje; sorsa égiek által elrendelt sors, a vesztesé.

Mielőtt még megszülettem volna,
elrendelte az ég az én dolgaimat
előre, hogy legyen a sorson világ-verte
sors, s hogy járjak egyedűl, s elbotolva
az emberek közt, az én törvényem szerint
vesztes félként; és elrendelte:
sírjon bennem a földi vágy,
az égi áhitat
mindörökre, és úgy is rendelte,
hogy útaimat járván
e földön, azokba tapossam tündérálmaimat. (541)

A kiválasztottság most is érvényes *(„Jelnek születtem én"* (549), *„Csak én, ki / álmokban voltam óriás / már akkor, s a világ partján formázott az élet / és fent az idő, a végtelen."* (352), de a küldetés be nem teljesültségéről, a hiábavalóság – érzetről szól itt is:

Csillagnak kellett volna maradnom,
vagy ami voltam
bezárkózva az égbolton?
Nem ide a
földre jönnöm
és itt beleragadnom
a kecskeól piszkaiba...
Óh, Magyarország, s ó sártallói esték!...
Nem szeretlek világ, útaidat meguntam. ...(459)

A belső világba vonul menekülésért, kárpótlásért *(„ha megtaláltad az égi messzeségnek kulcsát, ássad el szíved csendességébe, / ahol a belső ember él, / s megnő a lelked. Úgy nő meg óriásnak."* (462).

Számbaveszi útját, sorsát *(„ott állt előttem előképem: / földön élt első ős-magam."* (479*), „Ott jártam megint újra kinn / ezeréves sorsom élet-halál határán, / ki tudja hányadik ősöm nyomdokain"* (434), amely a sokaság útjává és sorsává vált. Az énsors tisztázása lesz a legfontosabb számára a számvetés és összegzés szándékával.

Szemeim, míg csak,
meg nem vakúlnak,
égre vetem,
s végére járok a
belső háborúnak
magamban: majd ha már
a tiszta Én felel, onnan belülről,
a titkok titkait áttekinthetem. (487)

Keresi önmagát bűn és szépség között, a *„sikátor gyermekét"* (490), a szenvedőt, a *„kis maszatost"*, a *„kis pusztai*"-t *(„Ne sírj kis maszatos, lesz lepkéd is: / élet és álom… A délibábot vállukra dobva, / utánad hozzák az óriások"* (571); *„Aludj kis pusztai, aludj már! / ne gyötörd magadat sok kusza beszéddel… Ne sírj, kis lélek… Aludj! nem szállott el, nem száll el a lepke; / itt ring. Ringatlak…"* (571). Lepkéje a gyermekkorból száll vele a jó és a szép szimbólumaként, azonosul azzal a fiúval, aki volt, s akit őriz magában. Személyiségtörténet ez; a végső kérdésekre szeretne választ kapni: miért élt és miként élt.

Tudjam mégis, miért éltem.
Tudjam, hogy sár leszek majd, termő porond,
s búzát termek népnek, madárnak;
és tudjam, hogy az leszek,
ki a mesékből
majd hazabolyong
néha, mint temetőből a lengő árnyak.
Tudjam legalább, hogy amiért éltem,
hogy mesében, kenyérben tovább éljek,
miért bolond, nagy szívem most elemésztem. (581)

A lét értelmetlenségét a nem-lét értelmével oldja fel, mégis áldozattá válva (mese-kenyér) teljesül sorsa, küldetése. A lét hazátlanná tette, hát teremtett sziget-hazát:

Nékem már csak ez az egyetlen hazám van;
vívhatatlan, hacsak sikollyal le nem győzik. (583)

A szellemi (égi) haza várja. Búcsúzik.

Írtam nevető fiatalnak,
írtam síró öregnek,
és írtam a gyorsszívűeknek, kik hamar meghalnak;
írtam, mert álmoknak voltam rabja,
meg, hogy ne legyek boldogtalan,
mint a fa, mikor magára hagyja már a lombja. (586)

Műve elsősorban erről az egyéni létről, az egzisztencia számára oly fontos alapkérdésekről szól. Ezt többször megerősíti, visszatér ehhez: *„Én, aki meséknek földjét, / halálnak birodalmát, / a babonák pitarát annyit jártam egykor, / próbálgatva nyelvem hatalmát: ma önmagamhoz suttogok”* (552). Költészetének

költészettörténeti értékelését végzi el; az időbe néz, mint tükörbe: *„Évek, évek, milyen idősek! / Milyen vén mind és milyen drága! / Tükrök ők, bennük nézem magamat, / s belőlük visszatükröződnek: sírások, könnyek, ragyogások, / s én vagyok mind, úgy ahogy éltem; lelkemnek mind: egy-egy hasonmása."* (552)

Műve a mitizálás új dimenzióját hódítja meg, a belső-lét világát. A modern mitologizálás alapja ez: a szubjektumból építkező világ (egyetem), amelynek értelmét, célját önmagában keresi és találja meg végül (is). A költői én a vágyott és teremtett közösség reprezentánsa már csak, de míg az archaikus mitologizációban belül a közösségen, itt már kívül a közösségen és belül önmagán.

Visszatér újra a „*pusztaság ölére*", de ebben a pusztaságban már az egyetemes nem-lét pusztaságát is sejteni véljük.

És sikolthat a szív:
a sírás, mint a hó
elolvad. Hiábavaló.
Mert minden sikoly
visszafoly a sárba.
A lélek, mi felrepül
és elszáll onnan,
és vív
az emberi gondolatért, hogy felvigye
égi magasságba,
nem ér célt. És elfáradván, végre,
sáros honát újra fölkeresni
visszatér a pusztaság ölére. (394)

5.4. Létkép

A létezés öröme, a földi lét gyönyöre néhány felejthetetlen képben fel-feltűnik a Szigetek könyve komor világában is *(„Szőkült a búza is, sárgult a viasza, haris szólt: és szép… és az illatok bölcsőjében aludott a nyár és / ragyogtak a létben a nagy pillanatok."* (234), *„mert él az élet, és az Isten örökre"*. (253), a termékenység, az újjászületés öröme:

Óh, micsoda szép nagy lepkék!
S az ég alján bíborszín festék
festetten a június-esték;
magasban csillagok,
köztük a földmíves hite: vágtató, fényes záporok,
a viselős tavasz-árpák
kenyere és szülővize. (257)

A világ lényege: a létezés, a világ legnagyobb értéke: az élet. A lét a sinkai világban a felsőrendű szellemi erők által meghatározott lét, amelynek földi realizációjából örökösen visszavágyunk az égibe, az igaziba, a jóba.

lépj át
magasabb körökbe,
hol nincs sár, nincs idő
és nincs ökle
a barbárnak, csak
csend van és mosoly,
s ott fénylik köztük kék hazád. (440)

Ezért az emberi lény kettős természetű: a földi és az égi küzdelme formálja és alkotja a létező embert.

Oh, van álom, és van valóság.
Mind a kettő tükör. Egymásnak tükre.
Mikor egyedül
vagy, és pihen a forma,
a sárból való test-jószág,
a lélek azonnal álmodni repül;
ragyogni akar, és csillag bokorba
száll. Egyik éned megtelik égi hanggal,
a másikat a föld foglalja le:
és megütközik e kettő,
s e kettő között Te megütközöl magaddal. (461)

A Szigetek könyve szubjektumképének meghatározó vonása az éntörténet számbavétele, az önérvényesítés megrendülése, a képviseleti szerep eróziója és viszonylagossá tétele, érvényességének a belső és a létentúli szférába helyezése.

A Szigetek könyve az elidegenedés könyve. Még egyszer visszafordul a múlt felé teremtett közösségéhez, ezután a lokális-történelmi kötöttségeken túllépve az emberiséggel vállalt azonosság gondolatáig jut. A Szigetek könyve az eltávolodás és a virtuális visszatérés és megtalálás mítosza, ahol végül is az egyén létének megkérdőjelezése a metafizikai lét mítoszában kerül értelmezésre, s már csak ott kap jelentéssel teli értelmet.

IV. Mitologizáló költői világ

– szintéziskísérlet –

1. Világkép-szemlélet

„Ég és föld között lebegtem." (Sinka 1952. 576.)

Ebben az összegző fejezetben arra teszünk kísérletet, hogy Sinka István költői világképét alkotó én-kép (én-realizációk, az én-megjelenítés narratív összefüggései, szubjektivációi és objektivációi), a költői szerepértelmezés- és érvényesítés; az én és közösség vonatkozásai; a tér és idő toposzai s a lét-világ-ember szemlélet a mitologizáló tendenciákkal való összefüggésben kerüljenek bemutatásra a szintézis szövegegészre támaszkodó igényének a kísérletével.

A részmegállapítások interpretáció során bemutatott tényei alapján kívánjuk azt a hermeneutikai spirált belátni, amely a rész, a rész és az egész és végül az egész értelmezési tartományait összekapcsolva a költői világkép mitologizáló jelentéseit (jelentett) és formavilágát (jelentő) átfogóan értelmezi.

A szintéziskísérlet szemléletében azon teoretikus nézetrendszer érvényesítésére törekszünk, mely szerint a fikcionális világ egy lehetséges alternatív világ, ahol a valószerű, a valószerűtlen és a valós elemekből konstituálódó rendszerek (Horváth 1997. 479.) egy létező világ realitás-fragmentumaira utaló szerepet is betölthetnek (Iser 1997. 70.). A fikció azonban mégsem realitás világ, hanem a valóság művészi modellje (Assman 1996. hiv. Burke 125.), a fikcionális reprezentációban teremtett nyelvi világ. E nyelvi világ tehát vonatkozhat az adott világra, az előbbiek

értelmében, és a megkonstruált világ fiktív realizációjára is. A poétikus nyelvben rejlő e kettős vonatkoztatási lehetőség a nyelv relacionalizáló funkciója (Anderreg 1998. 48.), amelyre több összefüggésben is utalni fogunk.

A szövegbe foglalt világkép (a világszemlélet realizációja) olyan autonóm természetű látásmód, amelyben a műben (teremtett világban) ábrázolt lét rendszerszerű összefüggései az esztétikai megjelenítés során tárulnak fel, azaz a költőileg megformált világkép a létértelmezés nyelvi formájában ölt testet (vö. Szegedy-Maszák 1980. 10.).

A továbbiakban ebben az értelemben tekintjük át e nyelvileg megformált világkép összetevőit és rendszereit.

1.1. Önértelmezés- és megértés
– identitáskép –

Az „identitás a társadalmi élet egyik legfontosabb feltétele" – véli a szociálpszichológia (Erős 2001. 23.), amelynek egyik sajátos megnyilvánulási formája a művészi lét identifikációjára vonatkozik. A Sinka-költészetet átfogó identitástartalmak a művészi lét értelmezésének szólamaiban követhetők. Kontextusában feltételezhetjük az eddigi legitimációk sorsfordulat értékű változásokkal való összefüggését (vö. Habermas 1994. 142.), amely a személyes, a szociális és a humán én a költői identitástartalmat formáló én-kép prezentációiban és integrációiban jelenik meg (vö. Erős 2001. 27.).

1.1.1. Én-prezentáció és-integráció

A személyes identitás (az én én-képe) az én-motívumok, a ki s a mi tematizált rendszereiben fejeződik ki (Kon 1989. 231-232.), amelyet alapvetően az önreflexivitás s az önreferencialitás jellemez.

Az én-kép primer reprezentációja az én-megnevezések és az én-minősítések során tárul fel, amelyben egy belső dialogicitás attitűdjét kereshetjük (vö. Buber 1999. 6.). Az én-megnevezések (az identifikáció minősített attribútumai) a költői én-t egy önreferenciális (fiktív) és egy referenciális (valóságanalóg) relacionalizáló vonatkozásrendszerbe helyezik. A *mitikus* (fikciós) én-t szereptulajdonítása minősíti mindenekelőtt, a táltos-varászló-sámán-pap-próféta-Messiás-Jézus-Krisztus azonosításaiban (szerepeiben) a Kelet-misztika s a keresztény mitológia emblematikus motívumai ötvöződnek (Bernáth 1998. 29-30.). Az azonosulás-önértelmezés tartalmai esetenként grammatikai, ill. metanarratív szerkezetekben közvetlenül is kifejezésre jutnak (pl. *„ki vagyok én? A rongyosok krisztusa"; „pap vagyok én"; „Megyek biz én, most megvallom, / arany-nyilat repíteni, / mert sok hamis dalnok-fattyat / el akarok veszíteni./ Megyek énekes-voltamban, / fajtám, nemzetségem, hozzád / s átkutatom ellenségért, ezer esztendőd bozontját." /; „egy messzi világnak / mondom a mesét"; „ahogy a világpor pereg, / én is úgy, én is olykép énekelek, / néhány sorban arról a népről, / ki énekes"* stb./. Máskor objektivizált szerepek identitástartalmai utalnak az én-eltávolításának arra a funkciójára, amellyel az önfeltárás és megjelenítés különböző nézőpontjai érvényesülhetnek, ám a „szerep, az álarc valamilyen módon mindig részévé válik a költői személyiségnek"; az álarc – véli Goffman – igazibb én-ünk, az az én, amivé

lenni szeretnénk (D. Rácz 1996. hiv. Goffman 27.), vagy amivé lennünk kellene. A szerepimitációk bibliai emblematikus alakmásaiban (pl. Noé, Ézsau, Timótheus, Dávid, Jézus, Jákób, Mózes stb.) az én lehetőségeinek egyéni-közösségi-emberi példáit keresi. A mitizált én e szerepeiben az identitástartalmak időhöz és térhez kötött emblematikus realizációi a múlthoz, vagyis időben és térben is távoli, bizonyos megszorításokkal ezért időtlen archetipikus példázataiban merülnek fel, amelyekben az archaikus lét- és emberértelmezés közösségi (szociális) indíttatású jelentései a modernkori lét- és emberértelmezés (személyes) nézőpontjából válnak az emberi (humán) magasabbrendű szemléletében identitáskép-szintézissé.

A *referenciális* én prezentációi a közvetlen én-megnevezésekben (*pásztor, költő* pl.), ill. metaforizált változataiban (*útak fia, pusztai sas, hajós, vándor* pl.) jelennek meg. A *„jó pásztor"* foglalja magába mindkét én-típus (fiktív-mitikus önreferenciális, ill. valóságanalóg-referenciális) jelentéstartalmait. Az én-eltávolítás ebben a szférában is szemlélődési horizonttá válik, amelyet pl. a Muhammad-alakba, ill. a Mesterek uccája és a Szigetek könyve lakóiba integrál. E szerep-identitások úgy épülnek be a szimbolikus költői világba, hogy az én specializáltságát, identitásának egyértelműségét már megkérdőjelezik; továbbá a szereplehetőségek szólamaiban egyéni (személyes) és közösségi (szociális) identitáslehetőségeket teremtenek úgy, hogy a költői én-től függő beszélő én-ek még nem szakadnak el a tapasztalati én világától (D. Rátz 1996); e szerepformákban az én igyekszik még fenntartani az önmagával azonos én tudatát (Angyalosi 1997).

A „kollektivitás” szólammal egyidőben a szociális én-től eltávolódó magánmitologikus hang is hallatszik, amelyben az individiuális megszólalás én- és sorsértelmezése hoz változást (pl. *esők vőlegénye; a csend örököse*”).

Az én-kép az én-prezentációkban (az én-megjelenítés szubjektív, elsődleges, közvetlen formái) és az én-integrációban (az én-megjelenítés objektív, másodlagos, közvetett formái) tárul fel. A szövegszubjektum integritása és integritása megbomlásának egyidejű folyamatai jelzik, hogy a modernitásban „benne álló” költői személyiség tradicionális, a teljes értékű és önmagával azonos én, és a modern, a teljesértékűséget elveszítő és az önmagával nem azonos én felfogása egyszerre érvényesülő, átmeneti én- és léthelyzetet kifejező jelensége a Sinka-költészetnek. Ezekben az én-képekben azonban még egy sajátos, a közép-európai költőszerepre utaló identitástartalom (Fried 1998. 44.), a változó intenzitású költői funkciókat integráló én magatartása jelenik meg. A Sinka-költészet egyik meghatározó, a költői életművet átszövő tematika az egyéni léttörténet, az én-kép alakulásrajza és számbavételének igénye, hol domináns, hol felbukkanó történésszála és narráció- szólama.

Az én-tudat és én-lét legmagasabb rendű értéke a beszéd, a költészet, amely képes arra, hogy a személyes lét halandóságát legyőzze („*mesében […] tovább éljek*”), így a költészet az én-identitás történetében létteremtő és léthordozó szerepet tölt be, a költői világkép alapja.

1.1.2. Költő és beszéd

A költői narráció tényezőinek: a beszélőnek, a beszéd tárgyának s a beszéd módjának (vö. Genette, hiv. Todorov 1996. 65.) a vizsgálata az én-megjelenítés értelmezésére, arányaira és szerepfelfogására is utalhat. A továbbiakban a beszélő, a tapasztalati és a lírai én (költői szövegszubjektum) realizációi (vö. D. Rácz 1996. 8.) szempontjából vázoljuk Sinka I. versbeszédének sajátosságait; az én-szubjektivációk és az én-objektivációk mitologizálással való összefüggéseit.

A *Himnuszok Kelet kapujában* című kötet verseinek többségében az egyes szám első személyű megszólalás a jellemző, vagyis a beszélő én beszél a lírai énről, a szöveg szubjektumáról. A többes szám első személyű beszélő én magában foglalja az egyes szám első személyű én-t, azaz az én azonosul a többivel. E kötetének narrációszólama alapvetően az első személyű megszólaláshoz kapcsolható, a beszélő szubjektív pozíciója és nézőpontja érvényesül. A beszélő én közel áll a tapasztalati (szerzői) én-hez és a szöveg lírai alanyához, így a szubjektum uralja világát, az én-mítosz középpontja; tehát a szöveg az én-szubjektivációk megjelenítője.

A *Pásztorének* beszélője egyes szám első, ill. többes szám első személyű pozícióban, továbbá egyes szám harmadik személyű helyzetben szólal meg. A jelzett beszélők közt lényegében csak a grammatikai helyzet tesz különbséget, a szöveg szubjektumához kapcsolódnak a szólamok, ám a nézőpont grammatikai váltásokban megjelenített változásai mégis differenciáló és bizonyos megszorításokkal objektivizáló szerepet töltenek be. A retrospektív (a beszélő én

értékelő viszonya a múltbeli költői énhez) s az önidéző monológ (a beszélő én a múltbeli beszélő én gondolatait szólaltatja meg) (Cohn 1996. 178.) a dialogicitás lehetőségeit rejtik (kívül is és belül is van önmagán, azonos és teljesen mégsem azonos önmagával), továbbá a szembesülés lehetőségével az én-eltávolítás megjelenítésére kerül sor. (Kulcsár Szabó 1997. 266.).

A beszélő legtöbbször a szöveg szubjektumáról, ill. a többes szám második és harmadik személyű közösség tagjairól szól. Azonban a beszélő/elbeszélő áll az elbeszélés középpontjában, akár múltbeli, akár jelenbeli én-je kerül is vizsgálatra (Cohn 1996). A megszólalás módja, modalitásának realizációi a megszólaló nézőpontjának változó horizontját teremtik meg, amelyek képesek arra, hogy a szövegszubjektumot más-más nézőpont megvilágításába helyezzék.

A beszéd tárgya elsődlegesen a szöveg szubjektumának élettörténete. A szöveg én-je szubjektivizált (pl. *„lelkem nyugtalan”*) és objektivizált (pl. *„A puszta félvad fiának meg sehol a földön híre sem”*) aspektusai egyaránt megjelennek, ám a szubjektivizált (első személyű) a domináns. A beszéd tárgyát képezi a természeti, a tárgyi és a közösségi világ is, amelynek megjelenítése az én szempontjából történik.

A Pásztorének a nézőpont, a narrációszólamok s a beszéd tárgya alapján önéletrajzi fikció, amelyben epiko-líriko típusú vonások ötvöződnek. Az elbeszélő, mivel más életkori és érettségi fokon áll az elbeszélt történet s az elbeszélt szereplőkhöz képest, ezért tudja „uralni” a múltat. A tapasztalati én a „mindentudás” pozíciójából „adja át” a szót a beszélő én(ek)nek, tehát sem a beszélő, sem a szöveg

szubjektuma nincs egy síkban a tapasztalati én-nel, még akkor sem, ha közel vannak egymáshoz. E szempontból válik a Pásztorének közvetve a szerzői (tapasztalati), közvetlenül a lírai (szubjektum) én kiterjesztésének, mitizálásának a szövegévé; azaz uralja azt a világot, amelyben benne van, s amely őbenne létezik.

A *Vád* című kötet versei többségében az egyes szám első személyű én-megszólalás példáit nyújtják, ahol a beszélő közel van a tapasztalati és a lírai én-hez is. Az ilyen típusú versek többségében a beszéd tárgya is a lírai én-hez kapcsolódik (önjellemzés, éntörténet, költői szerep, sorsértelmezés, helyzetelemzés, élmények stb.), másik részében az én-től különböző személyek, történetek, életképek (az ő, ők, az, azok pozíciói) tűnnek fel. A kötetben először jelennek meg a költői nézőpontváltás azon grammatikai esetei, amikor ugyanazon versen belül harmadik személyű beszélőből első személyű lesz vagy fordítva.

A *Hontalanok útján* című kötetben is gyakori a beszélő azonos versen belüli grammatikai személyének a megváltozása, a személytelenítés (objektiváció) és a személyessé tétel (szubjektiváció) változataival. Jellemző a tapasztalati én-től távolabbra kerülő beszélő én helyzete és a lírai én tárgyiasítása pl. a helyzetdalokban. A beszélő én s a beszéd tárgya közti viszonyban a különböző mértékű azonosulástípusok identitásmozzanatainak szubjektivációja visszaszorul, a tárgyias típusú versek száma nő (pl. balladák), az én stabilitása, centrumhelyzete gyengül.

A *Tűz és tenger* című kötet verseiben is az én az én-ről típusú, vallomásos jellegű közvetlen líraiság szólal meg, mintha a lírai én-be koncentrálódna a másik két én is.

Emellett a közvetett én-kifejezés is megmarad (helyzetdal, ballada, szegényember-versek pl.). Ezekben a perspektíva megnövelésével (a beszélő és a beszéd tárgya, ill. a beszélő és a lírai én között) olyan objektív lét- és énkép formálódik, amelyben az én-nel történő szembesülés lehetőségei jelennek meg, ill. a szövegszubjektum helyzetének átrendeződése (a közvetlen megjelenítéstől való eltávolodása) érzékelhető. A kötet az átfogó önértékelés példája, amelyben a magárahagyottság, ennek végtelenítése, szélsőséges helyzete rajzol új vonásokat az én-képre (pl. „*emberül is, magyarul is mertem*". (440), „*Az én hazám kívül esik e világon.*" (472); „*ki elhagytam a világot, / s kit a nagyvilág elhagyott.*" (475); *Pusztaság és Semmi.*" (526) stb.)

Az *Emlékezés távoli csillagokra* című kötetében a lírai (közvetlen) s az epikai (közvetett) feltárulkozás és világértelmezés egyaránt jelen van. Az én-én típusú beszédhelyzetben (beszélő én a lírai alanyról) s az én-te önmegszólító verstípusban egyéni sorskép, lételemzés, önjellemzés, számadás tematika bontakozik ki a múltidézés, a jelen és a múlt időszembesítése során. A sorsképekben (pl. „*Égtől és földtől elhagyatva*" (549); „*vívom egyedül magányos háborúm*" (576) stb.) és világképében a magára hagyott én s a világ pusztasága jelentéstartalom folytatódik (pl. „*kibővült országom egy újabb pusztasággal*" (550), „*ellopták az égről a szivárványt*"; „*Fút a lét az Idők napszállatján*" (667), „*hosszú fakó pókhálószálon / mozdulatlanul lóg a csend*" (668); „*félvilág egy lengő levélen*" (700) stb.). Az elmúlás mítosza formálódik, a költői én mint mitikus „*viola-madár*" már égi fészkére száll. Az önmitizálás felerősödik a magány, az egyedül maradt harcos, a kívülrekedtség, az elmúlás tematizációban, amellyel a párhuzamba állított világ (természet-társadalom-lét) pusztuló képei, látomásai társulnak. A szociografikus

utaltságú tartalom elhalványul egy emelkedettebb szemléletű, egyetemesbe tágított lírizált-mitizált látomásvilágban.

Az ő-ő(k) típusú beszédhelyzetben a személytelenített beszélő én történelmi korszakokat, sorsokat, hősöket, kurucos kívül- és szembenállást jelenít meg egy archaizáló nyelv- és létvilágban, ahol a jelennel szemben a múlt értékvilágként jelenik meg (pl. *„védték az életük megszépítő értelmét."* (646). A múlt képeiben az „*alsó kis Magyarország*" fragmentumai, végvári legények, majorok népe, volt zsellérek, cselédek jelenben folytatódó élete, a jelen kritikai szemlélete tűnik fel; új és erősödő vonásként az irónia és az önirónia mint az objektiváció új és egyúttal a tapasztalati én kívülrekedtségének viszonyító aspektusa.

A kötet beszédszólamai az előző kötetek mintáit folytatják azzal az erősödő jelentéstartalommal, amelyben a világtól elidegenedő én lét-képe és mítosza épül fel.

Az *Éna-dalokat* az egyes szám első személyű én megszólalásai jellemzik, a beszélő én a szöveg része. A szubjektív beszédhelyzet, a magánvilágban létező szubjektum világa tárul fel oly módon, hogy a lírai narráció szereplői (tapasztalati én, beszélő én, lírai én) közti távolság alig érzékelhető.

A Czégé Ádám-versek s a *Magyar vesszőn muzulmán virágok* című ciklusai az ún. szerepversek sajátos példái. A beszélő én azonossá válik Czégé Ádám és Muhammad alakjával. A tapasztalati én a beszélő én-ekbe transzponálódva a lírai én-ről „rangrejtve" vall.

Az *Ézsau éjszakája* című ciklusának verseire az egyes szám harmadik személyű beszédmód a jellemző, a személytelenített, krónikás attitűd. A tapasztalati én-től eltávolított beszélő szólama jeleníti meg a lírai én alakmásaiként a bibliai szereplőket és archetipikus helyzeteiket. Mitologizálása az egész világra kiterjed (én, ember, természet, történelem, kultúra, civilizációk). Az objektivációkban (kontextus és szerep) jelennek meg közvetve a szöveg feltételezhető szubjektumának lét-fragmentumai és én-szerepei.

A *Mesterek uccájában* a harmadik és az első személyű szólamok váltakoznak. Az első személyűben jelennek meg azok a metanarratív mozzanatok, amelyekben a szöveg keletkezéséről, a témáról, szerzői célról, a tárgy kifejtéséről, a beszéd-kommunikáció fenntartásáról, a költői szemlélet magyarázatáról olvashatunk. Jellegzetes vonása ez a szövegépítésnek, valójában a beszélő én közvetítésével a tapasztalati én a szöveg részévé válik. A harmadik személyű narrációban a sikátor-lét sorsokba, emberi helyzetekbe transzponált objektivizált kifejtése történik.

A *Szigetek könyve* című műben az első személyű beszélő szólama a krónika, a történet maga, a krónikás a szöveg része (perszonális előadásmód). A harmadik személyű szólamban a lírai reflexiók, a témához fűződő szubjektív viszony jelenik meg úgy, mintha a tapasztalati én szólna. E részek, váltások tartalmazzák a történethez kapcsolódó általánosítás, tanulság, mérlegelés mozzanatait is. Az első személyű beszélő én Sinkáról, mintha egy negyedik személyről (beszélő-, költői-, tapasztalati én-en kívüli) szólna, aki ezáltal válik a szöveg részévé a tapasztalati én-től is eltávolított szerepben.

A beszélő én által megjelenített lírai én látomásának leírása történet a történetben: az egyéni sors mitizált megjelenítése. Az emberiség képviseletében tűnik fel mint ős-maga, Ádám, a történelem személyiségei, a mindenkori Én: *„az Én útja vezet, / az Én-é, ki a teremtés örömét a földön is küssza."* (490); *a „költő", a „vezér", a „remény prédikátora"* (490); s az Én-történettel a világmindenség összefüggései: *„világmindenség: terek, / misztériumok, ólemek, csillagkörök, / életek, az egész nagy körforgás mind ott villog vele, Ember, ez mind törvény, ha ezt képzeled is, / hogy te ezt csak álmodod."* (489). Az Én-Ember mítosz egyesül, a személyiségtörténet a mindenki történetévé válik. Máglyába lép, mint minden elődje, aki akart valamit: *„Ő volt, igen: / minden korokban tükörképem, / énem Énje: én fényes belsejem."* (496). A máglya-kép és szerep (áldozat) visszatér most már az emberiségért vállalt áldozat szimbólumaként. Harmadik és első személyben is búcsúzik: a beszélő én-ek egyesülnek: *„Életnek szomja immáron nem gyötör: / elmúlt a múlt, s minden oly pillanat. / De ha le is hullt hava / az életnek, s bezárult a földi kör, / világít a végső nap csillaga, / él az élet: az ég nyitva maradt."* (543). A lét dilemmáját az egyetemes lét folytatásával oldja fel, az élet utáni lét lehetőségével: a transzcendens létezés reményével is szintéziseszméjével.

1.1.3. Költő és szerep

A vázolt én-képek megjelenítésének értelmezése meghatározott cselekvéstartalmakhoz, az én-érvényesítésnek a hogyanban megnyilvánuló identitásrealizációihoz kapcsolódik.

Az én-kép mitizált megjelenítésében egy küldetést teljesítő képviseleti szerep bontakozik ki, amely az önfeláldozás, feláldoztatás s az áldozat misztériumában testesül meg. A képviseleti-küldött státus mitikus hatalmaktól mitikus küzdelemben elnyert kiválasztás eredménye, amelyet a nép legitimációja követ. A kultikus-szakrális mitologikus szerep társadalmi-profán megjelenítése a lázadó-lázító vezér szerepe, amely társadalmasult szerep- és tevékenységváltozatokban manifesztálódik („*vezéretek vagyok", lázadó vagyok"* pl.).

A képviseleti-küldetéses szerep érvényesítésének elbizonytalanodását (Hontalanok útján) azonban jelzi a költői magánmitológia (személyes én) motívumainak a hangsúlyozott megjelenítése, a szociumtól eltávolodó s az általános emberi képviseletét felvállaló jelzések (pl. *„Mentem az emberi lelket"*) erősödése. A költészet társadalmi funkcióitól eltávolított, majd attól megfosztott önértékként bukkan fel (pl. *„csak a dal lesz az, ami volt: / elsirandóan örökre szép."*). Mindez egy szemléletbeli és belső költészettörténeti változást jelez, amelyben a közösség alapú (archaikus) költői mitologizációt egy szubjektum alapú (modern) költői mitologizáció kezdi árnyalni, azaz a valódi (létező) közösség elvesztését egy teremtett (virtuális) közösség, továbbá egy létező és egy virtuális (mitikus) identitástartalom együttélése jellemzi.

Utolsó művében (Szigetek könyve) az eredeti küldetésszerep beteljesületlenségét veszi számba; a belső világhoz forduló költői én *(„ma önmagamhoz suttogok"*) szerepeit felsorakoztatva (Isten küldötte és vesztese; a nép vezére pl.) és elhagyva búcsúzik azzal a reménnyel, hogy *„mesében, kenyérben"* tovább él most már egyetlen szerepben, a költőiben.

1.1.4. Én és közösség

A pásztor- és parasztközösségek társadalmi, szociokulturális és szellemi közege eredendően a költői sors forrása, értelem- és jelentésadó alapja, az identitástörténet értelmezője.

A költői én s a közösségek története azonosítás-fragmentumokban, ill. kapcsolattörténeti (grammatikai és kommunikációs) jelzésekben jelenik meg. A mitologikus közösség- és énképet a szociografikus-társadalmi utaltságú történelmi sorskérdések tematizációi szövik át; a társadalmi-szociális igazságtevés, az ellenállás, bujdosás, keresés, önpusztítás, pusztulás stb. sokszor a metaforizált-mitikusban folytatódó költői példái.

Az emlékezés (pl. Pásztorének, Emlékezés távoli csillagokra, Tűz és tenger) szociális identitást megtartó funkciót tölt be különösen akkor, amikor a költői én sorsbeteljesítése megkérdőjeleződik, s az útkeresés-keresés artikulációjának kényszere formálja motivikus megjelenítésű képeit.

Az út szimbolikához a szenvedés, menekülés, kiútkeresés és kilátástalanság történelmi és egzisztenciális (közösségi és individuális) élményei kapcsolódnak. A költői én a szocium(ok) tól történő eltávolodással a magáramaradottság új mítoszát teremti meg, a közösségnélküliséget is magába foglaló reménytelenséget, amelyet a *„Nem fogad be a nagyvilág”, a „Magam vagyok”* helyzetelemzése és én-képe jellemez (Tűz és tenger pl.). Az én-nek a világba és a világnak az én-be történő integrációja (a költői szocializáció aspektusai) sikertelen és befejezetlen marad

(Emlékezés távoli csillagokra pl.). A közösségektől (szocium és nemzet) való ki- és elszakadás hiányát az emberiségbe történő integrációval pótolná vagy oldaná fel (Ézsau éjszakája), az általános emberi (egyetemes) lét modelljeivel (pl. „ős hajó"-kép), a világértelmezés igényével, a számvetés kényszerével; a költészettel, vagyis a mondás-kimondás identitásfenntartó szerepével. A személy „önazonosságának és szimbolikus egységének fenntartása feltétele valamely csoport szimbolikus realitásához való tartozás, azaz a csoportnak az individuális élettörténeteken túlmutató identitása feltétele az egyes személy identitásának" is (Habermas 1994. 143.). Ha e csoport (közösség) feltétel megrendül vagy megszűnik, az identitásviszonyulások rendszere is átalakul. Az archaikus típusú költői mitologizációban még erősek a kollektívumban, ill. a kollektívumhoz fűződő identitáskapcsolatok és- tartalmak. E kapcsolatrendszer erodálódásával a mitologizáció szakrális vonásai elhalványulnak, a szerepek profanizálódnak, majd eltűnnek (megváltó-vezéri attitűd). A költői és a közösségi lét újrateremtésének egysége, folytonosságának fenntartása a közösségek széthullásával és a költői szemlélet és léthelyzet eltávolodásával az egymásrautaltság és vonatkoztatás lehetőségének feltételeit szünteti meg, amely válságos költői-emberi léthelyzethez, egyszersmind mitologizálási típusvált(oz)áshoz vezet.

Tehát a személyiségtörténettel párhuzamosan vagy abba szövődve kezdettől fogva fontos költői kategóriaként szerepelt a közösség. A paraszt- és pásztorvilág megidézett sorsképeinek kilátástalanságát a mitikusban folytatódó és beteljesült teljes értékű élettel ellenpontozza. Az „*alúlsó Magyarország*" (summások, kondások, pásztorok, hajcsárok, betyárok, parasztok, zsellérek, cselédek, kisbérlők, mesteremberek stb.) gyakran névvel hitelesített, dokumentált alakjainak a sorsa

enciklopédikus teljességgel tárul fel (születés és halál, munka, család, szokásrendek, öröm és bánat, álmok és vágyak, küzdelmek stb.), azaz az emberi lét alaphelyzeteit e világban mutatja meg.

A megoldás sinkai programja az anyagi, társadalmi és szellemi szabadság, az etikai és a szociális igazságtevés, egy humán-elvű világ megteremtése lehetne. A költői küldetés és képviseleti szerep társadalmi motiváltságát ebből a nézőpontból érthetjük meg. E szerep tragikus beteljesületlenségét más művészi kompenzációk még átmenetileg sem feledtethetik; az elveszett létként megélt hiány a költői én alapvető élménye és léttapasztalata, s egy költői magánmitológia alapja lesz.

1.1.5. Én és környezet

– táj és tér –

Az identitástartalmakba beépül a személyes és szociális táj- és térvilág, az ahhoz fűződő viszony alakulása, annak szubjektivizált, interiorizált vonatkozásai. A kettős téri-táji szemléletben is egy referenciális (pl. Körösök vidéke) és egy önreferenciális (pl. *„Biharország”*) vonatkozásrendszer tárul fel. Az önreferenciális szövegvilág tereit egy metaforikus-mitologizált szemlélet és nézőpont nyelvi világa jeleníti meg, amely az én- és világértelmezés közösséghez, szülőföldhöz-nemzethez-hazához s az emberi létezés mítoszi helyeihez kapcsolódó tartalmaira utal.

A téri-természeti környezet s az ember relációjában, az identitásállapot és lét-érzékelés megjelenítésében az átfogó út-szimbolika tölt be itt is meghatározó

szerepet. Az út-utazás többjelentésű motivikus képe (út, kocsiút, tengerút, hajóút, vándorút stb.) többféle kontextusban van jelen, amelyhez az életút-életsors-útkeresés- történelmi sors-emberi lét jelentései és párhuzamai társulnak. A puszta is többfunkciós szerepet betöltő táji-téri elem, motivikus szimbólum. A puszta a szűkebb haza, a szülőföld, az egyén és a közösség értéktelített édene egyrészt *(„tündérszép országom”* pl.), másrészt az üresség, a semmi szinonimája (*„December-ország”; „Jégország”, „a pusztaság öle”* pl.), amely a nem-lét képzetévé válik. Az egyén identitásvilágából kiszoruló lét válságával szellemi és lelki identitásveszteség társul.

A tér- és világszemlélet szoláris (nap-fény) kultusza mindkét mitologizáló típusra (archaikus és modern) jellemző sajátosság. A Kozmosz (világrend) centruma a Nap, amely az élet forrása, a termékenység és újjászületés vonatkozási pontja. A Naphoz kapcsolódó ciklikus mozgás többféle értelmezésben kerül megjelenítésre (évszakok, napszakok, élet és halál, földi és égi stb.). Az ún. fenti (Nap, Hold, csillagok, ég = világosság-Fény) és a lenti (pokol, démoni világ = Sötét) világok egyetemessé tett oppozíciójában az ember-elvű világ humán identitástartalmait félti. A színszimbolika (arany, ezüst, piros, kék, viola, ibolya, opál, fekete stb.) jeleníti meg az élettel telített lét világegész élményét és az élet nélküli lét pusztuló, kiüresedő világát.

A táj- és térvilág sokrétegű jelentéstartalmai a lét- és önértelmezésben, a szellemi és történelmi hovatartozás kifejezésében, a világképformációk költői megteremtésében töltik be elsődleges szerepüket; a szülőföldhöz, a peremlét közösségeihez, a haza- és nemzethez, az emberi világhoz fűződő tudati és

emocionális hovatartozás, s e hovatartozás elvesztésének referenciális és mitologikus hordozója.

A mitizált természetkép leggyakrabban az idill és a tragikum kategóriájával kapcsolódik össze, amely a valóság kétféle nézőpontját is jelenti. Mindkét esetben a metaforikus költői nyelvben tárul fel a jellegzetesen alföldi világot idéző látvány (pl. lángoló mező, csillogó porszem, szent búzaszem, illatos csipkefák, habos felhők, tengerkék este, opálszín hajnal, csillagpipacs, ill. égig nő a semmi, véres a falevél, fekete homok, tenger az éj stb.) s a látványképnek megfelelő emberi tartalmak és értékek. A referenciális sík is kettős arculatú természetképet hordoz: az idillit (pl. a puszta csendje, mezők, virágok, patakok, szíkföld stb.) és a tragikust (pl. kóró, mocsár, utak tövise, sár, dér, szél stb.). Azonos térben és időben teremti és semmisíti meg az idill és a tragikus, a mitikus s a valóságos vonatkozási rendszerbe állított képeit. Az ember és természet viszonyának metaforizálása kétirányú: a természet perszonifikálódik (szubjektiváció) s az emberi tárgyiasul (objektiváció).

Az idilliben a harmónia, az egész-elvűség, a tragikusban a diszharmónia, az egész széthullása, kiüresedése tapasztalható meg egészen a „világhiány”-ig. A természeti világ jelenségeiből emblematikus értékű szimbólumokat alkot (pl. puszta = éden és nem éden, haza; sziget = bölcső és sír, élet és halál helye, lelki haza; út = életsors, léthelyzet; vadrózsa = remény; rózsa = az Ígéret, új szövetség, új aranykor és éden stb.). A természet képei hordozzák a halálvízió és az életigenlés gondolati és emocionális jelentéseit is (pl. *„mert él az élet, és az Isten örökre. / vágtató, fényes záporok / viselős tavasz árpák / kenyere és szülővize”*. /.

A Sinka-költészet természeti világának lokalitása, szociokulturális vonatkozásrendszere és mitologizált megjelenítése az alföld- és puszta-mítosz történetének a modern költészeti irányokban történő gazdagítása is, mindenekelőtt léttere és léthordozója az emberi sorsnak.

1.1.6. Idő-szemlélet

Az idő a lét- és önmegértés horizontja (Heidegger 1989. 51.); a lét- és önmegértés az időben s az idő függvényében történik.

Az idő Sinka költői világában is mint egyetemes létmeghatározó törvény mitizálódik, ilyen értelemben (is) szimbolikus szerepű. Az idősíkok közti váltások (vágások) ismétlődésében értelmeződik és újraértelmeződik a létsors, amelyet egy „első olvasó"(költői én) változó olvasatai hoznak létre az akkorhoz-mosthoz-majdhoz való viszonyítás során. Az idő viszony, viszonyítás; az időszembesítés (jelen →← múlt, jelen →← jövő, múlt →← jövő, történelmi idő →← mitikus idő stb.) a szövegek intertextualitásaként van jelen.

Idő-lét-érték egymáshoz viszonyított kategóriák, együtt képesek az értelemképzés szerepének a betöltésére. Az egyes időkategóriákhoz többféle létkép kapcsolódik. A történeti jelenhez: 1. a jövő előkészületének ideje (Himnuszok Kelet kapujában pl.), 2. a kilátástalanság (Pásztorének pl.), 3. az átmenetiség (Hontalanok útján pl.), 4. a semmi képzete (Tűz és tenger pl.), 5. a számvetés (Szigetek könyve pl.). A mitikus jelenhez: 1. az örökös, időtlen jelen (Himnuszok Kelet kapujában pl.), 2. a semmi képzete (Tűz és tenger pl.). A történeti múlthoz: 1. a lehetőség, a remény

(Pásztorének pl.), 2. a nem-éden, elveszett idő-elveszett lét (Emlékezés távoli csillagokra pl.), 3. az idill (Emlékezés távoli csillagokra pl.). A mitikus múlthoz: 1. a történelemelőtti aranykor (Denevérek honfoglalása pl.), 2. az előidő, ősidő, bibliai idő (Ézsau éjszakája, Szigetek könyve pl.). A történeti jövőhöz: 1. az átmenetiség (Pásztorének pl.), 2. amivé lehetne, amivé válik (Szigetek könyve pl.). A mitikus jövőhöz: 1. az új univerzum, új aranykor (Tűz és tenger pl.), 2. a halál, amely új élet forrása lesz (Szigetek könyve pl.). Az állandó történeti időhöz: 1. a „folytonos lét", folyamat (Mesterek uccája pl.). Az állandó mitikus időhöz: 1. a lét előtti végtelen (Ézsau éjszakája pl.), 2. a lét utáni végtelen (Emlékezés távoli csillagokra pl.).

Az időviszonyok szembesítésrendszerei többféle relációt alkotnak (történeti jelen viszonyítása a jövőhöz, múlthoz, a múlt és jövő közöttihez; a mitikus jelen viszonyítása az időtlenhez s a végtelenhez; a történeti múlt viszonyítása a kezdethez s a véghez; a mitikus múlt viszonyítása az ősidőhöz; a történeti jövő a véghez, a mitikus jövő az új kezdethez, a folytonos lét körforgásához).

A jelenből hiányzik az éden, mindkét típusát a lét-hiány jellemzi. A múlthoz az éden és az aranykor kapcsolódik egyrészt, másrészt a történeti múlthoz a semmi képzete, amely hiányzik a mitikus múltból. A jövő mindkét idejében megjelenik az értelmes lét lehetősége. Tehát pozitív létkép a jövő és a múlt, negatív létkép a jelen időkategóriájában képződik. A jelenhez képest értéktelített a múlt és a jövő, ám a múlt a múlthoz képest majd az értékvesztés színterévé válik.

Az időszemlélet egyik legfontosabb időmotívuma az emlékezés, amely a személyiség és közösségtörténet létvonatkozásainak értelmezésében tölti be sajátos szerepét (pl. *„emlékezem"; Idő, vesd szívemre / két nagy kéklő kezed"; „látom [...] / egyre messzebbről s egyre szebben / tűnt estéim, ha lámpa gyúlt"; „emlékeibe visszaás"; Idő, minek kékjét ha feloldják, / csak hamu, s e hamu fölött / a bús emlék-lepke csak haláltáncát kerengi"* stb.). Az emlékező én a jelenből minősíti a múltat, de a múlt is értékeli a jelent: átértékel, helyesbít, más dimenzióba helyez. Az idő mindig átértékelt idő, a történet átértékelt történet (fikcionalitás-rétegek). A linearitás a metonimikus narrációhoz kapcsolódik (személyiség- és közösségtörténet, fejlődéskép). Az idősíkváltások az epikus történet linearitását (a múltból a jelen felé) és fordított linearitását (a jelentől a múlt felé) megszakítva a jelen nézőpontjából megszólaltatott lírai reflexiók szerepét töltik be, amelyben a jelen én-je és helyzete is értékelésre kerül. Az időváltások többnyire a múlt és a jelen közt egymást minősítő, értékelő mozzanatokkal történnek meg.

A kultikus-ciklikus (kozmikus) idő (Kirk 1993) körforgása az ismétlés-visszatérés mitikus léttartalmait bontja ki (keletkezés-lét-létmegszűnés-keletkezés stb.) mindhárom szférában (természeti-emberi-világmindenség), így az egyes szférák tükörképekként képezik le egymást. A körforgásban a bipolaritás többféle relációja ismétlődik meg (pl. nappal-éjjel, fény-sötét, élet-halál, véges-végtelen, fent-lent stb.), másrészt ami volt (múlt) és ami lehetne (jövő).

Az ismétlődés a lét ritmusa, amelyben a létezés, másrészt a nemlétezés egyetemes és számunkra végső oppozíciója (és korrelációja) tárul fel. A mitikus időben az időtlen-végtelen, az állandó képzete; a történelmi időben viszont a folytonos

változás formálódik. Az előbbihez a körforgás-visszatérés, az utóbbihoz a linearitás-keletkezés és elmúlás kapcsolódik. Fontos időtoposz a külső és a belső idő. A külső a belsőbe felszívódva („*Csak a szívben él*") a szubjektum én- és létérzékelésben az egyetlen idő marad: az én jelene, amelynek jelenvalóságában a valóságos léttől való elidegenedés értelmezi már csak (Frye 1997. 228.) a létmegértés lényegét. Az idő, az évek: *„Tükrök [...], bennük nézem magamat"* – írja Sinka, bennük tükröződik vissza a megmaradt időből az egyéni létkép végső (referenciális és önreferenciális) szomorúsága.

2. Nyelv és poézis

„Magad is olyan vagy: ősképként szinte jel." (Sinka 1951-1972. 568.)

2.1. Kódok és fragmentumok

A paraszt- és pásztortársadalom szociokulturális tapasztalati világának (munkakultúra, szokásrendek, hiedelmek, mentális ismeretek, gyógyítás, etnográfiai ismeretanyag stb.), verbális és nem verbális kódjainak költészetté válását a Sinka-recepciók kiemelt jelentőségűnek ítélik. Ezek referenciaértéke egyfajta költői szociográfiának is tekinthető, így a Sinka-költészetnek a népi mozgalom eszmei céljaihoz leginkább köthető sajátosságaként értékelhető. E világgal azonosulva, de kívül kerülve, az „innen" és az „onnan" szemléletével szól róla:

És mégis szerettem ezt a kort,
sejtelmét, a vének meséjét,
mímelését, a borzongását,
falujában az esti békét –
s életem vele összeforrt. (582)

A versvilág egyik kulturális rétege a hagyományként őrzött szakrális és világi szóbeli *irodalom / népköltészet*, amelynek legősibb emlékei költői mitologizmusának archaikus rétegeiben bukkannak fel (varázsszövegek, átokszövegek, siratók, eskük, imák, zsoltárok, himnuszok, mesék, dalok, balladák, történetek stb.) mint remitologizált, újraalkotott változatok, költészetté tett szövegek.

A népi kultúra szerves része volt még a pogánykorból származó *hiedelemvilág*, amelyet az adott közösség még esetenként valóságként élt meg. A mitikus lények (sátán, ördög, boszorkány, démonok, lidércek stb.), a mitikus történések (átváltozás, rontás, varázslás, kísértetjárás stb.), a babonás szokások gyakorlása a valóságos világ szokásos működéséhez tartoznak, amelyet a művészi teremtésfolyamatban Sinka már költői világot alkotó kulturális kódként kezel.

Az archaikus világok kulturális öröksége a *szoláris kultusz* is, amelynek kozmosz-elvű rendje önálló szövegekben (Ördöglakodalom, Denevérek honfoglalása pl.) és szövegrészletekben (Éna-dalok, Himnuszok Kelet kapujában pl.) fel-feltűnik mint teljes értékű világ, ill. a világegész-szemlélet realizációja. A népmesék, ill. hiedelmek világfája a világegész (fent-köztes-lent) modellvariációja.

Az antik és a naiv mitológiák költői remitologizációja mellett a legnagyobb hatású kulturális értékként kezeli még a *Bibliát*, a keresztény mitológia végső etikai értékeket hordozó kulturális jelrendszerét, emblematikus motívumait, amelyet alapvetően egy etika-elvű költői világ fikciójában értelmez újjá az én- és világmagyarázat szándékával (pl. Ézsau éjszakája).

A magyar *történelmi hagyományok* és mitikus *szemléletformák* hatásáról – sokszor túlértékelt formában – a Sinka-recepciók is szólnak. E hagyományok a Kelet- és Ázsia-kultusz (turáni mitológia), a származástudat, a történelmi sorsértelmezés, a társadalomkép „alulnézetből" történő szemlélete, a szabadságharcos hagyományok – néha Ady szemléletére utaló – fragmentumai, intertextuális szöveglenyomatai.

Az egyetemes írott és íratlan mitológiai hagyományokból merítő költői invenció mellett Sinka I. *saját* mitologizáló kulturális (irodalmi) *jelrendszert* alkot: a közel-keleti világ kontextusának mitologikus értelmű „felhasználásával" (Magyar vesszőn muzulmán virágok, Ézsau éjszakája pl.), a belső lét mitologikus kivetítésével (Szigetek könyve pl.), a puszta-mítosz továbbépítésével és újraértelmezésével, a modernitás emberének útkeresésével és útvesztésével, egy új léttapasztalat mítoszának egzisztenciális magánvilágával, az én-kép önértelmező történetével, a költői szerep közösségi és magánmítoszával, a világegész élmény egyik utolsó mítoszával szembesülő költői vállalkozás heroizmusával.

A tematizációk irodalmi és nem irodalmi mitologizáló kulturális kódjai és fragmentumai a költői szemlélet által meghatározott alkotásfolyamat során, egy egyéni arculatú szuverén szövegvilág konstruálásában nyernek új értelmet és kapnak formát.

2.2. Nyelv(ek) és világ(ok)

Az irodalmi szöveget többféle nyelvhasználati mód, *regisztertípus* alkothatja. E belső nyelvhasználati polifónia színes és heterogén jellegű stilisztikai jelrendszert építhet fel, amely más-más szemantikai és szociokulturális tapasztalati világ nyelvi realizációiban testesülhet meg. Ugyanakkor e sajátosság egyfajta „multimediális" arculatot is kölcsönözhet a szövegnek, amelyet az egyes regisztertípusok szinkronitása, ill. kontaminációja is működtet (Lachmann 1995).

Sinka költői szövegeit e *polifonikus nyelvhasználat* jellemzi, melyben az egyes regisztertípusok (kódok) más-más nyelvi világot, így más-más világképi vonatkozást teremtenek (pl. tárgyias-objektív, metaforikus-szimbolikus, intellektuális-gondolati, emocionális-szubjektív stb.) (Tolcsvai 1994). E nyelvi világok egy-egy beszédszólammal, ill. nézőponttal való összefüggése teszi lehetővé, hogy a nézőpontváltással együtt esetenként regiszterváltásra, ill. a világképi vonatkozás megváltozására is sor kerüljön (vö. Hankiss 1969). Mindez különös belső dinamizmust kölcsönöz Sinka szövegeinek, egyszersmind többféle szemlélődési horizont megnyitásának érvényesülését teszi lehetővé.

A mitologizáló költői világ megkonstruálásában e többféle belső kódrendszer játszik szerepet, amelyekben az *archaikus*, a *nép- és tájnyelvi*, a *szaknyelvi*, a *köz- és rétegnyelvi*, a *szakrális* és *profán*, az *irodalmi és szubkulturális* stb. kódelemek „léphetnek be" a szövegalkotás folyamatába; szociokulturális vonatkozású kódelemek pl. a tárgyias-objektív, a szakrális és irodalmi kódelemek pl. a metaforikus-szimbolikus vonatkozású nyelvi elemekkel társulhatnak.

Mivel az egyes regisztertípusok nyelvi univerzuma más-más kommunikációs, információs, esztétikai stb. értékvonatkozással bír, ezért a szöveg vonatkozásainak sokfélesége az értékpolifónia jelenségével is összefügg (Veres 1992. 290.).

Az egyes regisztertípusok kódelemei a költői mitologizáló világ megalkotásában különböző mértékű szerepet tölthetnek be. A metaforikus-szimbolikus belső nyelvi regisztertípus a mitologizáló költői világ megteremtésének legfontosabb nyelvi-stilisztikai jelrendszere.

A *metaforikus nyelvi kép* a mitikus világlátás sajátos realizációja, ugyanis különböző valóságsíkokat integrál; szinkretizmusa, együttlátása és együttérzékelése önmagában is a mitikus egész képzetét kelti. Egyszerre képes a létszemlélet materializálására és metafizikai távlatok megnyitására (Thomka 1992). Egyesíti a nyelvben megnyilvánuló világmegismerés asszociációs és kategoriális mozzanatait (Bencze 1996. 243.); világépítő- és értelmező szerepet tölt be (Szegedi-Maszák 1995. 93.); egy lehetséges költői világ modellálásában vesz részt (Zalabai 1986).

Sinka *metaforáinak* többsége valamely *motívumrendszer* része is egyúttal: „mindazokat a tényezőket, melyek-vagy melyeknek változatai-legalább egyszer előfordulnak még ugyanabban a műben – föltéve, hogy ennek az ismétlődésnek, ill. variációnak valamilyen észlelhető strukturális vagy jelentésfunkciója van" – írja Tamás Attila –, motívumnak tekinthetjük." (Tamás 1972. 203; vö. Bernáth 1998. 29-30.). A Sinka-motívumok egy része emblematikus értékű és archetipikus szerepű. Ezen típusok „az egész világirodalomra kiterjedő tematikai közhelyeket, a mítoszokban, hiedelmekben, vallásokban is kimutatható, irodalomelőtti jelképeket jelöli." (Cs. Gyímesi 1992. 78.).

2.2.1. Motívumrendszerek

A szövegépítő motívumrendszerek a szöveg egészében megjelenő szövegelemek, ill. szövegtípusok, amelyekben egy komplex világismeret Sinka-féle tudása jelenik meg mintegy a „szövegmítosz" konstruálását vezérelve. A motívumok egy része motívumláncba szerveződve létképző, lét- és világmagyarázó tartalmak koherens világát fejezi ki. Ilyenek pl. az út-utazás, az én-történet, a lét és nem-lét, a tér- és táj, a puszta, a névvilág, a személyek-hősök-alakmások más vonatkozásban már említett rendszerei.

Ezek közül az egyik legátfogóbb motívumrendszer az *út* fogalmához kapcsolódik. E motívumrendszert alkotó rétegek fókusz értékű centrumai az út, hajó-szekér, utazás részrendszerei, amelyek köré egy horizontális és egy vertikális jelentéshálót alkotó szórendszer szerveződik. Az úthoz pl. a félút, útaimon, útad, úttalannak, országutak, sorsuknak útja, ősi út; a hajóhoz a csónak, az élet hajója, sziget, az élet

vize, öböl, tenger, az élet sodra, az idők tengere, a sors árja, óceán, égi és földi tenger; a szekérhez az élet szekerei, angyali szekér, kocsiján, vasszekér, menekülő szekered, koldusszekerein; az utazáshoz a hajóz, úszva, vándorlás, útrakel, futnak, vágtatnak, átballagott, utazik, menekült, bolyongok stb.

Az út-utazás hordozta jelentésrendszerek a létsorsok és létképek egyedi és egyetemes realizációit testesítik meg, melyek a földi és az égi, a reális és az irreális, az egyéni s az emberi stb. szférákban egyaránt érvényes kategóriákká válnak. A motívumrendszer hierarchikus szervezettségű rétegei az egyéni léttől a világmindenségig terjedő költői univerzum és a teremtő költő viszonyrendszeréről és ennek világkép-alkotó szerepéről vallanak. Az úthoz kapcsolódó motívumrendszerek a világmindenség különböző szinteken és különböző mértékben érvényesülő léttörvényeire, a lét és nem-lét realizációira vonatkoznak, átfogják a) az égi és a transzcendens világot, b) az emberi sors általános, példázat értékű helyzeteit, c) a történelmi s benne a magyarság-sorsot, d) a társadalmi létet e) s az egyéni létsors, útkeresés történeteit. (Pl. a) égi és transzcendens világ: *„folyt az idő, / az égen fenn a hold hajózott, / s hallgattak minden csillagok”*. 448; *„Gördül az égen a nagy angyali szekér. / Hét tengernek és öt világnak / tetején gördül: csillagok ringnak / óceán álmodik, az angyalok trombitálnak”*. 557; *„Zsuzsánna, a tengerekre viszlek, / jöjj velem a világon körbe. / Óceánban fürdik meg a lelkünk; / lelkünk fürdik, s a föld elmerül.”* 622; *„Aranyló árvíz volt körül a világ, a hold volt a hajója, / s futott velünk a föld öbölből / egy másik partra, új földre, / a jövendőbe át.”* 537; *„Elmúlt bánatok és régi szerelmek, / emlékek csak az angyalok kocsiján.”* 557; *„A kemény életű ember is / szokott ám álmodozni is; / útazik a lelke színes hajókon, / miket az élet sodra visz / messze, égi és földi*

tengerekre, ameddig fut a képzelet." 263; *„Pereg csak az idő… / Hogy pereg az óra! / úszik a falevél, / utolsó az útja; / s utolsó útjának / semminek hajója"* 608; b) az emberi sors általános példázatai*: „Hányódnak az élet hajóján"* 211; *„Ki tudja: az országútak / mikor eredtek; népeknek, embereknek / nyomaiból lettek, s futnak / nyugatnak, futnak keletnek / rajtuk az idők tovafútnak, / hazátlan népek hazát keresnek / rajta ma is, mint ahogy régen kerestek."* 454; *„Ó, opálföld és fenn a nagy sárga nap! / És mi örökre s egyre útrakészen / mint tizenegy lengő felhőrongy darab…/ Vágtatnak a gyémánt éjszakába"*. 614; *„Mennyi merengő csónakos, / mennyi kettétört sugárzás. / S apadt vizén az életnek / mennyi hős: messzire vágyás."* 554; *„Két gyalogút, s mennyi vándor, / s mind egymás nyomába lép. / S hogy-hogy az egyiknek sötét, / a másiknak kék az ég?"* 618); c) a történelmi s benne a magyarság-sors*: „Vasszekér a történelem, / útaimon mindig itt van. Én vagyok a csavargó, ki / a táj kék borát kiittam."* 448; *„De az elomló időben / új generáció / veszi át a holtaknak helyét, / s bukdácsol tovább a hajó, / az élet, mit a sors árja tovaragad"* 160; *„A távoli / időben is lesznek útak, / tele kottyanókkal, / hol az élet szekerei nehezen görgenek, / s félre megy a szekér… Hányja- / veti az út a kocsirudat."* 225; *„Csendes szekér, de nyöszörög, / nagy az útja, talán örök. / Messzi keleten faragták, / s nyugat előtt összerakták. Utasa mind mosolytalan volt mindig s még ma is olyan."* 448; *„Kendőd letörött zászló, / sírásod jaj, nem újság: / menekülő szekered / „ős-magyar szomorúság"* 411.); d) társadalmi létképek: *„Nézem őket: ők örökké futnak, mégis itt maradnak, / s mindig, mint a mesék hősei, / most is másoknak aratnak."* 558; *„Egynek se volt sose jussa, / se joga, se márciusa. / Széthányódtak valahányan / úttalannak a világba."* 515*; „Őszi ködben sárban úszva / fut bizony a puszta útja. / Sokat kellett azon járni, / de sokat tűnődtek azon / velem az ország árvái."* 438*; „… hajh, parasztok, / hajtsatok, mert*

lemaradtok! Hajtsatok át egyenesen / az én kemény, vad szívemen. / Az is utas, boldogtalan". 468; e) egyéni létsors, útkeresés helyzetei: *„de inkább kerestem / hazámat, / hol a nagy tájak, / a messzeséget kékbe fojtják"* 351; *„S bús szolgád, Uram, én is / a káprázat határán / bolyongok az ős-csillagok között, / ahol a nagy víziók lobognak; / elhoztam elibéd, hogy szenteld meg a pálcám, / s egész életemet, mi tudod: láng és álom."* 75; *„Úgy is én vagyok ama szigetnek / vitéze, hasonmása az égi ősnek, / testetlen magamnak, ki eljön értem, / megáld, vigasztal, elém ül. / És nem bocsájt el már. Az ő útait járom, / minden utaimnak befejezésül."* 584; *„Mész már nem sokára, Fekete Bojtár / s az leszel újra, ami – s aki voltál"* 669; *„Világ, sokald meg már vándorlásaimat: / elég volt."* 764. stb.)

Az egyéni létsors képeiben elsősorban a szövegszubjektum (lírai én) motivikus rendszerbe szerveződő világa tárul fel, az önértelmezés-önmegértés, szerepfelfogás, világkép-elemek pl. („*én a táltos* (76); *állásszagú bojtár* (235*); az esők vőlegénye* (235); *Folyó voltam, tóvá lettem, / tél jött-jéggé merevedtem* (318); *Én meg éltem csak, mint a rab* (79*); Pedig én csak vad pásztor voltam* (95); *vándor legyek, kiáltó-e nagy világban* (62); *kis magyar pillangó* (63); *kunnyók fia* (84); *olyan vagyok, / mint a madár a tengeren / ha nincsen már hova szállnia* (84); *költő legyek* (56); *sár fia* (569); *Mintha csak vad farkas volnék* (570); *Ág lehettem volna, de falevél lettem* (576); *Ember szeretnék lenni* (628); *kunisili vezér* (675); *egy kis volt cseléd* (686); *Éltem úgy, mint a vadmadár* (527); *majorosok rongyosa lettem* (378); *Lettem szegény parasztherceg* (383); *legyek suhogó nyíl, / ... meztelen kard... / Jelnek születtem én* (549); *S im, aki annyi ostort futott: / futhatott, mégis elbukott* (544); *Egyedül mentem, / nem volt velem más, / csak a névtelen nevem*" (294) stb. A táltostól a névtelen státusáig jut, az én értékvesztésének egy olyan története

konstruálódik, amelyben a szövegszubjektum világbani létének értelme kérdőjeleződik meg, s marad a végső állapot: az árváé.

Ám, túl az ég kékjén,
a holdcsónak
megállott,
és az ős-lélek,
ki önmaga emlékén
lett, nőtt élt
és él mindörökké,
leszállott
hozzám.

És a hold nem volt többé,
köd lett a csónak.
S az égi hajónak
vége volt.
És az őslélek, „Ő”,

a kezdet „Egyjének”
lényege, a nem osztható,
a mérhetetlen térnek
ura, kinek virág nő
a tekintetéből
és világok
omlanak
össze tőle- „Ő”
ki a világkört
önmagába zárta:
látta,
hogy ott is
kimondhatatlan árva
vagyok; (359)

Lefoszlanak a társadalmi szerepek, csak az emberi lét utolsó státusa marad a transzcendensbe helyezett létezés örök centrumában, ahol már az egyetemes lét és univerzum is az „Ő" egyetlen tökéletesre zárt „világkörében" mint végső abszolutumban létezik, s a szubjektum egyetlen létezési formája marad, az árváé, épp úgy, mint az „Ő" árvaságáé. A közösségi léttől az egyéni létig, az egyéni léttől az egyetlen létig; a közösségi lét mítoszától az egyéni lét mítoszáig, az egyéni lét mítoszától az egyetlen lét mítoszáig jut, ahol a létező világot már csak a létezőn túli minősítheti.

A létezőnek az elmúlása, a *nem-lét* kérdései végigkísérik költészetét, korán „előhívják" halállíráját. Az elmúló lét motívumai más motivikus témákkal szövődnek át pl. a természeti metaforikában: (*„ülök egymagamban... Semmi fájdalom nem érint már – este van: este"* (713); *„Ha majd örök este jönne, / jéggé válna szemem könnye. / S szívem, ahol a dal terem, / lenne a jégnek jégverem"* (395); *„bésüt a nap, vak a lángja. / Vak a lángja, mint a létünk. / Meghalunk. Magyarul éltünk."* (400); *„Őszi estén meg-meghajlok, / mint a vén fa, mozdulatlan. / Csillag volnék, hogyha volnék, / s temetők sírnak alattam."* (408); a lét és nem-lét oppozíciójával*: „Elhagytalak, s elhagytál te is engem. / Magam vagyok. Le kell a sírba mennem".* (595); *„Magamról annyit: még élek, / sokat magam elé nézek. / Magányosan jó már ülnöm / s jól esik már meggörbülnöm."* (399); *„Láttuk; nem látta senki más, / senki, csak te meg én, / hogy ketté tört a ragyogás lenn a kis völgy ölén; / elmúlt a tündöklés; veszendő sárgán / halt meg. A perc is múlandó, drágám."* (42).

Az elmúlás s a születés, a nem-lét s a lét az anya-mítoszban találkozik és egyesül.

Úgy alszunk majd...

Óh én drága, drága anyácskám
ki virág vagy most egy égi fácskán,
ugye jössz majd –
fekete sírodat otthagyod,
s beteg fiadat elringatod;
beleöleled fejemet öledbe
s úgy alszunk majd ketten örökre, örökre.
(725)

Az *idő*-motívumok rendszere is többféle összefüggésben szemlélhető. Az idő megnevezése, leírása többféle változatban történik, pl. ősidő, csillag-kor, időözön, az idő, mint egy nagy álmos pók, volt évek tünt képei, zsongó idő, idők vize, nagy idő-apóka-szem stb. Az időtartam s az idő tartamnélkülisége egyaránt megnevezésre kerül, pl. *„napok lobbantak, esztendők, ezerévek* (72); *világok vesztek el örökre* (74); *üresen peng az idő* (88); *Ami van-volt csak, / oly gyorsan lesz belőle múlt* (224); *Fut a lét az Idők megszállatján* (667); *fut az idő* (724); *futnak úgy az idők* (398); *Szívemen át idők úsznak / mellettem évek alusznak* (436); *Idő, vesd szívemre / két nagy kéklő kezed* (454); *napok lobbantak el, esztendők, ezerévek* (74); *Elmúlt a mult? Gyors szárnyakon elszállt* (554); *megállt az idő* (566); *a hídfőnél lenn az idő, / elmúlt, száz éve szundikál* (566); *nincs idő, megálltak az órák* (615); *az idő megy, tova lép* (680); *folyt az idő* (418) stb. A kronotoposzok átfogó jelenléte, a versvilág időtlen és térben konstruálódó történései a lírikus világ epikai hangszerelését erősítik.

A *tér*- és *táj*világból származó motívumok lokalitása, egyszersmind egyetemessé tett szimbolikája a mitikus természetszemlélet jellemzője. A világ organikus egysége az emberi lény s a világmindenség szinkretizmusában, a különböző valóságszférák elkülönültségének a felszámolásában nyilvánul meg. A természeti s az emberi szféra kölcsönössége a párhuzamokon túl jellemzőik kicserélhetőségében, ill. helyettesítésében is megragadható sajátosság (pl. *„Óh, Siddim, Siddim elmúltál, / mint holtnak szívében elmúl a gyász. / Szebb voltál te, mint az öntözött föld; / te voltál a hajnal bölcsője és / te voltál az éjfélnek bársonyágy."* 80; *„szél-: zene, / millió nyelvű világ-síp: / tengerek zúgnak, angyalok trombitálnak, / mint a bánat / hangja, mintha / a csillagok közül könnycsepp ömlene, / hogy avval itassa virágait a bihari szík."* (195). Az apró részletektől a világmindenségig terjed az ember horizontja, az emberi mértékét a világegyetemre tágító szemlélet érvényesíti (pl. *„Bámulok, a nap egyre nő! / Kék az ég, rózsaszín felhő / úszik rajta, a szél fújja" / Szétolvad és peng a rétnek / ezer tündér-sarkantyúja".* 504; *„És lágy nagy viola volt a Mindenség körül / S írhatatlan messzeségben emlék üveg-zöld / fény; ilyenben az első hajnal tündökölt. / Amikor még víz volt, és égbolt volt csak a föld."* 85; *„a földből kilép az ősi csend, / leül a világ ablakához, / s hallgatja, hogy ember sír és / madár kiáltoz."* 292). A animizmusra s a personifikációra utaló szemléletlen archetipikus szemléleti formák testesülnek meg. A téri-táji motívumok visszatérő elemeinek többsége (pl. virág, ág, fa, víz, föld, viola, ibolya, rózsa, rozmaring stb.) az élő vegetáció antropomorfizálódó világa, amelynek látványképét leírásokba foglalt természeti motívumok teremtik meg. A leírás és történet viszonya szerkezetépítő funkcióval bír, ugyanakkor megteremti a történet atmoszféráját, minősíti, más szemléleti horizontba helyezi; (vö. Bal 1998). Motivikus rendszert alkotnak a színek és

színárnyalataik (arany, ezüst, kék, viola, ibolya, lila, sárga, piros, rózsaszín, opál, zöld, türkiz, fekete stb. (vö. Tornai 1997). (Pl. *„szőke jerkék, violakék keleten, topázszemű, bíbormeleg párákba, narancsszínű ködök, ibolya-ég, rubin-tengerben, a tenger zafír tükreiben, a naplement piros lelke, szurokfüst-fellegek, lila iszap szárad, a tenger violája, kénsárga, a bordó, a rózsaszín s az ibolya-oszlopok, mély-kék és sárga és rózsaszín virágaidat, kobalt-kék, üvegszín, üvegszín szúnyogok, opál sziklák fia, üveg-zöld, börtön-éjben, világnagy-sötétben, májszínfodrú hajából, öreg-kék volt és málnaszín, a naplement lila, hamukék dombok, kármin iszapon át, ibolya szakállán, kárminszín és arany közé elkeverve lila, rózsaszín világon, mélylila, öldöklő a fény, tüzes opál a temető"* stb.). A Nap- és fényszimbolika külön motívumláncot alkot. A már említett szoláris kultuszhoz kapcsolódó összefüggésekben a viszonyítás objektumaként jelenik meg mint pl. ember-világegyetem, nap-növény, nap-fény-ember, fény-élet, fény-kezdet, föld-ég stb. Az ember és világ univerzumának kultikus középpontja.

A *puszta*-motívum és szinonimáinak szimbolikus szerepe többféle szemantikai vonatkozásban szerepel. Jelenti mindenekelőtt a szülőföld s a haza képét *(„Óh, jöjj most árva rétem, legyél erőd, / dalaim háza, sövény, jó szárnyék, / folyjon át rajtam levegőd a zengő, a hatalmas"* (71); *Ölelj szűkebb hazám, te drága rét, málnaszín pallag* (719); *Hova felleg siet, / hol a nap enyészik, / tündérszép országom / mossák árvízek* (553); *Méla táj ott a kis Tőz mentén, / te késő időkig zöldelő: / beszél-e még hozzád a holdfény, / s te visszazsongsz rá, te nagy mező?* (979); *Aludjatok csak édes tájak, / síkok, patakok medre, / elfutó ösvény, / virágos mesgye: / elszálltak a rigók / csúnya fekete vihar támadt, / sok barátom sírban fekve: / tünnek lassan, akik kedvesek voltak.* (83); *Sárpuszta is Magyarország"* (266); az otthon édenét *(„Tele*

volt a puszta pirkadattal / akkor még, és tele virágmaggal / teljesen a síkság nagy kötője. / S kikelt a magból az ős-mosoly, / a virág, a fa, csudálatos bimbók, / s nékem örök ábránd kelt belőle." (564); az otthon elvesztett édenét („*Óh emlék, óh kék sirályom, / sírj te értem kis madaram! / Már a puszta, lásd, nem éden. / Engemet is annyi bú ront!* (388); *E bús december-országon / gyorsan rohanj át életem. / Tűnj el innen, tüzes madár, / Jégország ez... Reménytelen.* (568); *az élet pusztáján, s az élet sokat csal: / fénylik, de csak füst, ragyog, de csak köd. / Ennyi. És nincs tovább.* (108); *enyémek mind a sárga messzeségek, / és kibővült országon egy újabb pusztasággal."* (550); a lélek világát *(„Lelkem nagy pusztáiba / fel-feltűnik egy régi ős.* (659); *Ének-országomban vannak csendes mezők, / azt hittem, s mosolyok vannak, álmodtam / s álmomban tévedtem"* stb.)

2.2.2. Képek és világok

A motívumok döntő többsége *metaforikus* szerepű, a mitikus világlátás nyelvi realizációinak egyike, világképmodelláló szereppel bír (vö. Szigeti 1996. 62.). Átfogja a Sinka versszövegek tematizációinak teljes körét (világmindenség: természet, társadalom-történelem, szellem-gondolat, érzelem), azaz a különböző létsíkok szemantikai síkjait (vö. Derrida 1997. 28.). A megismerésben, a létszemlélet materializálásában, metafizikai távlatok felvillantásában is szerepe van. A metaforák az irodalom mitikus struktúrái – állítja Frye – az egymással kontrasztban álló világok átlényegítésének az eszköze (Frye 1998. 117.).

E kontrasztok lehetnek pl. az ember és a természet, a szellem és természet, a tárgyi és szellemi, az érzéki és tudati, a természet és történelem stb. közti kontrasztok

(Thomka 1994. hiv. Derrida 210), amelyek valamilyen szintű „kiegyenlítése", a köztes szférában megvalósuló nyelvi-szemantikai szintézise mikrovilágok szintézise is (vö. Beadsley 1988; Back 1990).

Sinka metaforikus képei többségében kételemű (in praesentia) szerkezetek, azaz ismétlődik itt is a bináris felépítés elve (objektív-szubjektív, külső-belső, pozitív-negatív, emberi-tárgyi, emberi-természeti, elvont-konkrét, közeli-távoli stb.) (vö. Meletyinszkij 1985. 218.).

A továbbiakban a valóságszférák szempontja szerint mutatjuk be a fontosabb – Sinka versszövegeire jellemző – metaforatípusokat.

1. A jelölő az emberi, a jelölt a természeti világból származik pl. a *„puszta beszél; a nap / hosszú, piros dárdát hajít, árnyék lohol; körülölelte a szél; a szél marka; Az ősz bébújdosott; Ágyában hold fürdik, / s nyitott ingébe csillag ül; aludt a dér"* stb. E típusok megszemélyesítő jellegűek, megelevenítő és emberiesítő szerepűek, azaz a természeti világot (objektum) egy szubjektivizáló és közelítő perspektívába helyezik, egy emberszabású világot teremtenek. Az antropomorfizmusnak e formája az ember mitizálását a térben való kiterjesztésével, megnövelésével éri el.

2. A jelölő a tárgyi, a jelölt az emberi világból való pl. *„úri kedve / csak ostor tudott lenni, hajuk boldog zászló / a roppant időben fellobogva; szemed vad ablak; Az ember föld és cserép, / romlandó anyag; jele volt egy ragyogó lámpásom: a lelkem; cserép az élet; olyan volt a szívem, mint az új harang; a kezem mától halhatatlan, / olyan mint egy nyári ág; a hajad réz, a melled arany; legyek suhogó*

nyíl" stb. A tárgyiasítás (objektiváció és materializáció) a szubjektumot eltávolítja emberi létszférájából, s egy másik létformába emelve emberi jellegétől fosztja meg, de egyúttal a tárgyi világba való kiterjesztésével megnöveli érvényességi körét.

3. A jelölő a természeti, a jelölt az emberi világból ered pl. *„tenger a szívem; Ág vagyok csak, itt a télben, / rianás a magyar jégben; én a síkra rohantam, mint a folyó; indulata hömpölygött, mint az árvíz; de egy ilyen virág csak úgy elmegyen, el, mint a tavaszi felleg, nyomtalanul; Most mégis szebb a gyermekkorom, mint tizenegy bolyhos, virágos almavessző; tán a lelkem is szabadabb, / mint a fa, mi lombjával érzi, hogy elkészült ágán a mag; őszi kedvesem; Éna, Hold virága; Anyám ős holdleány, hajamnak / nagy selyemerdejébe"* stb. Ezekben az esetekben a természeti (objektum) behatol az emberi (szubjektum) szférába, vagy az emberi a természetibe, s visszahelyezi az embert eredeti, természeti közegébe, objektivizálja, esetenként azonosítja azzal, továbbá általában felnagyító (hiperbolikus) szerepe is van.

4. A jelölő az emberi, a jelölt a tárgyi világ része pl. *„fut itt az ősi út; Lám az út, hogy fonja a hálót, boglyák barna hátát; dalolt a por; bús kövek; az országutak... futnak; bésüt a nap, vak a lángja; a temetők sírnak alattam; elfutó ösvény"* stb. Az objektum (tárgyi világ) szubjektivizálódik, gyakran megelevenedik.

5. A jelölő konkrét, a jelölt elvont lét- és valóságsíkhoz tartozik pl. *„Pereg csak az idő; az élet szekerei; menekülő szekered; a messzeséget kékbe fojtják; örök este jönne; Vak a lángja, mint a létünk; az idő, mint egy nagy álmos pók; volt évek tünt képei; zsongó idő; üresen peng az idő; fut a lét; fut az idő; az idő megy, tova lép;*

emlék, óh kék sirályom; lélek-szarvas legel; élet-madár; élet, óh, tündér-majális; A szó… / suhog, mint vessző; méla magyar idő, / és sűrű, estés, és fáradt és poros, halál sétál a / falumba"; „lenn az idő / elmúlt száz éve szundikál; semminek hajója; nyikorog köztük az idő, / mint öreg kocsikerék". Az elvont konkretizálása éles szemléleti váltást is jelent, a megérzékítés és a megelevenítés kísérő jelensége.

6. Ritkábban, de azonos valóságsík jelenségei közti váltások is előfordulnak, pl. *„tele virágmaggal / …a síkság nagy kötője"* (konkrét-konkrét), *„a tűzhely hamuja ezüst volt"* (tárgyi-tárgyi), de ezekben az esetekben is pl. a más-más minőségek közti váltások érzékelhetőek, csak a két elem jelentésmezője közti távolság kisebb. A jellemző típus a közelítő (szubjektiváció) és a távolító (objektiváció), ill. a konkrétizáló típusú metaforikus kép (metafora, megszemélyesítés, allegória, szinesztézia, szimbólum, hasonlat), ahol az emberi-természeti, az emberi-tárgyi s a konkrét-elvont valóságszférák közti interakciók egy harmadik sík felé tágítják a szemléletet, amely sem az egyik, sem a másik, hanem a kettő jelentés- és világszintézise, maga a mitikus szféra megjelenése. A realitások transzformációjával új költői realitást teremt; mitikus-metaforikus nyelvhasználata a szimbolikus felé tágítja látomásvilágát. Asszociációi esetenként szürrealisztikus jelleget öltenek (pl. *„Ágyában hold fürdik, / s nyitott ingébe csillag űl; Lám az út hogy fonja a hálót"),* ilyenkor az egymástól távoli jelentésmezők nyelvi jelei kerülnek egymással kapcsolatba, s a kvázi kijelentések mitikus tartalmaivá válnak. A gondolati (pl. *„vak a lángja, mint a létünk"*) s az élménystruktúrák (pl. *„árnyék lohol"*) váltakozásai egy rejtettebb belső dinamizmust kölcsönöznek jelentésvilágának.

Szemléletmódját alapvetően az ember-természet és az ember-tárgyi világ relációjában s a kölcsönhatásban érvényesülő objektiváció és szubjektiváció váltakozó folyamatai, a konkrét-elvont relációban a konkretizáló-érzékivé tevő tendencia jellemzi. A különböző valóságszférák közti váltásrendszerek (pl. fogalmi szinten: konkrét – elvont, reális – irreális; az idő szintjén: jelen – múlt, idő – időtlen; a tér szintjén: emberi – kozmikus; a perspektíva szintjén: lent – fent, kicsi – nagy; a műfaj szintjén: epikai – lírai, lírai – drámai stb.) az elkülönült valóságszférák mitikus „egyesítésére" szolgáló mitologizáló eljárásrendszerek. A „világegész" modellálásának a nyelvi szinten megjelenített szintéziskonstrukciói a mikro-univerzum világát a makro-kozmosz leképezésére fordítják, egy sajátos „kozmikus szókészlet" elemeit alkotják. (vö. Frye 1998. 104.). A szemléleti egész (komplexitás) megteremtésében, a tematizációk fenntartásában, a történés és a leírás szerkezetek váltásaiban (vö. Bal 1998), a dolgokat „egyesítő" (mágikus) és magyarázó (mítoszi) esztétikai funkcióik érvényesülnek.

A mitologikus motivációban a létezőként elgondolt irreális világ metaforikus mimézise teljesedik ki.

2.2.3. Nyelv és poétika

Sinka I. verseinek poétikai arculatát is a *polifónia* jelensége formálja. A népi hagyományokból eredő „készen kapott" poétikai formákat azonban egyéni módon „használja fel". A „barbár archaikus költészettanból" (vö. Pomogáts 1978) merít, a dal, ballada, himnusz, leíró és elbeszélő szövegek, siratók, ráolvasások, eskü- és átokszövegek, rituális énekek, ima, mese, eposz stb. formák közt irodalmi és nem

irodalmi műfajok, műfajvonások egyaránt megtalálhatóak. Az archaikus esztétika azonban Sinkánál kettős funkcióval bír: egyszerre képes kifejezni az archaikus, avagy az archaizáló tudattartalmakat és a modern léttörténéseket, tudatvilágokat, érzelmi állapotokat (vö. Bányai 1992.). Az irodalmi konvencióvá, topikává váló formaelemek tehát különböző műfajtartalmak kifejezésére válnak alkalmassá, a tradicionális forma tradicionális és a tradicionális formától elszakadó tradicionális tartalmat felváltó modern életérzés- és világkép tartalmakat jelenítenek meg. Sinka I. versei mindkét műfajkezelésre kínálnak példát, ezen túl arra is, hogy az archaizáló és a modern mitologizálásban is különböző szerepet tölthetnek be.

Az archaizáló típusú költői mitologizációban a himnusz, a ballada, a leíró és elbeszélő verstípusok, siratók, ráolvasások, eskü- és átokszövegek, varázslás, rituális énekek, ima, szertartás-szöveg, regölés, eposz, élet- és helyzetképek, a mítoszmese, hosszúvers, dal műformái töltenek be elsődleges szerepet. A modern típusú mitologizációban az előbbiek mellett még az elégia (Emlékezés távoli csillagokra versei pl.), az óda (pl. Ézsau éjszakája), továbbá egy átértelmezett eposz sajátosságai (Mesterek uccája és Szigetek könyve pl.) tűnnek fel. Valójában tiszta *műfajú* szöveggel alig találkozhatunk, még az annak értelmezhető versekben is fel-felbukkannak egy másik műfaj vonásai (pl. dalban az elégiáé, az ódában a siratóé vagy az imáé, az elbeszélő költeményben az eposzé vagy fordítva, a balladában a rítusszövegé, a himnuszban a misztériumé, a rítusé és az ünnepi szertartásé, az eposzban a verses regényé stb.). Ezért Sinka I. poétikáját a *műfajintegráció* szemléletéből fakadó szinkretizmus jellemzi, vagyis az, hogy univerzális jellegű tudatformáknak megfelelő poétikai realizációkat teremt (vö. Jánosi 1996),

amelyekben verbális és nem verbális eredetű (pl. tánc, rítus) formák is megjelennek.

Egyetemes jelképrendszerekből merít, melyek mint mítoszteremtő struktúrajellemzők „térnek vissza" műfajaiban is (pl. a tűz és víz a Tűz és tenger, a Himnuszok Kelet kapujában, az Ördöglakodalom, a Szigetek könyve; a fény pl. a Denevérek honfoglalása, az Ördöglakodalom, az Éna-dalok című művében stb.). Teremtő mitologizálására jellemző tehát, hogy saját jelrendszert, mítoszszimbolikát, mítosznyelvet és műfajintegrációkat teremt. *Prozódiai* formáiban archaikus-folklorisztikus formaelemek jelennek meg, ezek „egyéni hangszerelésű" példáit jelentik szabadversei, melyek asszociációinak sajátos leképezései, a részben tagolt és részben tagolatlan formákban megjelenített mondatszerkezetei az élő beszéd imitációiként hatnak. Az ütemes-hangsúlyos verselés szövegeiben a szótagszám-ingadozás is a kötetlenebb beszédformákat felidéző ritmusvilágot eredményez (vö. Pomogáts 1974).

Nyelvi világát a szimbolikus-metaforikus kifejezési formák, az asszociációk szinkretista és szürrealisztikus, esetenként impresszionisztikus és expresszionisztikus módja, a realitást és a mítoszi irrealitást ötvöző formák, a polifonikus regisztertípusok és poétikai eljárások jellemzik.

3. Mitologizáló költészet

– összegzés –

„elhoztam elibéd... / egész életemet,

mi, tudod: láng és álom." (Sinka 1967. 75.)

„minden emberi társadalomnak van egy mitológiája, melyet az irodalom továbbörökít, közvetít és változatossá tesz." – állítja Frye (Frye 1997. 9.). A költészet is ezt teszi, amikor mitologikus költői világokat teremt. A mitologizáló költészetben is az „emberi valóságlátás" és az „önértelmezés" egyik lehetséges formáját kereshetjük (vö. Jánosi, 1996. 17.); olyan költői létmodelleket, melyek képesek legalább művészi alternatívát kínálni a lét megoldhatatlannak tűnő egyéni és általános emberi dilemmáira. A mítosz (mitikus) ugyanis kiszakítja a tárgyakat, világokat megszokott menetükből, „megmeríti őket egy új szférában", ahol minden lehetségessé válik (vö. Loszev 2000. 94.). A XX. századi irodalmi mitologizmus indítékai között is egy sajátos világlátást tételezhetünk fel, amely a szellemi kultúra krízisállapotára reflektálva keresi azon örök értékeket, melyeket saját világában már nem talál (vö. Meletyinszkij 1985. 380.). A világ egykoron organikus egészként tételezett rendjének hiányát a művészi jelrendszer jelentésképző funkciójában és funkciójával kívánja újraalkotni (Kulcsár Szabó 1996. 216-217.), hogy a megrendült „humanista egyetemességelv" (Szigeti 1995. 97.) érvényesülését legalább a művészi jelrendszer alkotta teljes értékű világokban teremtse meg (vö. Tornai 1984), ha meg tudja teremteni.

Sinka István költői mitologizmusában is fellelhetjük ezen világintenciókat, amelyeket még elmélyít egyéni létének és szűkebb közösségének társadalmi és

egzisztenciális válsága. Ezzel nem azt kívánjuk állítani, hogy ezen kontextuális tényezőkben kereshetjük csak a költői lét világmodelljeinek magyarázatát, hanem csak azt, hogy a szerző és az aktuális olvasó kontextusától sem érdemes elvonatkoztatva szemlélni a művészi szövegeket, mert a „megoldás" a kint is és a bent is együttese lehet.

Sinka István költői mitologizmusát jellemző szemléleti formákban a valóság többféle létszférája jelenik meg (természet-társadalom, reális-irreális világegyetem, külső-belső világ stb.), amelyekben teljes értékű, humán-elvű világlétet képzel el. Költői világa egy axiologikus orientációjú világmodellben testesül meg (vö. Meletyinszkij 1989), amelyben szociális és etikai vonatkozású tartalmak, az egyéni és közösségi identifikáció kérdései, a szubjektumfelfogás- és értelmezés története, archetipikus tematizációi és motívumrendszerei, bipoláris struktúrák s egy egységes egészként elgondolt világmindenség antropomorf jellegű képe jelenik meg; majd e teljes értékűnek képzelt világ elvesztése s egyéni létének válsága fejeződik ki.

Mitologizmusának archaikus és modern szemléleti formáiban egy mítoszteremtő költői kísérlet realizációit szemlélhetjük. Archaikus költői mitologizmusa egy alapvetően archaikus én- és létértelmezés világképét nyújtja, amelyben én és világ, én és közösség organikus egysége és egymásrautaltsága fejeződik ki. Költői világa egy reális (referenciális, valóságanalóg) és egy irreális (önreferenciális, mitikus) utaltságú kétdimenziós, relacionalizáló rendszerben mutatkozik meg, amelyet nagyrészt tradicionális poétika- és jelrendszer fejez ki. E poétika és jelrendszer formái zömben a folklorisztikából származtatható műfajok, kódrendszerek,

kifejezési és szemléleti formák teremtő alkalmazása során válnak egy teljes értékű mitikus arculatú költői világmodell megteremtőjévé, amelyet az ún. alsó mitológiai elemek (vö. Jánosi 1996) egyéni értelmezése (kozmosz típusú világrend, szemantikai oppozíciók, mitikus szinkretizmus, képviseleti-demiugrosz típusú énszemlélet, mágikus jellegű világmagyarázat-elemek, lények, objektum és szubjektum egysége, archaikus poétika stb.) jellemez; a népi tudatvilág és a keresztény mitológia elemeiből teremtett költői eljárásrendszer topikája fejez ki. A költői én a szocium részeként és képviseletében szólal meg, de az archaikus-mitikus tudatvilágon kívüli pozícióból, a költői öntudat attitűdjével. A Himnuszok Kelet kapujában, a Pásztorének, a Vád, a Denevérek honfoglalása, a Balladáskönyv és az Ördöglakodalom című műveiben alapvetően az előbbi tendenciák érvényesülnek. A Hontalanok útján, a Tűz és tenger és az Emlékezés távoli csillagokra című köteteiben azonban már a közösségi alapú és képviseletű világkép megrendülését jelző szubjektumszemlélet, én- és világkép formálódik, melyekben a modernitásra jellemző magárahagyott én léthelyzetét jelző magánmitológia, a képviseleti legitimáció válsága a modern költői mitologizációhoz vezető átmenet váltásait jelzi.

Az Éna-dalok és a Magyar vesszőn muzulmán virágok című ciklusaiban a közösség nélküli költői állapot útkereső magatartása, a nagyobb közösség (haza) legitimációjának és befogadásának a hiánya szólal meg.

Az Ézsau éjszakája című ciklusában kísérletet tesz arra, hogy a még nagyobb közösséghez (emberiség) való viszonyát az emberi relációban tisztázza, a bibliai mítoszvilág egyetemes jelrendszerében fejezze ki a modern léthelyzet tragikus tapasztalatát.

A Mesterek uccája és a Szigetek könyve című műveiben az egyedi és az általános léttapasztalatból teremt szintézisvilágokat; létszemléletébe foglalja az egyén és a közösségek individuális és történelmi sorskérdéseit, a világ tragikus létképét és a megbékélés mítoszát. A közösségi és az én-lét kérdéseitől az egyetemes létre érvényes mitikus értelmezésekhez jut; a teljes értékű világ és a „világhiány" egyidejű oppozícióját szólaltatja meg. Modern költői mitologizmusában alapvetően a szubjektum léttapasztalta jelenik meg, amelyet a költői világra vonatkozó tematikus motívumrendszerek (természeti, társadalmi, kulturális, lét), metaforikus-szimbolikus jelrendszerek, polifonikus nyelvhasználat és műfajintegrációk közvetítenek. Költői világában a léthez fűződő egzisztenciális és művészi viszony mítoszát teremti meg a teljes értékűnek már nem tapasztalt létező világ közegében. Kettős létképeket teremt (reális-mitikus, külső-belső pl.), amelyekben a modernitás emberének kérdéseit és lehetséges költői válaszait olvashatja egy mai olvasó.

4. A Sinka-kép vonásai

– költészettörténeti kontextus –

„nagy emberi és költői elégtételre vágyott” (Féja G. 1973.)

A mitologikus szemlélet létképző, létteremtő szerepe egy mitologikus lét- és világmagyarázat költői megvalósulását jelenti. A modernitás léthelyzetében megszólaló költő a demitologizált valósággal szembeni mitologizált költői valóságban egy harmóniaelvű világ lehetőségeit kereste. Az én- és világértelmezés poétikai rendszereibe foglalt, különböző relációkban megvalósuló szintéziseszménye ezért költői mitologizmusának meghatározó vonulatát képezi.

Költészete a tradicionális (kontinuitás) és a modernitás (diszkontinuitás) szemléleti és poétikai formáit testesíti meg azt az átmeneti költői létformát reprezentálva, amely az archaikum és a modernitás szemléleti és poétikai formáiból egyaránt merít. Ennek ontológiai attitűdje a keresésé, amely az elmúlt és a még jelenből megkonstruálható archaikus lét világában a közösség egzisztenciális és kulturális védelmét keresi. E közösségi alapú én- és világszemlélet retorizálásának atavisztikus lényege és formái már csak egy mitologizáló költői világban testesülhetnek meg. E világkép domináns megjelenítésű szemléleti és poétikai rendjét archaikus költői mitologizációnak neveztük el. E mitologizáló irány tényezőit az én-identitás közösség által meghatározott fenntartásában és képviseletében, az objektum-szubjektum interakcióinak működő rendszereiben (én és valóságszférák) és poétikai realizációiban (az elbeszélhetőség én-től függő narratívái), a világszerű (referenciális) és a szövegszerű (önreferenciális) jel- és vonatkozásrendszereiben (tér-idő, képi sík, motívumláncok, szereplők és szerepek)

találtuk meg. Az archaikus létformák költői reprezentációiban még fenntartható volt a szintéziseszmény harmónia-reménye, világképének teljeselvűsége. A vágyott léttapasztalat kudarca azonban áthangolja mitologizáló költői szemléletét, és poétikai jelrendszerére is új vonásokat rajzol. A közösségi léthelyzet átrendszereződésével az én léthelyzetének retorizálódása kerül domináns helyzetbe, az élt-hitt hagyomány mítoszát a vágyotté váltja fel, amely új virtuális közösség-dimenziók költői artikuláció-kísérleteit teremti meg: a létkép a szubjektumból, a belső lét világából születik, amely lokalitásából kilépve egyetemes dimenziókat nyitva keresi a költői én világbani létének értelmét. Az én centrumhelyzetéből elmozdul, az én-eltávolítás objektivációi (önmegszólítás, helyzet, alakmások-maszkok) a személytelenítés különböző mértékű narrációszólamait és beszédhelyzeteit eredményezik, ahol a monologikus megszólalás öntudatát a dialogicitás kétséges polifóniája hangolja át.

A múlt értéktelített mítoszát a múlt és jelen hiány-mítosza váltja fel, amelyben a védtelen én egzisztenciális „szorongása" a transzcendens szférában folytatódó létmagány mítoszával teljesedik be. A világszerű poétikáját a szövegszerű vonatkozások jelrendszereinek (képek-motívumok-tematizációk) dominanciája szorítja háttérbe, bár nem szünteti meg. A modern költői mitologizáció világképének egyetemességelve egy magasabbrendű mítoszszintézisben értelmezi újra a közösség és egyén, azaz az ember léthelyzetét, az ember látomását önmagáról s a mindenségben elfoglalt helyéről. A világ és a szubjektum újrafogalmazására tett kísérlet archaikus és modern költői mitologizációjában a költői én a múltban, majd a szubjektum belső világában és végül a transzcendens

(metafizikai) létben (és nem-létben) keresi válaszait, és végül csak ott oldhatja fel (?) emberi és művészi dilemmáit.

Sinka István a közösségi, egyszersmind az individuális; az egyetemes és a személyes én hangján szól hozzánk. Mitologizáló világával fejezi ki a modernitás alapélményét, amikor teljességre vágyva, de a teljesség hiányával szembesülve őrizzük integritásunkat az integritásellenes világban.

Költészete ezért tradicionális is és modern is (vö. Babits 1924. hiv. Tverdota 1992. 172.), vagyis átmenet az átmenet léttapasztalásának reményével és reménytelenségével. Ez az átmenet – kettős léthelyzet – nyitja meg a modernitás mitologizáló létértelmezésének különböző útjait, amelyben a jelen szempontjából szólal meg a múlt és megszólal a lehetséges jövő is, s benne a lét- és világképi úttalanság szubjektumválsága (vö. Kulcsár Szabó 2000. 169.), a *„Korán jöttem. Magam vagyok. / Miért is nem jöttem holnap."* (Sinka 552) önértékelése, költői (költészettörténeti) helyzetképe.

Ezért több is, más is Sinka I. költészete, mint népi és mint regionalitás. A „népi és regionális >> identitásteremtő << stratégiák interakciójának feltárásában az irodalomtörténeti kutatás jelentős eredményeket ért el" (pl. Czine Mihály, Görömbei András, Ilia Mihály, Pomogáts Béla stb.) (Szirák 1999. 406.), azonban ezen eredmények továbbgondolására továbbra is szükség van, hisz minden olvasat egyfajta kanonizációs tevékenység is (im. 397), a jelen olvasat sem tekinthető kivételnek.

Ám, ki tudja, hisz „ami közvetítődik, az végső soron a mű értelmén túlmenően az a világ, amelyet kivetít és amely horizontját alkotja, de fordított irányban azt kell mondanunk, hogy a mű recenziója és annak befogadása […] a szöveg >> dolga <<.” (Ricoeur 1998. 39-40.).

V. Hivatkozások

I. Recepciótörténeti hagyomány

Ágh István 1968 — Sinka István: Mesterek uccája. Új Írás 1969. január = In memoriam Sinka István: Anyám balladát táncol Nap Kiadó, 1999

Bata Imre 1977 — Sinka István válogatott versei. Kritika 1977. szeptember = In memoriam Sinka István: Anyám balladát táncol Nap Kiadó, 1999

Borbándi Gyula 1989 — Népi vagy népies? = A magyar népi mozgalom. A harmadik reformnemzedék Püski Kiadó

Bori Imre 1969 — Paraszt-expresszionizmus = A magyar irodalmi avantgarde I. Újvidék = In memoriam Sinka István: Anyám balladát táncol Nap Kiadó, 1999

Bori Imre 1970 — Sinka István mágikus szürrealizmusa II. Újvidék = In memoriam Sinka István: Anyám balladát táncol Nap Kiadó, 1999

Féja Géza 1973 — A Sinka-kérdés. Új Írás/9.

Fried István 1984 — Balladák nyomában. Sinka István és Miroslav Krleža Alföld/12. 75-81.

Gellért Sándor 1984 — Sinkát magyarázom Anna-Maija Raittilának Levelek Tapiolába. Forrás, 1984. február = In memoriam Sinka István: Anyám balladát táncol Nap Kiadó, 1999

Gombos Gyula 1940 — Álom az országról. Magyar Út. 1940. június = In memoriam Sinka István: Anyám balladát táncol Nap Kiadó, 1999.

Görömbei András 1977 — Sinka István Akadémiai Kiadó

Görömbei András 1996 A szavak értelme. Költészetünk és a népi líra
Püski Kiadó

Jauss, H.R. 1997 Recepcióelmélet-esztétikai tapasztalat-irodalmi hermeneutika
Osiris Kiadó

Kulcsár Szabó Ernő 1994 Az új kritika dilemmái. Az irodalomértés helyzete az ezredvégen
Balassi Kiadó

Lator László 1977 Közös fájdalmak énekese. Forrás, 1977. szeptember = In memoriam = Sinka István: Anyám balladát táncol
Nap Kiadó, 1999

Medvigy Endre 1984 Sinka István szárszói útja. Adatok az életműhöz
Alföld/12. 60-71.

N. Pál József 1998 Született költő – a próza álarcában
Kadocsa merre vagy?
Kortárs / 1998. szeptember = In memoriam
Sinka István: Anyám balladát táncol
Nap Kiadó, 1999

Nagy Gáspár 1987 „Üresen peng az idő." Könyvvilág, 1987. március = In memoriam Sinka István: Anyám balladát táncol
Nap Kiadó, 1999

Pomogáts Béla 1978 „A pásztorköltő" poétikája. Sinka István költészete és a népi hagyomány
Új Írás / 2. 98-103.

Pomogáts Béla 1981 A tárgyias költészettől a mitologizmusig
Irodalomtörténeti Könyvtár 36.
Szerkeszti: Czine Mihály = A népi líra irányzatai a két világháború között
Akadémiai Kiadó

Sinka István 1934 Sinka István levele Gulyás Pálnak. [1934. szept. 15] = In memoriam Sinka István: Anyám balladát táncol
Nap Kiadó, 1999

Sinka István 1935 — Sinka István levele Balázs Árpádnak. [1935. október] = Forrás, 1997. szeptember. = In memoriam Sinka István: Anyám balladát táncol Nap Kiadó, 1999

Sinka István 1938 — Mezítláb az utolsó padban = Egyedül Vagyunk. 1938. november = In memoriam Sinka István: Anyám balladát táncol. 12. Nap Kiadó, 1999

Sinka István 1942-44 — Fekete bojtár vallomásai = In memoriam Sinka István: Anyám balladát táncol. Nap Kiadó, 1999

Sinka István 1951-1968 — Szigetek könyve. Szomorúságoknak szép beszélgetése Mumm mezején = Sinka István: Nagy útakról hazatérve Összegyűjtött versek. Második kötet Püski, 1993

Szirák Péter 1999 — Regionalitás a huszadik századi magyar irodalomban Literatura/4.

Tornai József 1997 — Sinka érzékenysége. Élet és Irodalom, 1997. október 3. = In memoriam Sinka István: Anyám balladát táncol Nap Kiadó, 1999.

Varga Rózsa 1969 — Mágia, népi mítosz és szürrealisztikus formák Sinka István költészetében Irodalomtörténeti Közlemények / 4.

Veres Péter 1967,1968 — Sinka István 70 éves. Kortárs, 1967 december; Jelenidő 1968. = In memoriam Sinka István: Anyám balladát táncol Nap Kiadó, 1999

II. Költői mitologizmus és világkép

Ágh István 1968	Sinka István: Mesterek uccája. Új Írás, 1969. január = In memoriam Sinka István: Anyám balladát táncol Nap Kiadó, 1999
Görömbei András 1996	A szavak értelme. Költészetünk és a népi líra Püski Kiadó
Jauss, H.R. 1997	Recepcióelmélet-esztétikai tapasztalat-irodalmi hermeneutika Osiris Könyvkiadó
Kirk, G.S. 1993	A mítosz. Holnap Kiadó
Nagy Gáspár 1987	„Üresen peng az idő." Könyvvilág, 1987. március = In memoriam Sinka István: Anyám balladát táncol Nap Kiadó, 1999
Pomogáts Béla 1967	Sinka István és a ballada. A népi költő dilemmája Kortárs / 12.
Pomogáts Béla 1978	„A pásztorköltő" poétikája. Sinka István költészete és a népi hagyomány. Új Írás / 2.
Pomogáts Béla 1981	A tárgyias költészettől a mitologizmusig Irodalomtörténeti Könyvtár 36. Szerkeszti: Czine Mihály = A népi líra irányzata a két világháború között Akadémiai Könyvkiadó
Pomogáts Béla 1984	„A népi líra poétikája" és az új magyar költészet Alföld / 10
Sinka István 1939	Ének egy régi törökhöz = Vád = Nagy útakról hazatérve Első kötet. Püski 1993
Sinka István 1993	Nagy útakról hazatérve. Összegyűjtött versek Első és második kötet. Püski
Szegedy-Maszák Mihály 1995	„Minta a szőnyegen." A műértelmezés esélyei Balassi Kiadó

Tornai József 1997 Sinka érzékenysége. Élet és Irodalom, 1997. október 3. = In memoriam Sinka István: Anyám balladát táncol Nap Kiadó, 1999

Varga Rózsa 1969 Mágia, népi mítosz és szürrealisztikus formák Sinka István költészetében Irodalomtörténeti Közlemények/4.

III. Sinka István mitologizáló költői világa

Eliade, M. 1997 Képek és jelképek. Mérleg Európa Könyvkiadó

Frye, N. 1997 Az Ige hatalma Európa Könyvkiadó

Jánosi Zoltán 1996 Nagy László mitologikus költői világa Felsőmagyarországi Kiadó, Miskolc

Meletyinszkij, J. 1985 A mítosz poétikája Gondolat Könyvkiadó

A. Archaikus mitologizáció Sinka István költészetében

Angyalosi Gergely 1997 A lírai személytelenség kérdéseihez. Literatura / 2

Dömötör Tekla 1981 A magyar nép hiedelemvilága Corvina Kiadó

Faragó József 1998 Egy nagy vers néprajzi háttere. Sinka István Anyám balladát táncol. Kortárs 1998. április 1.

Féja Géza 1934 Sinka István: Himnuszok Kelet kapujában. Előszó A Szeghalmi Ref. Péter András Reálgimnázium Tevan nyomda és könyvkiadó vállalat. Békéscsaba

Fried István 1984 Balladák nyomában. Sinka István és Miroslav Krleža Alföld / 2.

Görömbei András 1977 Sinka István Akadémiai Kiadó

Juhász Géza 1943 Sinka István: Termés (Kolozsvár), 1943. tél =
In memoriam Sinka István: Anyám balladát táncol
Nap Kiadó, 1999

Kárász József 1987 Találkozás Sinka Istvánnal
Békési Élet / 4

László Gyula 1944 Sinka István és Muhoray Mihály =
In memoriam Sinka István: Anyám balladát táncol
Nap Kiadó, 1999

Lengyel Ferenc 1981 Világnézet és világkép. Irodalomtudományi
és stilisztikai tanulmányok. Szerk.:
Láng Gusztáv és Szabó Zoltán
Kriterion, Bukarest

Medvigy Endre 1993 Sinka István: Nagy útakról hazatérve
Összegyűjtött versek
Második kötet. Utószó. Püski

Móricz Zsigmond 1940 Sinka István: Vád. Kelet Népe, 1940. július 15. =
In memoriam Sinka István: Anyám balladát táncol
Nap Kiadó, 1999

Pomogáts Béla 1967 Sinka István és a ballada. A népi költő dilemmája
Kortárs / 12

Pomogáts Béla 1977 Vád és panasz. Forrás/9

Pomogáts Béla 1978 A pásztorköltő poétikája. Sinka István költészete
és a népi hagyomány
Új Írás / 2

Pomogáts Béla 1981 A tárgyias költészettől a mitologizmusig
Irodalomtörténeti Könyvtár 36.
Szerkeszti: Czine Mihály = A népi líra irányzatai
a két világháború között
Akadémiai Könyvkiadó

Pomogáts Béla 1987 Költészet és népiesség. Békéscsaba

Sebestyén László 1943 Hontalanok útján. Református Diákmozgalom, 1943. augusztus = In memoriam Sinka István: Anyám balladát táncol
Nap Kiadó 1999

Sinka István 1934 Új vers = Himnuszok Kelet kapujában
A Szeghalmi Református Péter András Reálgimnázium. Tevan nyomda és könyvkiadó vállalat, Békéscsaba

Sinka István 1935 Pásztorének = Nagy útakról hazatérve
Összegyűjtött versek
Első kötet. Püski, 1993.

Sinka István 1939 Csak ezer évig esküdött = Vád =
Nagy útakról hazatérve
Összegyűjtött versek. Első kötet. Püski, 1993

Sinka István 1941 Vesszőt táncoltat a sátán = Sinka István:
Nagy útakról hazatérve
Összegyűjtött verse. Első kötet, Püski, 1993. 367.

Sinka István 1939 Szeghalmi Mágoron = Hontalanok útján =
Nagy útakról hazatérve. Összegyűjtött versek
Első kötet. Püski, 1993

Sinka István 1942-44 Fekete bojtár vallomásai
Püski, New York, 1987

Sinka István 1943 Balladáskönyv. Magyar Élet kiadása. Bp.
Felelős kiadó: Püski Sándor dr.

Sinka István 1943-49 Tiszteltetés levelezőlapon = Tűz és tenger =
Nagy útakról hazatérve. Összegyűjtött versek
Első kötet, Püski, 1993

Sinka István 1944-46 Ördöglakodalom = Nagy útakról hazatérve
Összegyűjtött versek. Második kötet
Püski, 1993

Sinka István 1950-69 Semminek hajója… = Emlékezés távoli csillagokra =
Nagy útakról hazatérve. Összegyűjtött versek
Első kötet, Püski, 1993

Sinka István 1960 — Himnuszok Kelet kapujában = Nagy útakról hazatérve. Összegyűjtött versek. Első kötet, Püski, 1993

Sinka István 1960 — Kézírásos feljegyzés = Fotókópia Balogh Ferentz tulajdonában (Békéscsaba)

Sinka István 1993 — Nagy útakról hazatérve. Összegyűjtött versek Második kötet. Püski

Tárkány Szűcs Ernő 1947 — Sinka István balladái. Puszták Népe, 1944. március = In memoriam Sinka István: Anyám balladát táncol Nap Kiadó, 1999

Tornai József 1978 — Ezer legény idő nélkül. Kortárs / 2

Ungvári Tamás 1976 — Poétika Gondolat Könyvkiadó

Varga Rózsa 1970 — Mágia és halálmítosz Sinka István verseiben Kortárs / 2

B. Modern mitologizáció Sinka István költészetében

Ágh István 1968 — Sinka István: Mesterek uccája. Új Írás 1969. január = In memoriam Sinka István: Anyám balladát táncol Nap Kiadó, 1999

D. Rácz István 1996 — Költők és maszkok. Identitáskereső versek az 1945 utáni brit költészetben Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen

Görömbei András 1977 — Sinka István Akadémiai Kiadó

Hajnal László 1987 — „Az esők vőlegénye". Sinka Istvánról, aki szeptember 24-én lenne kilencvenéves Új Látóhatár, München = In memoriam Sinka István: Anyám balladát táncol Nap Kiadó, 1999. 338.

Ignácz Rózsa 1964 — Korpafüvek közt égig ért a semmi. Sinka István írói arcképéhez Új Írás, 1964. április

Jánosi István 1994 Szigetek könyve. Ősképek Sinka István költészetében
Literatura / 5.

Pándy Lajos 1989 Súgópéldány. Részlet
Gondolat, Bp. 1989 =
In memoriam Sinka István: Anyám balladát táncol
Nap kiadó, 1999

Pomogáts Béla 1981 A tárgyias költészettől a mitologizmusig
A népi líra irányzatai a két világháború között
Irodalomtörténeti Könyvtár 36. Szerk.: Czine Mihály
Akadémiai Kiadó

Sinka István 1942-44 Fekete bojtár vallomásai
Püski, New York 1987. 6.

Sinka István 1951-72 Szigetek könyve. Nagy útakról hazatérve
Összegyűjtött versek
Második kötet. Püski, 1993

Sinka István 1958 Levél Ortutay Gyulának, a Hazafias
Népfront főtitkárának
1958. június 10. = In memoriam Sinka István:
Anyám balladát táncol
Nap Kiadó, 1999

Sinka István 1962 Amina rossz fia = Magyar vesszőn muzulmán
virágok = Nagy útakról hazatérve
Összegyűjtött versek. Második kötet
Püski, 1993

Sinka István 1964 Ibolya szakállán ős-messzeség fénylett… =
Ézsau éjszakája = Nagy útakról hazatérve
Összegyűjtött versek. Második kötet
Püski, 1993

Sinka István 1966 Sinka István levele Váci Mihálynak (1966. január) =
In memoriam Sinka István: Anyám balladát táncol
Nap Kiadó, 1999. 225.

Sinka István — Mesterek uccája = Sinka István: Nagy útakról hazatérve Összegyűjtött versek. Második kötet Püski, 1993

Sinka István — Nyári záporban esernyőd alatt = Éna-dalok = Nagy útakról hazatérve. Összegyűjtött versek Második kötet Püski, Bp. 1993

Szegedi Katalin 1993 — Közös kincseink. Egy öregkori Sinka-versről Holmi 1993. = In memoriam Sinka István: Anyám balladát táncol Nap Kiadó, 1999. 259. 257.

Székelyhidi Ágoston 1974 — Paraszti színjáték. Tiszatáj / 3.

Tornai József 1997 — Sinka érzékenysége = In memoriam Sinka István: Anyám balladát táncol Nap Kiadó, 1999. 370

Ugray Attila 1969 — A Fekete bojtár halálára. Irodalmi Újság (Párizs), 1969. augusztus 1. = In memoriam Sinka István: Anyám balladát táncol Nap Kiadó, 1999

IV. Mitologizáló költői világ

Anderreg, J. 1998 Fikcionalitás és esztétikum. Narratívák 2.
Történet és fikció
Kijárat Könyvkiadó

Assman, A. 1996 A fikció elismerése. Literatura / 2.

Babits Mihály 1924 Fiatalok. Nyugat 1924. II.1. = hiv. Tverdota György:
A modernség fogalom változásai a húszas évek
költészetében = „ de nem felelnek, / úgy felelnek."
A magyar líra a húszas-harmincas évek fordulóján
Janus Pannonius Egyetemi Kiadó
JPTE Irodalomtudományi Füzetek
Szerk.: Kabdebó Lóránt, Kulcsár Szabó Ernő
Pécs, 1992

Back, M. 1990 A metafora. Helikon / 4.

Bal, M. 1998 A leírás mint narráció = Történet és fikció
Narratívák 2.
Kijárat Könyvkiadó

Bányai János 1992 Műfaj és változás = „de nem felelnek, / úgy felelnek =
A magyar líra a húszas-harmincas évek fordulóján
Janus Pannonius Egyetemi Kiadó
JPTE Irodalomtudományi Füzetek,
Szerk.: Kabdebó Lóránt, Kulcsár Szabó Ernő
Pécs, 1992

Beadsley, M.C. 1988 A metaforikus csavar. Helikon / 3-4

Bencze Lóránt 1996 A szóképek, az alakzatok és a metaforaalkotás
(Trópusok és figurák) = Hol tart ma a stilisztika?
(Stíluselméleti tanulmányok. Szerk: Szathmári István)
Nemzeti Tankönyvkiadó

Bernáth Árpád 1998 Építőkövek a lehetséges világok poétikájához
Ictus Kiadó és JATE Irodalomelméleti Csoport, Szeged

Buber, M. 1999 Én és Te
Európa Könyvkiadó

Cohn, D. 1996 Áttetsző tudatok. A tudatfolyamatok ábrázolásának narratív módozatai a szépirodalomban
Az irodalom elméletei
Jelenkor-JPTE, Pécs

Cs. Gyímesi Éva 1992 Teremtett világ
Pátria Könyvkiadó

D. Rácz István 1996 Költők és maszkok. Identitáskereső versek az 1945 utáni brit költészetben
Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen

Derrida, J. 1997 A fehér mitológia. A metafora a filozófiai szövegben
Az irodalom elméletei V.
Jelenkor Kiadó, Pécs

Erős Ferenc 2001 Az identitás labirintusai. Narratív konstrukciók és identitás-stratégiák
Janus / Osiris

Féja Géza 1973 A Sinka-kérdés. Új Írás / 9. 100.

Fried István 1998 Kit (nem hevít) korának érzeménye – Költőszerep és költészet Kelet-Közép-Európában. Literatura / 1

Frye, F. 1997 Az ige hatalma
Európa Könyvkiadó

Frye, F. 1998 A kritika anatómiája
Helikon Könyvkiadó

Genette, G. 1996 Az elbeszélő diszkurzus. Az irodalom elméletei I.
Jelenkor-JPTE, Pécs

Habermas, J. 1994 Képesek-e komplex társadalmak esztétikai identitás kialakítására? = Válogatott tanulmányok
Atlantisz Kiadó

Heidegger, M. 1989. Lét és idő
Gondolat Könyvkiadó

Horváth Márta 1997 A lehetséges világok szemiotikai, szövegnyelvészeti és világszemantikai alapjai Tomas Albaladejónál. Helikon / 4.

Iser, W. 1997 — A fikcionálás aktusai. Az irodalom elméletei IV.
Jelenkor Kiadó, Pécs

Jánosi István 1996 — Nagy László mitologikus költői világa
Az egyetemes és a magyar irodalomtörténet koordinátáiban
Felsőmagyarországi Kiadó, Miskolc

Kirk, S. 1993 — A mítosz
Holnap Kiadó

Kon, J. Sz. 1989 — Énünk nyomában. A személyiség és az én-tudat
Kossuth Kiadó

Kulcsár Szabó Ernő 1996 — Beszédmód és horizont. Formációk az irodalmi modernséghez
Argumentum Könyvkiadó

Kulcsár Szabó Ernő 1997 — Költészet és dialógus. A lírai művek befogadásának kérdéséhez
Literatura /3.

Kulcsár Szabó Ernő 2000 — „Szétterült ütem hálója" (Hang és szöveg poétikája: a késő-modern korszakküszöb József Attila költészetében) = Irodalom és hermeneutika
Akadémiai Kiadó

Lachmann, R. 1995 — A szinkretizmus mint a stílus provokációja
Helikon /3

Loszev A. 2000 — A mítosz dialektikája
Európa Könyvkiadó

Meletyinszkij, J. 1985 — A mítosz poétikája
Gondolat Könyvkiadó

Pomogáts Béla 1974 — Népi „primitivizmus" – népi „szürrealizmus"
Literatura /4.

Pomogáts Béla 1978 — A pásztorköltő poétikája. Sinka István költészete és a népi hagyomány
Új Írás /2

Ricoeur, P. 1998 A szöveg világa és az olvasó világa = Narratívák 2. Történet és fikció
Kijárat Könyvkiadó

Sinka István 1951-72 Szigetek könyve = Nagy útakról hazatérve
Összegyűjtött versek. Második kötet
Püski, Bp. 1993. 568.

Sinka István 1952 Falevél: = Emlékezés távoli csillagokra =
Nagy útakról hazatérve. Összegyűjtött versek
Első kötet, Püski, 1993

Sinka István 1967 Mózes eső után kesereg = Ézsau éjszakája =
Nagy útakról hazatérve. Összegyűjtött versek
Második kötet
Püski, 1993

Szegedy-Maszák Mihály 1980 Világkép és stílus
Magvető Könyvkiadó

Szegedy-Maszák Mihály 1995 „Mint a szőnyegen". A műértelmezés esélyei
Balassi Könyvkiadó

Szigeti Lajos Sándor 1995 Modern hagyomány. Motívumok és
magatartásformák a huszadik századi magyar
irodalomban
Lord Kiadó

Szigeti Lajos Sándor 1996 Baka István indulásáról és istenkereséséről =
Evangélium és esztétikum
Széphalom Könyvműhely

Szirák Péter 1999 Regionalitás a huszadik századi magyar irodalomban
Literatura /4.

Tamás Attila 1972 A költői mű fő sajátosságai
Akadémiai Kiadó

Thomka Beáta 1992 A húszas-harmincas évek költészetének domináns poétikai, retorikai alakzatai = „de nem felelnek, / úgy felelnek.” A magyar líra a húszas-harmincas évek fordulóján Janus Pannonius Egyetemi Kiadó JPTE Irodalomtudományi Füzetek Szerkesztette: Kabdebó Lóránt, Kulcsár Szabó Ernő Pécs, 1992

Thomka Beáta 1994 Metafora, interpretáció, teória. Literatura /2

Tolcsvai Nagy Gábor 1994 Bizonyosság és kétely határán. Literatura /7

Tornai József 1984 „Hodály fölött csillag lobban el. A népi líráról Alföld / 10.

Tornai József 1997 Sinka érzékenysége = Élet és Irodalom 1997. október 3.

Veres András 1992 Irodalomértelmezés és értékorientáció = A strukturalizmus után. Érték, vers, hatás, történet, nyelv az irodalomelméletben Szerk.: Szili József Akadémiai Könyvkiadó

Zalabai Zsigmond 1986 Tűnődés a trópusokon Szépirodalmi Könyvkiadó

VI. Válogatás a felhasznált szakirodalomból

A stilisztika útjai és lehetőségei. Helikon, 1988/3-4.

A strukturalizmus után. Érték, vers, hatás, történet, nyelv az irodalomelméletben Szerk.: Szili József. Akadémiai K., Bp., 1992.

A szó poétikája. Helikon, 1999/1-2.

Allport, G.W.: A személyiség alakulása. Gondolat K., 1980.

Anderegg, J.: Fikcionalitás és esztétikum. Narratívák 2. Történet és fikció. Kijárat Könyvek, Bp. 1998.

Angyalosi Gergely: A lírai személytelenség kérdéseihez. Literatura, 1997-2.

Assman, A.: A fikció elismerése. Literatura 1996-2.

Babits Mihály: Új Anthológia. Bp., 1932. 8-9.

Back, M.: A metafora. Helikon, 1990/4.

Bahtyin, M.M.: A beszéd és a valóság. Filozófiai és beszédelméleti írások Társadalomtudományi Könyvtár. Gondolat K., Bp., 1986.

Bakó Endre: Adalékok Sinka István pályakezdéséhez. Alföld 1974/8. 39-46.

Bal, M.: A leírás mint narráció. Történet és fikció. Narratívák 2. Kijárat K., Bp. 1998.

Balázs Mihály: Sinka István. Tankönyvkiadó, 1990.

Barthes, R.: A szöveg öröme. Irodalomelméleti írások. Osiris könyvek, Osiris K., Bp. 1996.

Bata Imre: Sinka István válogatott versei. Kritika, 1977. 9. sz. 20-21.

Beadsley, M.C.: A metaforikus csavar. Helikon, 1988/3-4.

Béládi Miklós: A közvetítő kritika. Válogatott tanulmányok. Aranyhal sorozat. Esszék, tanulmányok. Bp., 1996.

Bencze Lóránt: A szóképek, az alakzatok és a metaforaalkotás (Trópusok és figurák). Hol tart ma a stilisztika? (stíluselméleti tanulmányok) Szerkesztette: Szathmáry István. Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996.

Bencze Lóránt: Mikor Miért Minek Hogyan! 1-2. kötet, Corvinus K., Bp., 1996.

Bergmann, M.: Metafora és formális szemantika. Tanulmányok az irodalomtudomány köréből. Szerkesztők: Kanyó Zoltán és Síklaki István Tankönyvkiadó, 1988.

Bernáth Árpád: Építőkövek a lehetséges világok poétikájához. Ictus Kiadó és JATE Irodalomelméleti Csoport. Szeged, 1998.

Borbándi Gyula: A magyar népi mozgalom. A harmadik reformnemzedék. Püski, Bp., 1989.

Bori Imre: A magyar irodalom modern irányai. Újvidék, 1985.

Bori Imre: Modernnek lenni magyar módon. "Modernnek kell lenni mindenestül?" Irodalom átértelmezés, történetiség. Modern Magyar Irodalom Tanszék, JATE Press. Szeged, 1996.

Buber, M.: Én és Te. Európa K., 1997.

Büky László: Képalkotás és képrendszer Füst Milán és Karinthy Frigyes költői nyelvében. 1989.

Cohn, D.: Áttetsző tudatok. A tudatfolyamatok ábrázolásának narratív módozatai a szépirodalomban. Az irodalom elmélete II. Jelenkor K., JPTE, Pécs, 1996.

Czine Mihály: Nép és irodalom. Akadémiai Kiadó, Bp., 1981.

Csányi Erzsébet: Szövegvilágok: a fikció fölénye. Irodalomtudományi dolgozatok 3. A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete. Újvidék, 1992.

Csúri Károly: Egy vers jelentéstana. Tanulmányok az irodalmi műelemzés köréből Műelemzések Kiskönyvtára. Bp., 1987.

Csúri Károly: Lehetséges világok. Tanulmányok az irodalmi műértelmezés témaköréből. Műelemzések kiskönyvtára. Tankönyvkiadó, Bp., 1987.

Csutak Judit: Juhász Ferenc Anyám c. eposzának motívumszerkezete Irodalomtudományi és stilisztikai tanulmányok. Kriterion K., Bukarest, 1981.

D. Rácz István: Költők és maszkok. Identitáskereső versek az 1945 utáni brit költészetben. Kossuth Egyetemi K., Debrecen, 1996.

Danielisz Endre: Találkozásaim Sinka Istvánnal. Új Aurora, 1985. 3. sz. 86-93.

Danyi Magdolna: Metaforatípusok Pilinszky János költői nyelvében. Stilisztika és gyakorlat. Szerkesztette: Szathmári István. Nemzeti Tankönyvkiadó, 1998.

de Man, P.: A temporalitás retorikája. Az irodalom elméletei Jelenkor, Pécs 1996.

„de nem felelnek úgy felelnek". A magyar líra a húszas-harmincas évek fordulóján Janus Pannonius Egyetemi Kiadó. JPTE Irodalomtudományi Füzetek. Pécs, 1992. Szerkesztette: Kabdebó Lóránt és Kulcsár Szabó Ernő (1991. IV. 11-14-i tudományos ülésszak anyaga: Paradigmaváltás (?) az 1920/30-as évek lírájában

Derrida, J.: A fehér mitológia. A metafora a filozófiai szövegben. Az irodalom elméletei V. Jelenkor K., Pécs, 1997.

Derrida, J.: A struktúra, a jel és a játék az embertudományok diskurzusában. Helikon, 1994/1-2. 23.

Diószegi Vilmos: A pogány magyarok hitvilága, Bp., 1967.

Diószegi Vilmos: A sámánizmus. Bp., 1962.

Dömötör Tekla: A magyar nép hiedelemvilága. Corvina K., 1981.

Eihenbaum, B.: Az irodalmi elemzés. Gondolat K., 1974.

Eisemann György: Szimbólum és metafizikum Komjáthy Jenő költészetében Széphalom Könyvműhely, 1997.

Eliade, M.: Az örök visszatérés mítosza. Európa K., Bp. 1998.

Eliade, M.: Képek és jelképek. Mérleg. Európa K., Bp. 1997.

Erdei Ferenc: A parasztság költője. Erdei Ferenc: Művekkel élő társadalom Akadémiai K., Bp., 1978.

Erki Edit: Rehabilitáció? Élet és Irodalom 1964. VI. 13.

Erős Ferenc: Az identitás labirintusa. Narratív konstrukció és identitás-stratégiák Janus/Osiris, Bp. 2001.

Faragó Vilmos: Hasonlók és hasonlatok. Élet és Irodalom 1967/47. sz. 7.

Féja Géza: A népi vonal-Sinka! Nagy vállalkozások kora. Bp., 1943. Magyar Élet, 337-343.

Féja Géza: A Sinka-kérdés. Új Írás, 1973/9. 13.

Féja Géza: Még egyszer. Sinka István. Tiszatáj, 1978. 4. sz. 70-76.

Féja Géza: Szabadcsapat, Bp., 1965.

Féja Géza: Szekta és irodalom. Új Írás, 1964. 1130-1133.

Fodor András-Lator László: Lovasok opál mezőkön (verselemzés) Jelenkor, 1979. 7-8. 709-716 p. Domokos Mátyás-Lator László: Versekről, költőkkel. Bp., 1982. 49-62.

Formateremtő elvek a költői alkotásban. Szerk.: Hankiss Elemér. 1971. Az MTA Stilisztikai és Verstani Munkabizottság verselemző vitaülésén elhangzott előadások és hozzászólások anyaga. 1968. november 14-15.

Frazer, J.: Az Aranyág, Osiris könyvtár, Osiris K., Bp., 1993.

Fried István: Balladák nyomában. (Sinka István és Miroslav Krleža) Alföld, 1984/12.

Fried István: Ezredvégi irodalomtörténet. Tiszatáj, 1994/1. 51.

Fried István: Kit (nem hevít) korának érzeménye? – Költőszerep és költészet Kelet-Közép-Európában. Literatura, 1998-1.

Frye, N.: A kritika anatómiája. Helikon K., Bp. 1998.

Frye, N.: Az Ige hatalma. Európa K., 1997.

Frye, N.: Kettős tükör. A biblia és az irodalom. Európa K., 1996.

Fülöp Károly: Emlékeim Sinka István pályakezdéséről Békési Élet, 1970/5. 155-159.

Gadamer, H.G.: Igazság és módszer Potyebnya nyelvészeti poétikájában Helikon, 1992/3-4.

Gadamer, H.G.: Igazság és módszer, Gondolat K., 1984.

Gadamer, H.G.: Kora romantika, hermeneutika, dekonstruktivizmus Athenaeum, 1991/1.

Gadamer, H.G: A szép aktualitása. Bp., 1984.

Genette, G.: A leszűkített retorika. Helikon, 1977/1.

Genette, G.: Az elbeszélő diszkurzus. Az irodalom elméletei I. Jelenkor - JPTE, Pécs, 1996.

Gombos Gyula: Népiség és népiesség. Magyar Élet, 1942/6.

Görömbei András: A szavak értelme. Költészetünk és a népi líra Püski K., Bp., 1996.

Görömbei András: Mesterek uccája-Szigetek könyve. Alföld, 1972/5. 35-42.

Görömbei András: Sinka István dalai. Forrás, 1977/9. 20-25.

Görömbei András: Sinka István novellái. Tiszatáj, 1973/7.

Görömbei András: Sinka István pályakezdése. Alföld, 1970/8.

Görömbei András: Sinka István. Akadémiai K., 1977.

Gulyás Pál: Nyugaton át Kelet felé. Kelet Népe, 1940/6. 20-22.

Gulyás Pál: Út a Kalevalához. Válasz, 1937/195-219.

Gyuris György: A Tiszatáj fél évszázada 1947-1997. Szeged, 1997.
Habermas, J.: Válogatott tanulmányok. Atlantisz K., 1994.
Halász László (szerk.): Művészetpszichológia. Gondolat K., 1973.
Halász László: Az értelmezés változatai. Alföld könyvek. Csokonai K., 2000.
Halász László: Hasonmás. Az ember kettőssége. Scientia Humana, Bp., 1992.
Hankiss Elemér: A költészet. A művészetek.
Minerva Nagy Képes Enciklopédia Minerva, 1973.
Hankiss Elemér: A népdaltól az abszurd drámáig. Magvető K., 1969.
Hankiss Elemér: Az irodalmi kifejezésformák lélektana. Bp., 1970.
Heidegger, M.: A műalkotás eredete, 1988.
Heidegger, M.: Lét és idő. Gondolat K., Bp. 1989.
Heller Ágnes: A modernitás ingája. T-Twins K., 1993.
Heltainé Nagy Erzsébet: A nevek és az elmúlás stilisztikája Sinka István
költészetében. Stilisztika és gyakorlat. Szerkesztette: Szathmári István
Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp., 1988. 84-99.
Heltainé Nagy Erzsébet: Nyelvi építkezés Sinka István balladáiban
Nyelvtudományi Értekezések 122. sz. , Akadémiai K., Bp., 1986.
Hoppál Mihály: Mítosz: kép és szöveg. Ivánovics Márton szerk.:
Mítosz és történelem 1978.
Horváth Iván és Veres András: Ismétlődés a művészetben. Bp., 1980.
Horváth Márta: A lehetséges világok szemiotikai, szövegnyelvészeti és
világszemantikai alapjai Tomas Albaladejónal. Helikon K., 1997-4.
Ignácz Rózsa: Korpafüvek közt égig ér a semmi. Új Írás, 1964. 875-880.
Ipolyi Arnold: Magyar mytologia. Eger, 1897.
Iser, W.: A fikcionálás aktusai=Az irodalom elméletei IV. Jelenkor K., Pécs, 1997.
Iser, W.: A fiktív és az imaginárius. Az irodalmi antropológia ösvényein
Osiris könyvtár Osiris K., Bp. 2001.
Jakobson, R.: Hang-Jel-Vers. Gondolat K., Bp., 1969.
Jánosi István: Szigetek könyve. Ősképek Sinka István költészetében.
Literator, 1994-5.
Jánosi Zoltán: Nagy László mitologikus költői világa
Felsőmagyarországi K., Miskolc, 1996.

Jauss, H.R.: Recepcióelmélet-esztétikai tapasztalat-irodalmi hermeneutika Osiris könyvek, K., Bp., 1997.

„Jelbeszéd az életünk". Szerk.: Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor. Bp., 1995.

Józsa Péter: Lévi-Strauss; strukturalizmus, szemiotika. Akadémiai K., 1980.

Juhász Géza: Nép és író. Tisztántúl, 1942. VI. 28. 7.

Kabdebó Lóránt: Szöveg épül, omlik. Tiszatáj, 1998. január

Káldi János: Sinka István. 1897-1969. Életünk, 1969.2. 67-68.

Kárász József: A nép az új magyar irodalomban II. Sinka István a juhászok pennaforgató ivadéka. Magyar Út, 1936. XI. 25. 6-7.

Kárász József: Találkozásaim Sinka Istvánnal. Békési Élet, 1987. 4. sz.

Károly Sándor: Általános és magyar jelentéstan. Akadémiai K., 1970.

Katona Imre: Néma népéről éneklő fekete bojtár. Sinka István költészetének népisége. Forrás, 1982/2.

Kemény Gábor: „Képekbe menekülő élet." A nyelvi kép mint stíluseszköz Krúdy Gyula prózájában. Magyar Nyelvőr 114. évf. VII-XII. 3-4., Balassi K., 1993.

Kemény Gábor: A „lelki táj" mint közlésforma József Attilánál. Nyv. 1982. 307-10.

Kép, fenomén, valóság. Szerkesztette és az előszót írta Bacsó Béla. Kijárat K., 1997.

Kirk, G.S.: A mítosz. Holnap K., 1993.

Kocsány Piroska: Jelentéstan és metafora. Magyar Nyelv 1981. 59-72.

Kon, J. Sz.: Énünk nyomában. A személyiség és a tudat. Kossuth K., Bp., 1989.

Kon, J. Sz.: Az én a társadalomban. Kossuth K., 1969.

Korompay H. János: Kritikatörténet, népköltészet és népiesség. Holmi, VII. évfolyam 11. szám, 1995. november

Kovács András: A költői kép típusai a Nyugatban. (Perszonalista előkészítő megjegyzések) Szeged-Budapest, 1997. (kézirat)

Köteles Pál: Az élet rövid volt, csak az út volt hosszú. Sinka István levelei Alföld 1976/9. 37-53.

Kulcsár Szabó Ernő: Műalkotás-szöveg-hatás. Magvető K., 1987.

Kulcsár Szabó Ernő: A diszkurzív nyelvhasználatról. Törvény és szabály között Literatura, 1992/3. 252-53.

Kulcsár Szabó Ernő: A kettévált modernség nyomában. ”de nem felelnek, úgy felelnek”. A magyar líra a húszas-harmincas évek fordulóján. Janus Pannonius Egyetemi K. JPTE Irodalomtudományi Füzetek. Pécs, 1992. Szerkesztette: Kabdebó Lóránt

Kulcsár Szabó Ernő: Az új kritika dilemmái. Az irodalomértés helyzete az ezredvégen. Balassi K., Bp., 1994.

Kulcsár Szabó Ernő: A magyar irodalom története 1945-1991 Irodalomtörténeti füzetek Argumentum K., 1994.

Kulcsár Szabó Ernő: Történetiség, Megértés, Irodalom. Universitas K., Bp. 1995.

Kulcsár Szabó Ernő: A nyelv mint alkotótárs. JATE, Press, Szeged, 1996.

Kulcsár Szabó Ernő: Beszédmód és horizont. Formációk az irodalmi modernségben Argumentum K., 1996.

Kulcsár-Szabó Zoltán: A „korszak” retorikája. A korszak- és századforduló mint értelmezési stratégia. Literatura, 1996/2.

Kulcsár Szabó Ernő: Költészet és dialógus. A lírai művek befogadásának kérdéséhez. Literatura 1997-3.

Kulcsár Szabó Ernő: A megértés alakzatai. Alföld könyvek. Csokonai K., 1998.

Kulcsár Szabó Ernő: Irodalom és hermeneutika. Akadémiai K., Bp., 2000

Lachmann, R.: A szinkretizmus mint a stílus provokációja. Helikon K., 1995-3.

Laczkó András: Sinka István leveleiből. Alföld, 1979. 6. sz. 58-63.

Láng János: A mitológia kezdetei. Társadalomtudományi Könyvtár. Az ősi népek elbeszélései. Gondolat K., Bp., 1979.

Lator László: Közös fájdalmak énekese. Forrás, 1977/9. 27-28.

Lengyel András: A modernitás antinómiái. József Attila tanulmányok. Tekintet Könyvek, 1996.

Lengyel András: Az „elrejtőzött világegész” keresése. József Attila gondolkodói alkatáról. ”Modernnek kell lenni mindenestül?” Irodalom, átértelmezés, történetiség. Modern Magyar Irodalmi Tanszék, JATE, Press, Szeged, 1996.

Lengyel Ferenc: Világnézet és világkép. Előfeltevések Radnóti Miklós költői világképének elemzéséhez. Irodalomtudományi és stilisztikai tanulmányok Kriterion, Bukarest, 1981. Szerk.: Láng Gusztáv és Szabó Zoltán

Lévi – Strauss, C.: Szomorú trópusok. Európa K., Bp. 1994.

Loszev, A.: A mítosz dialektikája. Felsőoktatási tankönyv. Európa K., Bp. 2000.

Lotman J.: Szöveg a szövegben. Kultúra, szöveg, narráció. Orosz elméletírók tanulmányai. In Honorem Jurij Loman. Szerkesztette: Kovács Árpád, V. Gilbert Edit. Janus Pannonius Egyetemi K., Pécs, 1994.

Maár Judit: A drámai és az elbeszélő szöveg szemantikai vizsgálata Modern filológiai füzetek 33. Akadémiai K., 1995.

Márkus Béla: Árván futó ballangók. Sinka István válogatott versei. Tiszatáj, 1977/10. 84-88.

Medvigy Endre: „Megzendül az erdő". 90 éve született Sinka István. Napjaink, 1987. 5. sz. 7-10.

Meletyinszkij, J.: A mítosz poétikája. Gondolat K., Bp. 1985.

Modern poétika. Helikon, 1974/3-4.

Modern stilisztika. Helikon, 1970/3-4.

N. Horváth Béla: „Egy ki márványból rak falut…" József Attila és a folklór. Babits K., 1992.

N. Horváth Béla: József Attila és a népi írók. A Dunánál. Bp., 1995.

N. Horváth Béla: Varázsvers avagy filozófikus létértelmezés. József Attila: A hetedik. "Modernnek kell lenni mindenestül?" Irodalom, átértelmezés, történetiség. Modern Magyar Irodalmi Tanszék, JATE, Press, Szeged, 1996.

Nagy Olga: Poraiból újraéledő főnix. Holnap K., 1998.

Németh László: Két nemzedék. Tanulmányok. Magvető K., 1970.

Németh László: Népi író. Magyar Csillag, 1943/1.

Népi írók a mérlegen. Paraszti Színjáték. Tiszatáj 1974/3. 47-52.

Nyírő Lajos: Az irodalmi mű szemantikai elemzése. Helikon, 1974/1. sz.

Odorics Ferenc: Miképpen érthetünk meg metaforikus szövegeket Literatura 1985/1-2.

Pataki Ferenc: Identitás, személyiség, társadalom. Akadémiai K., 1987.

Petőfi S. János – Benkes Zsuzsa: A szöveg megközelítései. Iskolakultúra, Bp. 1998

Pomogáts Béla: Sinka István és a ballada. A népi költő dilemmája Kortárs 1967/12.

Pomogáts Béla: A népi irodalomszemlélet kérdéséhez
Irodalomtörténeti Közlemények 1968/2. Akadémiai K., Bp.
A Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézete és a
Magyar Irodalomtörténeti Társaság folyóirata. 173-193.
Pomogáts Béla: Népi „primitivizmus" – népi „szürrealizmus"
Literatura, 1974/4. 96-102.
Pomogáts Béla: Sinka. Literatura, 1974/4.
Pomogáts Béla: Vád és panasz (Sinka költészete a harmincas években.)
Forrás, 1977. 9. sz. 14-19.
Pomogáts Béla: A pásztorköltő poétikája. Sinka István költészete és a
népi hagyomány. Új Írás, 1978/2.
Pomogáts Béla: Avantgarde folklorizmus. Életünk, 1978/2.
Pomogáts Béla: A tárgyias költészettől a mitologizmusig
A népi líra irányzatai a két világháború között. Akadémiai K., Bp., 1981.
Pomogáts Béla: Az életképtől a balladáig. Új Aurora, 1985. 1. sz. 61-83.
Pomogáts Béla: Sinka István naiv mitologizmusa. Költészet és népiesség.
Új Aurora Füzetek, Békéscsaba, 1987.
Recepciókutatás és befogadésesztétika. Helikon, 1980/1-2.
Riffaterre M.: Szimbolikus rendszerek a narratívában. Narratívák 2.
Történet és fikció. Kijárat K., Bp., 1998.
Ricoeur, P.: Az élő metafora. Helikon 1990/4.
Ricoeur, P.: A szöveg világa és az olvasó világa. Narratívák 2. Történet és fikció.
Kijárat K., Bp., 1998.
Ricoeur, P.: Válogatott irodalomelméleti tanulmányok. Osiris K., Budapest, 1999.
Ricoeur, P.: Metafora és filozófia-diskurzus. Szöveg és interpretáció
Szerk.: Bancsó Béla
Riffaterre, M.: Az intertextus nyoma. Helikon, 1996/1-2.
Roland, B: A strukturalista versinterpretáció. Helikon, 1973/2-3. sz.
Rónay György: Sinka István válogatott versei. Élet és Irodalom. 1964./18.sz. 4.
Rónay László: Mítosz és emlékezet. Esszék, tanulmányok századunk magyar
irodalmából. Vigilia K., Bp. 1997.

Roşca, D.D.: A tragikus lét. Filozófiai szintéziskísérlet. Végleges kiadás. Fordította és az utószót írta: Bretter György Tudományos Kiadó, Bukarest, 1971.

S. Varga Pál: A gondviseléstől a vitalizmusig. A magyar líra világképének alakulása a 19. század második felében. Debrecen, 1994.

Simonyi Imre: A vesztesek királya. Élet és Irodalom, 1979/14.

Sinka István: Két kő között. Magyar Élet, 1943. 6. sz. 16-18.

Stilisztika és gyakorlat. Szerk.: Szathmári István. Nemzeti Tankönyvkiadó, 1998.

Szabó Zoltán: A populizmus kérdéséről. Irodalmi Újság, 1958. XI.1.

Szegedy-Maszák Mihály: A művészi ismétlődés néhány alaptípusa Literatura, 1974/2.

Szegedy-Maszák Mihály: Világkép és stílus. Történeti poétikai tanulmányok. Magvető K., 1980. Elvek és utak

Szegedy-Maszák Mihály: Az irodalmi mű alaktani hatáselmélete A strukturalizmus után. Érték, vers, hatás, történet, nyelv az irodalomelméletben. Szerk.: Szili József. Akadémiai K., Bp., 1992.

Szegedy-Maszák Mihály: Kosztolányi nyelvszemlélete. Alföld, 1994/8.

Szegedy-Maszák Mihály: „Minta a szőnyegen". A műértelmezés esélyei. Balassi K., Bp., 1995.

Széles Klára: A modern magyar líra születéséről, avagy: van-e a költészetnek fókusza? It. 1989/4. 664-675.

Széles Klára: Modern (?) költészet-modern (?) motívum (Lászlóffy Aladár egy motívumának követése) Modernnek kell lenni mindenestül (?) Irodalom, átértelmezés, történetiség. Modern Magyar Irodalom Tanszék. JATE Press, Szeged, 1996.

Széles Klára: Van-e értelme a műelemzésnek? (Ha van, mi az?) Panem-McGraw-Hell, 1996.

Szigeti Lajos Sándor: Modern hagyomány. Motívumok és költői magatartásformák a huszadik századi magyar irodalomban. Lord K., 1995.

Szigeti Lajos Sándor: Evangélium és esztétikum. Bibliai motívumok a modern költészetben. Széphalom Könyvműhely, Bp., 1996.

Szigeti Lajos Sándor: Immanens költészettörténet (A modern magyar vers genealógiájához). ”Modernnek kell lenni mindenestül?” Irodalom, átértelmezés, történetiség. Modern Magyar Irodalmi Tanszék, JATE, Press, Szeged, 1996.

Szigeti Lajos Sándor: A József Attila-i teljességigény. Motívumértelmezések Magvető K., 1998.

Szigeti Lajos Sándor: (De) formáció és (de) mitologizáció Parabolák és metaforák a modernitásban. Messzelátó K., 2000.

Szili József: A poétikai műnemek interkulturális elmélete Akadémiai K., Bp., 1997.

Szintézis nélküli évek. Nyelv, elbeszélés és világkép a harmincas évek epikájában Kabdebó Lóránt és Kulcsár Szabó Ernő szerk. Janus Pannonius Egyetemi K., Pécs, 1993.

Szirák Péter: Folytonosság és változás. Alföld könyvek. Csokonai K., 1998.

Szirák Péter: Regionalitás a huszadik századi magyar irodalomban Literatura, 1999-4.

Szondi, P.: Bevezetés az irodalmi hermeneutikába Athenaeum-könyvek, T-Twins K., Bp., 1996.

Tamás Attila: A költői mű fő sajátságai. Akadémiai K., 1972.

Tamás Attila: A költői világképek fejlődése Arany Jánostól József Attiláig Kossuth Egyetemi K., 1998.

Tárkány Szücs Ernő: Sinka István balladái. Puszták Népe, 1947. 1. sz. 66-68.

Tengelyi László: Élettörténet és sorsesemény. Atlantisz K., 1998

Thomka Beáta: A húszas-harmincas évek költészetének domináns poétikai, retorikai alakzatai. „de nem felelnek úgy felelnek.” A magyar líra a húszas-harmincas évek fordulóján. Janus Pannonius Egyetemi K. JPTE Irodalomtudományi Füzetek. Pécs, 1992. Szerkesztette: Kaldebó Lóránt és Kulcsár Szabó Ernő, (1991. IV. 11-14-i tudományos ülésszak anyaga: Paradigmaváltás (?) az 1920/30-as évek lírájában)

Thomka Beáta: Az elbeszélő időtudata. „Modernnek kell lenni mindenestül”(?) Irodalom átértelmezés, történetiség. Modern Magyar Irodalom Tanszék, JATE, Press, Szeged, 1996.

Thomka Beata: Metafora, interpretáció, teória. Literatura 1994-2.

Thomka Beáta: Mítosz, mítoszelmélet. Új Symposion 1974/12.

Tinyanov, J.: Az irodalmi tény. Gondolat, 1981.

Tolcsvai Nagy Gábor: A magyar nyelv stilisztikája
Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996.

Tolcsvai Nagy Gábor: Bizonyosság és kétely határán
Babits első kötetének stílusrétegzettségéről. Literatura, 1994. 73-87.

Tornai József: „Hodály fölött csillag lobban el." (A népi líráról). Alföld/10. 1984.

Tornai József: Ezer legény idő nélkül. Kortárs, 1978. 2. sz. 274-285.

Ungvári Tamás: A modern irodalom válaszútjain. (Irodalmi Tanulmányok)
Gondolat K., Bp., 1984.

Ungvári Tamás: A szépség születése. Bevezetés az irodalomelmélet
alapfogalmaiba Maecenas K., 1996.

Ungvári Tamás: Poétika. Gondolat K., 1976.

Varga Pál: Komjáthy Jenő világképének alakulása. It. 1989/4.

Varga Rózsa: Mágia és halálmítosz Sinka István verseiben. Kortárs, 1970/2.

Varga Rózsa: Mágia, népi mítosz és szürrealisztikus formák Sinka István
költészetében. Irodalomtörténeti Közlemények 1969/4.sz. 422-434.

Varga Rózsa: Sinka István dalai. Irodalomtörténet, 1970/4.

Vésztőről indult. Sinka István pályakezdése. Versek, tanulmányok,
dokumentumok. Szerk. bev. és jegyzetek: Miklya Jenő. Békéscsaba, 1981.
Békéscsabai Rózsa Ferenc Gimnázium és Vésztő Nagyközségi Tanács. 156.
(Bibliotheca Bekesiensis 22.)

Vianu, T.: A metafora kérdéseiről. Bukarest, 1986.

Vígh Árpád: A retorika újjászületése. Helikon, 1977/1.

Vilcsek Béla: Az irodalomtudomány „provokációja." Eötvös-Balassi K., 1995.

Zalabai Zsigmond: Tűnődés a trópusokon. Szépirodalmi K., 1986.

Žmegač, V.: Történeti regénypoétika. A huszadik századi regény alapvető
kettőssége. Az irodalom elméletei I. Jelenkor –JPTE, Pécs, 1996.